Ιστορία Γ΄ Δημοτικού

Από τη Μυθολογία στην Ιστορία

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	**Στρατής Μαϊστρέλλης** *Εκπαιδευτικός Δ.Ε.* **Ελένη Καλύβη** *Εκπαιδευτικός Π.Ε.* **Μαρίνα Μιχαήλ** *Εκπαιδευτικός Δ.Ε.*
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	**Ευστάθιος Πελαγίδης** *Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας* **Απόστολος Καραπαπάς** *τ. Σχολικός Σύμβουλος* **Ελένη Οικονομοπούλου** *Εκπαιδευτικός*
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	**Γεωργία Ρογάρη** *Φιλόλογος*
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	**Γιάννης Παπαγρηγορίου** *Σύμβουλος Π.Ι.*
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	**Αναστασία Παμουκτσόγλου** *Πάρεδρος Ε.Θ. Π.Ι.*
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	**"ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - MULTIMEDIA Α.Ε."**

Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Στρατής Μαϊστρέλλης **Ελένη Καλύβη** **Μαρίνα Μιχαήλ**

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Ιστορία Γ΄ Δημοτικού

Από τη Μυθολογία στην Ιστορία

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Λίγα λόγια για τον μαθητή

Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου θα σε ταξιδέψει χιλιάδες χρόνια πριν, τότε που οι αρχαίοι Έλληνες δημιουργούσαν με τη φαντασία τους χιλιάδες μύθους που περνούσαν από χείλη σε χείλη, από παππούδες και γιαγιάδες στα εγγόνια, σαν παραμύθια. Τους μύθους αυτούς οι ποιητές τους έκαναν ποιήματα, οι ζωγράφοι έργα ζωγραφικής και οι γλύπτες αγάλματα. Τους πιο όμορφους από αυτούς θα τους βρεις σε τούτο το βιβλίο.
Αν διαβάσεις λοιπόν με προσοχή τα κείμενα και παρατηρήσεις τις εικόνες του, θα βρεις ότι μέσα στους μύθους κρύβονται μεγάλες αλήθειες που τις πιστεύουμε μέχρι και σήμερα. Με συντροφιά αυτό το βιβλίο, θα περάσεις από τον χώρο της Μυθολογίας στον χώρο της Ιστορίας. Θα μάθεις δηλαδή για τους πρώτους ανθρώπους που ζήσανε, δημιουργήσανε, δουλέψανε και παίξανε στην ελληνική γη, πριν από πολλά πολλά χρόνια.
Το βιβλίο αυτό συνοδεύεται και από ένα **τετράδιο εργασιών**. Ελπίζουμε, τα παιχνίδια, οι ερωτήσεις και οι κατασκευές που περιέχει να σε διασκεδάσουν, δίνοντάς σου την ευκαιρία, παίζοντας και δημιουργώντας, να γνωρίσεις καλύτερα τον θαυμαστό κόσμο του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.

Δεν έχεις παρά να απολαύσεις τους μύθους και να ανακαλύψεις την ιστορία.

Οι συγγραφείς

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πώς έγινε ο **κόσμος**; Ποιος έφτιαξε τη Γη, τον Ουρανό, τη θάλασσα, τους θεούς και τους ανθρώπους;

Οι αρχαίοι Έλληνες, που δε γνώριζαν όσα σήμερα μας εξηγεί η επιστήμη, έπλασαν πολλούς **μύθους** για να τα εξηγήσουν όλα αυτά. Έτσι μέσα σε κάθε μύθο υπάρχει πάντοτε κάποια κρυμμένη αλήθεια.

Η πρώτη θεά που λάτρεψαν ήταν η Γη, που την έλεγαν τότε **Γαία**. Είχαν καταλάβει πόσο σημαντική ήταν για τη ζωή τους. Αυτή τους έδινε τροφή και καταφύγιο, γι' αυτό της έδωσαν την πιο τιμητική θέση στους μύθους τους και είπαν ότι αυτή γέννησε τον ουρανό, τη θάλασσα, τα βουνά, τους θεούς και τους ανθρώπους.

Οι αρχαίοι ποιητές **Όμηρος** και **Ησίοδος** με τα ποιήματά τους έκαναν και σε εμάς γνωστούς όλους αυτούς τους μύθους.

Ας τους γνωρίσουμε λοιπόν.

Η Γη μας

Η Γαία

1. Η Τιτανομαχία

Στην αρχή υπήρχε μόνο το **Χάος**. Πυκνό σκοτάδι σκέπαζε τα πάντα, ώσπου από το χάος γεννήθηκε η Γη κι από τη Γη τα βουνά, η θάλασσα και μετά ο Ουρανός με τον ήλιο, το φεγγάρι και τ' αστέρια. Τότε ο **Ουρανός** και η **Γη** ενώθηκαν και γέννησαν τους **Τιτάνες**.

Μα ο Ουρανός φοβόταν πως κάποιο από τα παιδιά του θα έπαιρνε τον θρόνο του. Γι' αυτό τα έκλεισε όλα στα βάθη της Γης. Όμως ο γιος του, ο Κρόνος, ο πιο δυνατός από τους Τιτάνες, τον νίκησε κι έγινε αυτός όλου του κόσμου αρχηγός. Παντρεύτηκε τη Ρέα και γέννησαν τρεις θεές και τρεις θεούς: την Ήρα, την Εστία και τη Δήμητρα, τον Πλούτωνα, τον Ποσειδώνα και τον Δία.

Μα κι ο **Κρόνος** φοβόταν πως κάποιο απ' τα παιδιά του θα έπαιρνε τον θρόνο του. Γι' αυτό, όταν γεννιόνταν, τα κατάπινε. Απελπισμένη η **Ρέα** πήγε και γέννησε το έκτο της παιδί, τον Δία, σε μια σπηλιά, σ' ένα βουνό της Κρήτης. Έκρυψε το παιδί εκεί. Το φρόντιζαν οι Νύμφες κι έπινε το γάλα μιας κατσίκας, της **Αμάλθειας**. Στον Κρόνο έδωσε να καταπιεί μια φασκιωμένη πέτρα.

Όταν ο Δίας μεγάλωσε, πάλεψε με τον Κρόνο και τον ανάγκασε να βγάλει τα πέντε αδέρφια του που είχε καταπιεί. Άρχισε τότε ένας πόλεμος. Από τη μια οι Τιτάνες κι από την άλλη οι θεοί. Δέκα χρόνια κράτησε η **Τιτανομαχία**. Νίκησαν οι θεοί και τους Τιτάνες τους έριξαν στα Τάρταρα.

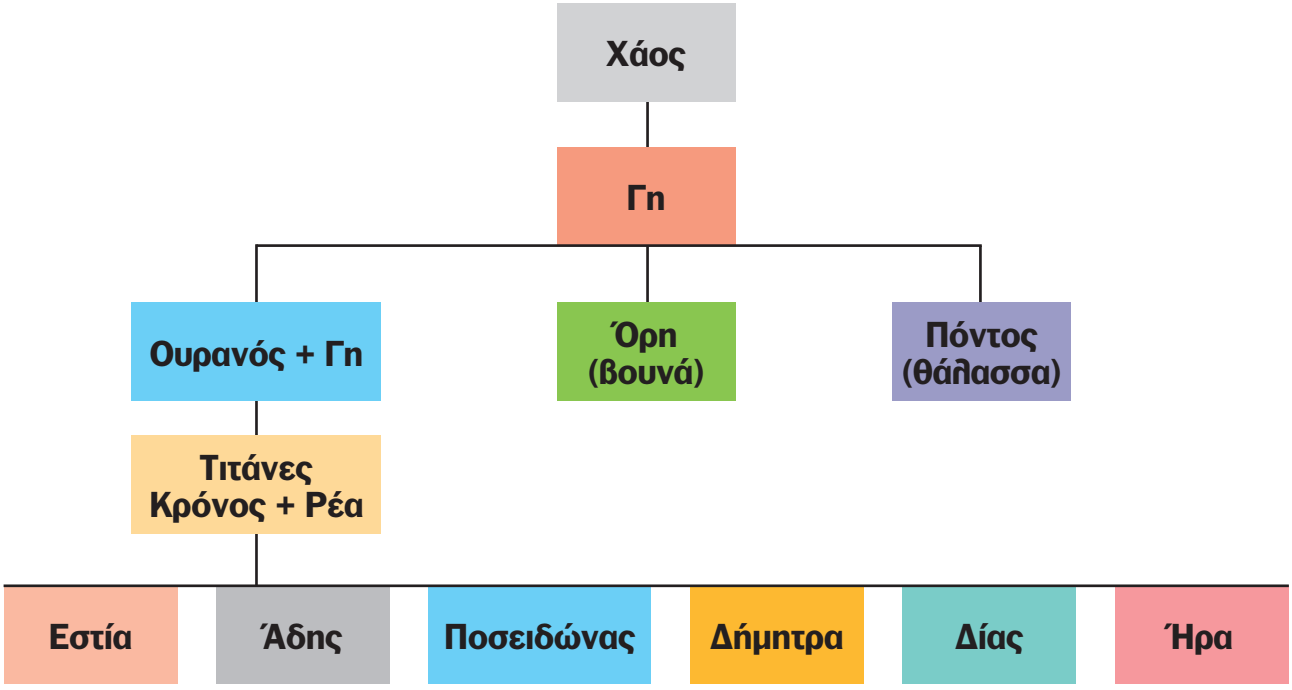
Μετά οι θεοί πάλεψαν με τους Γίγαντες. Η **Γιγαντομαχία** κράτησε πολύ καιρό. Νίκησαν όμως και πάλι οι θεοί.

Έτσι, ο **Δίας** έγινε κυρίαρχος όλου του κόσμου. Παντρεύτηκε την Ήρα και, μαζί με τα παιδιά του και τ' αδέρφια του, εγκαταστάθηκε στον Όλυμπο.

1. Η Ρέα δίνει τη φασκιωμένη πέτρα στον Κρόνο.

2. Η δημιουργία του κόσμου και των θεών

3. Τα παιδιά του Δία

Δίας → Αθηνά
Δίας + Ήρα → Άρης, Ήφαιστος
Δίας + Λητώ → Απόλλων, Άρτεμη
Δίας + Μαία → Ερμής
Δίας + Δήμητρα → Περσεφόνη

4. Το κέρας της Αμάλθειας ή κέρας της αφθονίας

Όταν ο Δίας ήταν ακόμη μικρός, παίζοντας με την Αμάλθεια μια μέρα, χωρίς να το θέλει, της έσπασε το ένα κέρατο. Στενοχωρήθηκε πολύ η Αμάλθεια κι ο Δίας, για να την παρηγορήσει, ευλόγησε το κέρατο και το έκανε «κέρας της αφθονίας». Από μέσα του έβγαινε ό,τι μπορούσε κανείς να επιθυμήσει: λαχανικά και φρούτα, μέλι, λάδι και κρασί, όλοι οι καρποί της γης κι ό,τι άλλο μπορούσε κάποιος να ζητήσει. Όταν πέθανε η Αμάλθεια, ο Δίας την έκανε αστέρι. Με το δέρμα της έντυσε την ασπίδα του, που ονομάστηκε αιγίδα, και προστάτευε όποιον την κρατούσε. Γι' αυτό και σήμερα λέμε τη φράση «υπό την αιγίδα κάποιου...», που σημαίνει κάτω από την προστασία κάποιου.

Διόδωρος Σικελιώτης, *Ιστορική Βιβλιοθήκη, Γ, 68, 2-3 (διασκευή)*

5. Ο Άτλαντας σε αρχαίο ελληνικό αγγείο.

6. Ο Άτλαντας σε γλυπτό νεότερης εποχής.

7. Ο Άτλαντας

Μετά την Τιτανομαχία ο τιτάνας Άτλαντας τιμωρήθηκε σκληρά από τον Δία. Τον έβαλε να στέκεται στην άκρη της γης και να κρατά τον ουρανό στη ράχη του για πάντα.

Ησίοδος, *Θεογονία 516-520 (διασκευή)*

8. Ο Εγκέλαδος

Την εποχή της Γιγαντομαχίας, η Αθηνά κυνήγησε τον γίγαντα Εγκέλαδο πάνω από τη Μεσόγειο. Πέταξε πάνω του ένα μεγάλο νησί, τη Σικελία, και τον έθαψε από κάτω. Ο Εγκέλαδος μούγκριζε κι έβγαζε από το στόμα του φωτιά. Τότε η γη κουνιόταν, γινόταν σεισμός και το μεγάλο ηφαίστειο της Σικελίας, η Αίτνα, έτρεμε κι έβγαζε λάβα και καπνούς που σκέπαζαν τον ήλιο. Και σήμερα ακόμα, όταν γίνεται κανένας μεγάλος σεισμός, λέμε «χτύπησε ο Εγκέλαδος».

Απολλόδωρος, *Βιβλιοθήκη Α, 6, 2 (διασκευή)*

9. Η Αθηνά μάχεται με τον Εγκέλαδο. Από την παράσταση της Γιγαντομαχίας στον αρχαίο ναό της Αθηνάς, στην Ακρόπολη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Με ποιο τρόπο η Ρέα ξεγέλασε τον Κρόνο;**
2. **Τι είναι το κέρας της Αμάλθειας; Θα σε βοηθήσει το κείμενο 4.**
3. **Συζητάμε στην τάξη για το πώς εξηγούσαν τον κόσμο και τα φαινόμενα της φύσης οι αρχαίοι Έλληνες και πώς τα εξηγούμε εμείς σήμερα. Θα μας βοηθήσουν οι εικόνες 5-6 και τα κείμενα 7-8.**

2. Οι θεοί του Ολύμπου

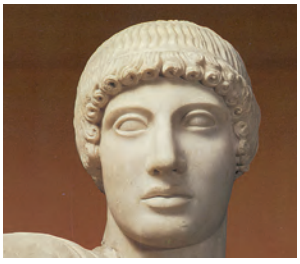
Ψηλά στον Όλυμπο κατοικούσαν οι **δώδεκα** αθάνατοι θεοί σ' ένα λαμπρό παλάτι. Έπιναν **νέκταρ** κι έτρωγαν **αμβροσία**. Από εκεί ψηλά κυβερνούσαν τους ανθρώπους.

Ο **Δίας** ή **Ζευς** ήταν αρχηγός των θεών και των ανθρώπων. Ήταν θεός του ουρανού, που μάζευε τα σύννεφα κι έστελνε τη βροχή στη γη. Κρατούσε αστροπελέκια και τα έριχνε, όταν ήταν θυμωμένος. Λεγόταν και Ξένιος Ζευς, γιατί προστάτευε τους ξένους.

Ο **Ποσειδώνας** ήταν ο θεός της θάλασσας. Είχε ένα λαμπρό παλάτι στον βυθό και ζούσε εκεί με τη γυναίκα του, την Αμφιτρίτη. Όταν θύμωνε, χτυπούσε με τη φοβερή του τρίαινα τη θάλασσα και σήκωνε κύματα θεόρατα.

Ο **Απόλλωνας** ήταν θεός της μουσικής, της μαντικής και του φωτός. Γεννήθηκε μαζί με την αδερφή του την Άρτεμη στη Δήλο κάτω από έναν φοίνικα. Εκεί είχε καταφύγει η μητέρα τους, η Λητώ, κυνηγημένη από τη ζηλιάρα Ήρα.

Ο **Ήφαιστος** ήταν θεός της φωτιάς και των μετάλλων και κύριος των ηφαιστείων. Σε μια σπηλιά στον Όλυμπο είχε το εργαστήρι του, όπου έλιωνε τα μέταλλα κι έφτιαχνε πράγματα περίτεχνα. Ήταν κουτσός, γιατί κάποτε ο Δίας θύμωσε και τον πέταξε απ' την κορφή του Ολύμπου στη Λήμνο κι έτσι χτύπησε το πόδι του.

Ο **Ερμής** ήταν ο αγγελιοφόρος των θεών. Φορούσε φτερωτά σανδάλια, που τον έφερναν πάνω από στεριές και θάλασσες, για να μεταφέρει τις παραγγελίες του Δία. Ήταν και θεός του εμπορίου. Αυτός συνόδευε και τις ψυχές των νεκρών στον κάτω κόσμο.

Ο **Άρης** ήταν θεός του πολέμου, σκληρός και μαχητικός. Φορούσε πάντα πανοπλία, κρατούσε όπλα και συχνά σκόρπιζε τον τρόμο στους ανθρώπους.

Υπήρχαν κι άλλοι πολλοί θεοί, όπως ο **Πλούτωνας**, ο θεός των νεκρών και του κάτω κόσμου. Ζούσε στον Άδη με την Περσεφόνη, τη γυναίκα του.

Ο **Διόνυσος**, που ήταν θεός του αμπελιού και του κρασιού και του άρεσαν τα γλέντια και οι γιορτές.

1. Η ζωή στον Όλυμπο

Τότε έτσι οι θεοί, ως που βασίλεψε ο ήλιος, όλη μέρα
τρώγαν, πίναν κι είχε, όπως ταίριαζε, ο καθένας το μερίδιο του.
Ούτε η γλυκιά κιθάρα έλειπε από του Απόλλωνα τα χέρια,
ούτε κι οι Μούσες, που γλυκόφωνα με τη σειρά τραγουδούσαν.
Και όταν πια βασίλεψε του ήλιου το φως το αχτιδοβόλο,
καθένας στο δικό του τράβηξε αρχοντικό να κοιμηθεί,
εκεί που είχε χτίσει στον κάθε τους παλάτι ο κουτσοπόδης,
ο ξακουστός τεχνίτης Ήφαιστος, με τη σοφή του τέχνη.

Όμηρος, ***Ιλιάδα Α 601-608,***
μτφ. Καζαντζάκη - Κακριδή (με αλλαγές)

2. Ο Απόλλωνας παίζει την κιθάρα του.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

3. Ο Απόλλωνας και το μαντείο των Δελφών

Όταν ακόμα ήταν πολύ μικρός, ο Απόλλωνας πήγε στους Δελφούς, σκότωσε τον φοβερό δράκοντα Πύθωνα και τον έθαψε στη γη. Στο μέρος όπου τον έθαψε, οι άνθρωποι έφτιαξαν περίλαμπρο ναό για να τιμήσουν τον θεό. Μέσα σ᾽ αυτό τον ναό η ιέρεια Πυθία, καθισμένη πάνω στον ιερό τρίποδα και μασώντας φύλλα δάφνης, έδινε στους ανθρώπους χρησμούς, δηλαδή προφητείες και συμβουλές για το μέλλον. Αυτό ήταν το περίφημο μαντείο των Δελφών.

Ομηρικός ύμνος στον Απόλλωνα 372… (διασκευή)

4. Ο Δίας κρατώντας το σκήπτρο και τον κεραυνό. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

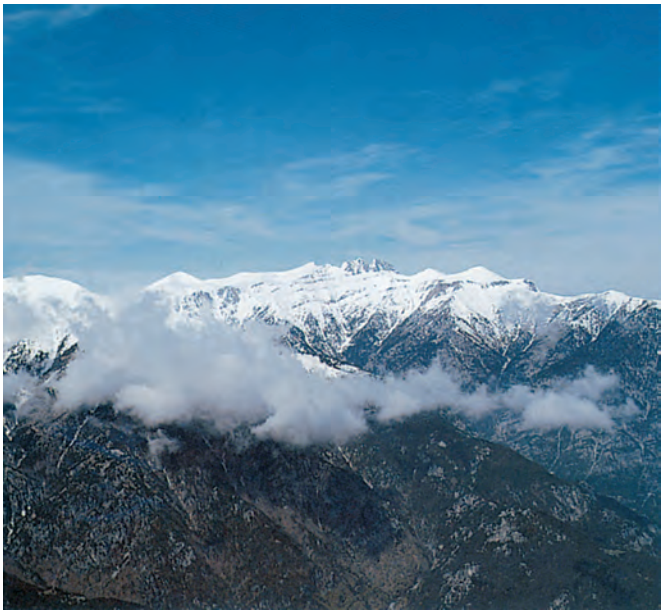
5. Ο Ερμής κρατώντας το κηρύκειο. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

6. Ο Ποσειδώνας. Αρχαίο ελληνικό γλυπτό.

7. Ο Απόλλωνας. Γλυπτό της νεότερης εποχής.

8. Ο Όλυμπος

9. Η κορυφή του Ολύμπου σχεδόν αγγίζει τον ουρανό

Ο Όλυμπος, όπου αμετακίνητος κρατιέται των θεών ο θρόνος όπως λένε.
Ασύγνεφη εκεί πάνω βασιλεύει γαλήνη ατέλειωτη, κι ολόλευκη φεγγοβολή τον λούζει.
Έτσι οι θεοί οι τρισευτυχισμένοι τον χαίρονται αιώνια.

Όμηρος, ***Οδύσσεια ξ 42-46, μτφ. Καζαντζάκη - Κακριδή (με αλλαγές)***

10. Ο μύθος της Ευρώπης

Στη Φοινίκη ζούσε κάποτε ο βασιλιάς Αγήνορας, ο γιος του Ποσειδώνα. Αυτός είχε μια πεντάμορφη κόρη, την Ευρώπη. Ο Δίας είδε την Ευρώπη, την αγάπησε και μια μέρα, που η κόρη μάζευε λουλούδια με τις φίλες της σ' ένα ακρογιάλι της Φοινίκης, μεταμορφώθηκε σε άσπρο ταύρο, την πλησίασε και ξάπλωσε κοντά της. Το όμορφο ζώο έδειχνε ήρεμο και φιλικό και η Ευρώπη το πλησίασε, το χάιδεψε και κάθισε στη ράχη του ανύποπτη.
Την ίδια στιγμή ο ταύρος πετάχτηκε όρθιος κι όρμησε προς τη θάλασσα. Τρομαγμένη η Ευρώπη κρατήθηκε από τα κέρατά του. Ο ταύρος πέταξε πάνω από τα κύματα κι έφτασε στην Κρήτη. Εκεί ο Δίας πήρε την κανονική του μορφή, παντρεύτηκε την Ευρώπη και γέννησαν τρεις γιους. Όταν ο Δίας επέστρεψε στον Όλυμπο, παρήγγειλε στον Ήφαιστο να φτιάξει έναν χάλκινο γίγαντα, τον Τάλω, για να φυλάει την Κρήτη και να μην μπορέσει ποτέ να φύγει η Ευρώπη. Από αυτήν πήρε το όνομά της η ήπειρος που ζούμε κι εμείς σήμερα, η Ευρώπη.

Απολλόδωρος, ***Βιβλιοθήκη Γ, 1, 2-4 (διασκευή)***

11. Το ευρώ

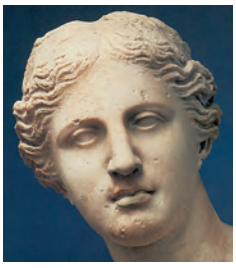
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ο Ποσειδώνας ήταν ο θεός της θάλασσας. Σήμερα ποιος άγιος είναι προστάτης της θάλασσας και των ναυτικών;**
2. **Παρατηρώ την εικόνα 2. Ποιο μουσικό όργανο παίζει ο Απόλλωνας; Εσένα ποιο μουσικό όργανο σου αρέσει; Αν επισκεφθείς το μουσείο λαϊκών οργάνων, θα δεις ότι ακόμα και σήμερα χρησιμοποιούμε μουσικά όργανα που για πρώτη φορά χρησιμοποίησαν οι αρχαίοι.**
3. **Από πού πήρε το όνομά του το ευρώ; Αφηγούμαι με δικά μου λόγια τον μύθο που παριστάνεται στο νόμισμα(κείμενο 10).**

3. Οι θεές του Ολύμπου

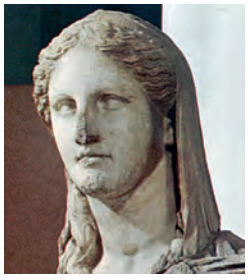

Στον Όλυμπο κατοικούσαν και οι θεές στου Δία το παλάτι. Πρώτη ήταν η **Ήρα**, η γυναίκα του Δία, βασίλισσα του κόσμου. Προστάτευε τον γάμο και την οικογένεια κι ήταν πολύ ζηλιάρα.

Η **Αφροδίτη** ήταν θεά της ομορφιάς. Γεννήθηκε απ' τον αφρό της θάλασσας. Ήταν μητέρα του φτερωτού θεού Έρωτα, που με τα βέλη του σημάδευε τις καρδιές των ανθρώπων.

Η **Αθηνά**, η κόρη του Δία, ήταν θεά της σοφίας και των τεχνών. Πριν ακόμη γεννηθεί η Αθηνά, ο Δίας κατάπιε τη μητέρα της, τη σοφή Μήτιδα, γιατί έμαθε πως αυτή, μετά την Αθηνά, θα γεννούσε έναν θεό που θα του έπαιρνε τον θρόνο. Όταν λοιπόν ήρθε η ώρα να γεννηθεί η Αθηνά, ο Δίας διέταξε τον Ήφαιστο να του ανοίξει μ' ένα τσεκούρι το κεφάλι. Αμέσως βγήκε απ' το κεφάλι του πάνοπλη η Αθηνά.

Η **Δήμητρα** ήταν η θεά της γεωργίας. Αυτή έμαθε τους ανθρώπους να καλλιεργούν τη γη και να σπέρνουν το σιτάρι (δημητριακά). Προστάτευε τα δέντρα κι όλα τα φυτά κι άλλαζε τις εποχές του χρόνου. Κόρη της ήταν η Περσεφόνη.

Η **Άρτεμη** ήταν θεά του κυνηγιού κι αδερφή του Απόλλωνα. Όλη τη μέρα τριγύριζε στα δάση με το τόξο και τα βέλη της. Προστάτευε τα δάση κι όλα τα άγρια ζώα.

Η **Εστία** ήταν η θεά του σπιτιού. Προστάτευε τα νοικοκυριά, γι' αυτό σ' όλα τα σπίτια υπήρχε ένας μικρός βωμός δικός της, η εστία.

Υπήρχαν και πολλές άλλες θεότητες στη γη, όπως οι Μούσες και οι Χάριτες, οι Νύμφες και οι Μοίρες, και στη θάλασσα οι Νηρηίδες, οι κόρες του Νηρέα και πολλές άλλες.

Οι Έλληνες λάτρευαν τους θεούς και τις θεές τους σε λαμπρούς **ναούς**, τους έφτιαχναν αγάλματα και βωμούς και τους πρόσφεραν **δώρα** και **θυσίες**.

1. **Η γέννηση της Αθηνάς από το κεφάλι του Δία.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. Τα σύμβολα των θεών

Δίας	κεραυνός, αετός, σκήπτρο
Ποσειδώνας	τρίαινα, άλογο, δελφίνια
Ήρα	σκήπτρο, ρόδι, παγώνι
Δήμητρα	στάχυα, δάδες
Αθηνά	κουκουβάγια, περικεφαλαία, ελιά
Ήφαιστος	σφυρί, λαβίδα
Άρης	όπλα
Αφροδίτη	φτερωτοί έρωτες, περιστέρι
Απόλλωνας	κιθάρα, δάφνινο στεφάνι
Άρτεμη	τόξο, θήκη με βέλη, ελάφι
Ερμής	κηρύκειο, φτερωτά σανδάλια
Διόνυσος	αμπέλι, κισσός

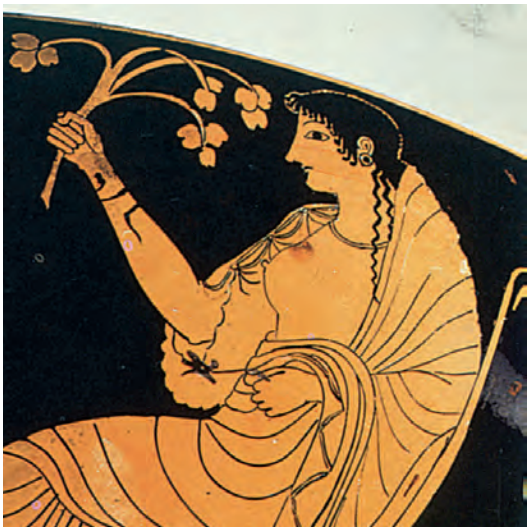
3. Η Δήμητρα, ο Τριπτόλεμος και η Περσεφόνη.

4. Η Ήρα

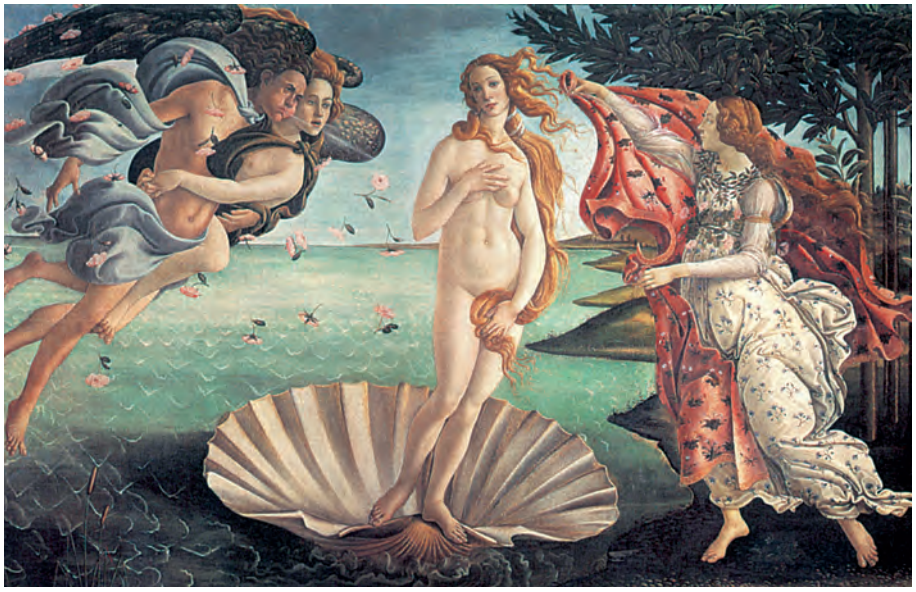
5. Η Άρτεμη

6. Η Εστία

7. Η γέννηση της Αφροδίτης. Δύο γυναικείες μορφές βοηθούν την Αφροδίτη να βγει από τη θάλασσα.

8. Η γέννηση της Αφροδίτης, όπως τη φαντάστηκε ένας ζωγράφος της νεότερης εποχής.

«Την είπαν Αφροδίτη άνθρωποι και θεοί, γιατί την έθρεψε ο αφρός».

Ησίοδος, *Θεογονία* *198-199*

9. Δήμητρα και Περσεφόνη

Ο Θεός του Άδη, ο Πλούτωνας, αγάπησε κάποτε την κόρη της θεάς Δήμητρας, την Περσεφόνη. Μια μέρα που η Περσεφόνη έπαιζε σ' ένα καταπράσινο λιβάδι, είδε έναν ανθισμένο νάρκισσο. Πήγε να τον μυρίσει κι αμέσως άνοιξε η γη, βγήκε από μέσα ο Πλούτωνας, με το κατάμαυρο άρμα του, την άρπαξε κι έφυγε για τον Άδη. Τις σπαραχτικές κραυγές της Περσεφόνης τις άκουσε η μητέρα της κι έτρεξε να τη βρει. Μα η Περσεφόνη ήταν άφαντη. Εννιά μερόνυχτα την έψαχνε κλαίγοντας η Δήμητρα, ώσπου ο ήλιος τη λυπήθηκε και της φανέρωσε αυτό που είχε γίνει.

Η Δήμητρα ζήτησε από τον Δία να φέρει πίσω την Περσεφόνη μα εκείνος δε δέχτηκε. Θυμωμένη τότε η Δήμητρα, έφυγε από τον Όλυμπο κι άρχισε να τριγυρνάει κλαίγοντας στη γη. Απ' όπου διάβαινε μαραίνονταν τα δέντρα, ξεραίνονταν όλα τα φυτά, τα σπαρτά και τα λουλούδια. Τα ζώα κι οι άνθρωποι πέθαιναν απ' την πείνα.

Είδε τη συμφορά αυτή ο Δίας κι έστειλε τον Ερμή να φέρει πίσω την Περσεφόνη από τον Άδη. Ο Πλούτωνας όμως, πριν φύγει η Περσεφόνη, της έδωσε να φάει λίγα σπυριά από ένα ρόδι μαγεμένο, για να μην τον ξεχάσει. Έφερε ο Ερμής την Περσεφόνη στη μητέρα της κι αμέσως άνθισαν όλα τα λουλούδια, πρασίνισαν τα δέντρα κι όλα τα φυτά.

Από τότε, έξι μήνες τον χρόνο έμενε η Περσεφόνη με τη Δήμητρα, και τότε ερχόταν η άνοιξη και το καλοκαίρι. Τα δέντρα κι όλα τα φυτά της γης έδιναν φρούτα και καρπούς, άνθιζαν τα λουλούδια, η γη πρασίνιζε, κελαηδούσαν τα πουλιά. Στο τέλος όμως του φθινοπώρου η Περσεφόνη γύριζε στον Πλούτωνα και τότε ερχόταν ο χειμώνας. Τα δέντρα και τα φυτά μαραίνονταν, η γη κοιμόταν κι όλα περίμεναν την άνοιξη που θα ξαναγύριζε η Περσεφόνη από τον Άδη.

Ομηρικός ύμνος στη Δήμητρα (διασκευή)

11. **Η Αθηνά.** Αρχαίο ελληνικό ανάγλυφο.

10. Αθηνά και Ποσειδώνας

Κάποτε ο Ποσειδώνας και η Αθηνά μάλωναν για το ποιος θα γίνει προστάτης της πόλης του Κέκροπα, της σημερινής Αθήνας. Όλοι οι θεοί του Ολύμπου είχαν μαζευτεί πάνω στην Ακρόπολη, κι ο Κέκροπας, ο πρώτος βασιλιάς, ζήτησε από τους δυο θεούς να χαρίσουν δώρα στην πόλη κι όποιος έδινε το καλύτερο να ήταν ο νικητής. Χτύπησε τότε την τρίαινά του ο Ποσειδώνας στον βράχο της Ακρόπολης κι αμέσως πετάχτηκε αλμυρό νερό κι ένα πολεμικό άλογο. Χτύπησε το κοντάρι της και η Αθηνά κι αμέσως πετάχτηκε απ᾽ τον βράχο μια ελιά που αμέσως ψήλωσε και γέμισε καρπούς. Το δώρο της Αθηνάς άρεσε σ᾽ όλους περισσότερο. Έτσι έγινε η Αθηνά προστάτιδα της πόλης, που πήρε και το όνομά της. Ονομάστηκε Αθήνα.

Απολλόδωρος, *Βιβλιοθήκη Γ 14, 1 (διασκευή)*

12. Η Αράχνη

Ζούσε στ᾽ αρχαία χρόνια μια αρχοντοπούλα όμορφη που την έλεγαν Αράχνη. Ήξερε πολύ καλά την τέχνη του αργαλειού κι ύφαινε υπέροχα υφαντά. Καυχιόταν πως ήξερε να υφαίνει καλύτερα κι από την Αθηνά. Κάποτε μάλιστα τόλμησε και ζήτησε από τη θεά να παραβγούν στον αργαλειό. Η Αθηνά δέχτηκε κι άρχισαν να υφαίνουν. Ύφαινε η Αθηνά και πάνω στο υφαντό της έφτιαχνε την πάλη της με τον Ποσειδώνα πάνω στην Ακρόπολη της Αθήνας. Ύφαινε κι η Αράχνη κι έφτιαχνε τα καμώματα του Δία κι όλων των θεών του Ολύμπου. Θυμωμένη τότε η Αθηνά, που μια θνητή τόλμησε να συγκριθεί μαζί της, μεταμόρφωσε την κόρη σε έντομο και την καταράστηκε όλες τις μέρες της ζωής της κρεμασμένη να υφαίνει τον ιστό της.

Οβίδιος, *Μεταμορφώσεις 6, 5-145 (διασκευή)*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Διαβάζω το κείμενο 9 και απαντώ. Με ποιο μύθο οι αρχαίοι εξηγούσαν την αλλαγή των εποχών;**
2. **Παρατηρώ την εικόνα 1 και περιγράφω με δικά μου λόγια τη γέννηση της Αθηνάς. Γιατί νομίζεις ότι ήταν η θεά της σοφίας;**
3. **Πώς λάτρευαν οι αρχαίοι τους θεούς τους; Στην περιοχή που ζεις υπάρχουν αρχαίοι ναοί; Οργάνωσε με την τάξη σου μία επίσκεψη.**

4. Ο Προμηθέας, η Πανδώρα, ο Δευκαλίωνας και η Πύρρα

Ο Δίας μοίρασε χαρίσματα σε όλους τους θεούς μα δε νοιάστηκε πολύ για τους ανθρώπους. Όμως ο **Προμηθέας**, γιος του τιτάνα Ιαπετού και της Κλυμένης, επειδή αγαπούσε και λυπόταν τους ανθρώπους, ανέβηκε στον Όλυμπο κι από το εργαστήρι του Ήφαιστου έκλεψε τη **φωτιά**, την έβαλε μέσα σ' ένα κούφιο καλάμι και την έδωσε στους ανθρώπους. Και τους έμαθε με τη φωτιά να λιώνουν τα μέταλλα και να φτιάχνουν εργαλεία.

Ο **Δίας** τότε **θύμωσε** πολύ. Πήγε τον Προμηθέα σ' ένα ψηλό βουνό, τον Καύκασο, και διέταξε να τον δέσουν πάνω σε έναν βράχο με χοντρές αλυσίδες που του έφτιαξε ο Ήφαιστος. Και κάθε μέρα έστελνε έναν αετό που του έτρωγε το συκώτι. Τριάντα χρόνια έμεινε δεμένος ο Προμηθέας στον Καύκασο, ώσπου κάποτε πέρασε από κει ο Ηρακλής και τον ελευθέρωσε.

Αλλά ούτε και οι άνθρωποι γλίτωσαν απ' τον θυμό του Δία. Σκέφτηκε να τους στείλει συμφορές. Γι' αυτό διέταξε τον Ήφαιστο να φτιάξει μια γυναίκα από χώμα και νερό. Της έδωσε ζωή κι όλοι οι θεοί τής χάρισαν δώρα: η Αθηνά σοφία, η Αφροδίτη ομορφιά, ο Ερμής πονηριά κτλ. Την ονόμασαν **Πανδώρα** κι ο Δίας την έστειλε στη γη, δίνοντάς της ένα πιθάρι, που εκεί μέσα είχε κλείσει όλες τις συμφορές.

1. **Το μαρτύριο του Προμηθέα.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

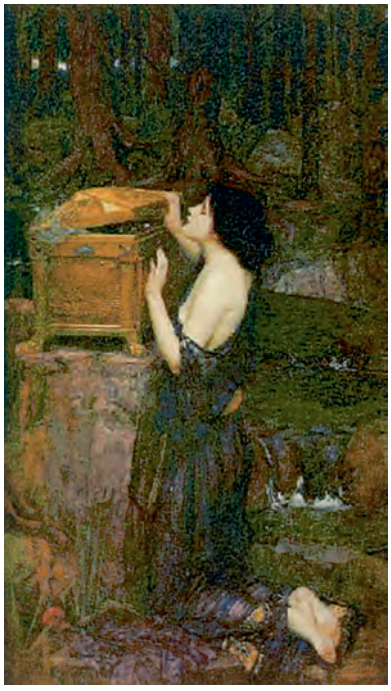
Η Πανδώρα, αφού κατέβηκε στη γη, γεμάτη περιέργεια άνοιξε το πιθάρι. Χύθηκαν τότε έξω όλες οι συμφορές: το μίσος, η απάτη, ο πόλεμος, η πείνα, οι αρρώστιες. Στον πάτο όμως του πιθαριού ο Δίας είχε βάλει την **Ελπίδα**, που φώλιασε στις καρδιές των ανθρώπων, για να τους δίνει θάρρος και παρηγοριά να συνεχίζουν τη ζωή τους.

Αργότερα, που οι άνθρωποι έγιναν κακοί και ανυπάκουοι, ο Δίας έκανε κατακλυσμό, για να τους εξαφανίσει. Από τον κατακλυσμό γλίτωσε μόνο ο γιος του Προμηθέα, ο **Δευκαλίωνας**, και η γυναίκα του η **Πύρρα**, που έφτιαξαν μια κιβωτό και κλείστηκαν μέσα. Η κιβωτός σταμάτησε στην κορυφή του Παρνασσού. Ο Δευκαλίωνας και η Πύρρα βγήκαν έξω και ζήτησαν από τον Δία να τους δώσει κι άλλους ανθρώπους, για να έχουν συντροφιά. Εκείνος τους συμβούλεψε να ρίχνουν πέτρες πίσω τους και να μη γυρίσουν να κοιτάξουν. Πράγματι, οι πέτρες που έριχνε ο Δευκαλίωνας γίνονταν άνδρες και οι πέτρες που έριχνε η Πύρρα γίνονταν γυναίκες. Η Πύρρα γέννησε ένα παιδί, τον **Έλληνα**. Από αυτόν καταγόμαστε όλοι εμείς οι Έλληνες.

2. Ο Δίας απειλεί τον Προμηθέα

Και τότε ο Δίας που τα σύννεφα μαζεύει άγρια θυμωμένος είπε:
«Γιε του Ιαπετού, με τόσο κοφτερό μυαλό, όσο κανένας άλλος,
γελάς που τον δικό μου νου ξεγέλασες, κλέβοντας τη φωτιά,
μεγάλη όμως συμφορά σε περιμένει, εσένα τον ίδιο
κι όσους ανθρώπους θα γεννηθούν μετά.
Γιατί τους έχω αντίδωρο κακό για τη φωτιά,
να φχαριστιέται μ' αυτό η ψυχή τους, σφιχταγκαλιάζοντας
την ίδια τους τη συμφορά».

Ησίοδος, ***Έργα και Ημέραι 53-58, μτφ. Δ. Ν. Μαρωνίτης (με αλλαγές)***

3. Η Πανδώρα και το κουτί με τις συμφορές, όπως τη φαντάστηκε ένας καλλιτέχνης της νεότερης εποχής.

4. Η Πανδώρα

Τότε και των θεών ο κήρυκας της χάρισε ωραία φωνή,
κι ονόμασε Πανδώρα τη γυναίκα αυτή,
γιατί οι θεοί του Ολύμπου όλοι της δώρισαν
κι από ένα δώρο-συμφορά για τους ανθρώπους.
Κι αφού την αποτέλειωσε, ωραίο κακό αντί καλό,
την έφερε έξω, να τη δουν άνθρωποι και θεοί,
καμαρωτή με τα στολίσματα της γαλανής θεάς,
κόρης του παντοδύναμου πατέρα της.
Έμειναν έκθαμβοι θεοί αθάνατοι, άνθρωποι θνητοί
μόλις αντίκρισαν τα μάτια τους το θαύμα.

Ησίοδος, ***Έργα και Ημέραι 79-82 και Θεογονία 585-592, μτφ. Δ. Ν. Μαρωνίτης (με αλλαγές)***

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί νομίζεις ότι το δώρο του Προμηθέα (η φωτιά) ήταν πολύ σημαντικό για τον άνθρωπο; Πού θα μπορούσε να το χρησιμοποιήσει;
2. Διαβάζω το κείμενο 4 και απαντώ. Από πού πήρε το όνομά της η Πανδώρα; Τι εντύπωση προκάλεσε σε θεούς και ανθρώπους;
3. Δείχνω στον χάρτη το βουνό που άραξε η κιβωτός του Δευκαλίωνα.

Ο ΗΡΑΚΛΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Ηρακλής γεννήθηκε στη φαντασία των ανθρώπων σε μια πολύ παλιά εποχή. Την εποχή εκείνη οι άνθρωποι κυνηγούσαν τα άγρια ζώα, για να τραφούν με το κρέας τους και να ντυθούν με το δέρμα τους, και τρόμαζαν από τους κεραυνούς, τους σεισμούς και τις άγριες καταιγίδες. Χρειάζονταν λοιπόν τους **ήρωες**, για να τους βοηθούν στις δυσκολίες της ζωής τους.

Ο Ηρακλής είναι ο μεγαλύτερος ήρωας της ελληνικής μυθολογίας. Γιος του Δία και μιας θνητής βασιλοπούλας, της Αλκμήνης, ήταν ο δυνατότερος απ' όλους τους ανθρώπους. Εξολόθρευσε άγρια θηρία και τέρατα, έδιωξε τυράννους και σκότωσε κακούς βασιλιάδες. Ήταν πάντα δίκαιος, καλόκαρδος και πρόθυμα βοηθούσε τους ανθρώπους. Ήταν ατρόμητος κι ανίκητος και τα **κατορθώματά** του (άθλοι) έμειναν για πάντα αξέχαστα.

Ο Ηρακλής και η θεά Αθηνά, που πάντα του συμπαραστεκόταν.

1. Η γέννηση του Ηρακλή

Κάποτε ο Αμφιτρύωνας και η γυναίκα του, η **Αλκμήνη**, κόρη του βασιλιά των Μυκηνών, αναγκάστηκαν να φύγουν από την πατρίδα τους και να ζητήσουν καταφύγιο στη Θήβα. Εκεί η Αλκμήνη γέννησε δυο παιδιά. Τον **Ηρακλή**, που ήταν **γιος του Δία**, και τον **Ιφικλή**.

Η **Ήρα** ζήλευε την Αλκμήνη και μισούσε πολύ τον Ηρακλή. Ο Δίας όμως έστειλε μια μέρα τον Ερμή να φέρει το μωρό στον Όλυμπο και το έβαλε να πιει λίγο γάλα από το στήθος της Ήρας, την ώρα που αυτή κοιμόταν, για να γίνει ανίκητο. Όταν η Ήρα ξύπνησε, κατάλαβε ποιο ήταν το μωρό και τραβήχτηκε απότομα. Χύθηκε τότε λίγο από το γάλα της στον ουρανό κι έγινε ο Γαλαξίας με τα χιλιάδες αστέρια του.

Όταν τα δυο παιδιά έγιναν περίπου οκτώ μηνών, η Ήρα έστειλε μια νύχτα δυο **φίδια** να τα πνίξουν. Μόλις τα φίδια πλησίασαν την κούνια τους, ο Δίας έστειλε φως που έλουσε το δωμάτιο και τα παιδιά ξύπνησαν. Ο Ιφικλής τρομαγμένος έβαλε τα κλάματα. Ο Ηρακλής όμως, χωρίς κανένα φόβο, άρπαξε τα φίδια απ' τον λαιμό και τα έπνιξε. Όλοι τότε κατάλαβαν ότι ο Ηρακλής είχε θεϊκή καταγωγή.

Όταν μεγάλωσε ο Ηρακλής, παντρεύτηκε την κόρη του βασιλιά της Θήβας, τη Μεγάρα, κι έγινε ο ίδιος βασιλιάς. Κυβέρνησε μερικά χρόνια τη Θήβα και ζούσε ευτυχισμένος. Κάποια μέρα όμως η Ήρα, που πάντα τον μισούσε, τον τρέλανε κι ο Ηρακλής έκανε κακό στα παιδιά και στη γυναίκα του, νομίζοντας πως είναι εχθροί του. Συνήλθε όμως και κατάλαβε το κακό που είχε κάνει. Πήγε τότε στο μαντείο των Δελφών, για να ρωτήσει τον Απόλλωνα τι έπρεπε να κάνει για να τον συγχωρέσουν οι θεοί.

1. **Η δημιουργία του Γαλαξία.**
Έτσι απέδωσε τον μύθο ένας ζωγράφος της νεότερης εποχής.

Η **Πυθία**, η ιέρεια του Απόλλωνα, του είπε ότι έπρεπε να γυρίσει στις **Μυκήνες**, την πατρίδα της μητέρας του, και να υπηρετήσει πιστά δώδεκα χρόνια τον εξάδερφό του, τον **Ευρυσθέα**, που βασίλευε εκεί. Μετά θα γινόταν αθάνατος και θα ανέβαινε στον Όλυμπο.

2. **Ο Ηρακλής πνίγει τα φίδια.** Τα πρόσωπα στην εικόνα είναι: η Αλκμήνη, η Αθηνά, ο Ηρακλής, ο Ιφικλής, η παραμάνα τους και ο Αμφιτρύωνας. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

3. **Ο Ηρακλής σε νεαρή ηλικία**

4. Η εμφάνιση του Ηρακλή

Ήταν και από την εμφάνισή του φανερό πως ήταν γιος του Δία. Είχε ύψος τέσσερις πήχες και μάτια πανέξυπνα, σαν να πετούσαν φωτιές.

Απολλόδωρος, ***Βιβλιοθήκη Μυθολογική 2, 64, μτφ. Π. Βαλαβάνης (με μικρές αλλαγές)***

5. Η προσωπικότητα του Ηρακλή

Και ο Ηρακλής, αφού ανατράφηκε και μορφώθηκε,
και προπαντός με την επίμονη σωματική άθληση,
έφτασε να γίνει ανώτερος απ' όλους τους άλλους
στη σωματική ρώμη και φημισμένος για την ευγένεια της ψυχής.

Διόδωρος Σικελιώτης, ***Ιστορική Βιβλιοθήκη, 4, 10, 2, μτφ. Απ. Παπανδρέου***

6. **Ο Ηρακλής**

7. Η Αρετή και η Κακία

Μια μέρα, όταν ο Ηρακλής ήταν ακόμη νέος, καθόταν σ' ένα ήσυχο σταυροδρόμι και σκεφτόταν ποιο δρόμο ν' ακολουθήσει στη ζωή του. Τον δρόμο του αγώνα και της προσφοράς στους ανθρώπους ή τον δρόμο της διασκέδασης και της απόλαυσης;
Τότε του φάνηκε ότι τον πλησίασαν δύο γυναίκες. Η μια ήταν ντυμένη απλά χωρίς κανένα στολίδι, ενώ η άλλη ήταν ντυμένη πολύ όμορφα κι είχε πολλά στολίδια. Αυτή μίλησε πρώτη στον Ηρακλή και του είπε:
– Ηρακλή, είσαι ο δυνατότερος άνθρωπος στη γη. Μπορείς ν' αρπάξεις ό,τι θέλεις, χωρίς ποτέ να εργαστείς. Αν με ακολουθήσεις, ο δρόμος της ζωής σου θα είναι πολύ εύκολος κι ευχάριστος. Θα απολαύσεις χωρίς κόπο πολλές χαρές και διασκεδάσεις.
– Ποια είσαι εσύ; τη ρώτησε ο Ηρακλής.
– Οι φίλοι μου με λένε Ευτυχία και οι εχθροί μου με λένε Κακία, του απάντησε.
Πλησίασε τότε και η άλλη γυναίκα.
– Ηρακλή, του είπε, με λένε Αρετή. Αν ακολουθήσεις τον δικό μου δρόμο, η ζωή σου θα είναι γεμάτη κόπους και αγώνες αλλά και καλά έργα. Με τη δύναμη που σου έδωσαν οι θεοί θα ευεργετείς τους ανθρώπους κι εκείνοι θα σε αγαπούν και θα σε τιμούν.
Ο Ηρακλής αποφάσισε να χρησιμοποιήσει τη δύναμή του, για να βοηθήσει τους ανθρώπους. Γι' αυτό διάλεξε τον δρόμο της Αρετής.

Ξενοφώντας, ***Απομνημονεύματα, 2, 1, 21 (διασκευή)***

8. Ο Ηρακλής στο σταυροδρόμι της Αρετής και της Κακίας. Έργο ζωγραφικής της νεότερης εποχής.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Με ποιους τρόπους ο Δίας εκδηλώνει την αγάπη του για τον μικρό του γιο, τον Ηρακλή;**
2. **Ποια εξήγηση έδωσαν οι αρχαίοι στη δημιουργία του Γαλαξία; Παρατηρώ πώς παριστάνει τον σχετικό μύθο ένας καλλιτέχνης της νεότερης εποχής (εικόνα 1).**
3. **Ποιο κατόρθωμα έκανε ο Ηρακλής, όταν ήταν ακόμα μωρό; Τι να περιμένουμε απ' αυτόν όταν μεγαλώσει;**

2. Το λιοντάρι της Νεμέας

Ο Ηρακλής έφυγε από τη Θήβα. Μαζί με τον ανιψιό του, τον **Ιόλαο**, πήγε στις Μυκήνες για να υπηρετήσει τον Ευρυσθέα. Ο Ευρυσθέας, που φοβόταν τον Ηρακλή, τον έστειλε να κάνει **δώδεκα άθλους**, δηλαδή δώδεκα δύσκολα κατορθώματα, ελπίζοντας ότι σε κάποιο από αυτά θα σκοτωνόταν.

Ο πρώτος άθλος που έκανε ο Ηρακλής ήταν να σκοτώσει το λιοντάρι της Νεμέας. Το φοβερό αυτό λιοντάρι το είχε μεγαλώσει η Ήρα. Το δέρμα του ήταν τόσο σκληρό που τα σιδερένια βέλη δεν το περνούσαν. Είχε τη φωλιά του σε μια σπηλιά με δυο εισόδους, στην πλαγιά ενός βουνού κοντά στη Νεμέα της Κορινθίας. Καθημερινά κατέβαινε στην πεδιάδα και κατασπάραζε ζώα και ανθρώπους. Οι κάτοικοι ήταν απελπισμένοι και δεν τολμούσαν να βγουν στην εξοχή.

Ο Ηρακλής, πηγαίνοντας στη **Νεμέα**, πέρασε από το ιερό άλσος της πόλης, έκοψε μια αγριελιά κι απ' τον κορμό της έφτιαξε ένα βαρύ **ρόπαλο**. Μετά πήγε και περίμενε κοντά στη φωλιά του λιονταριού και, όταν αυτό φάνηκε, το χτύπησε πρώτα με τα βέλη του. Τα βέλη έπεσαν στη γη χωρίς να το τραυματίσουν και το λιοντάρι επιτέθηκε στον Ηρακλή. Εκείνος το χτύπησε με το ρόπαλο. Το λιοντάρι πόνεσε και κρύφτηκε στη φωλιά του. Ο Ηρακλής τότε μάζεψε μεγάλες πέτρες, έκλεισε τη μια είσοδο και μπήκε από την άλλη. Το ζώο βρυχήθηκε και σείστηκε όλο το βουνό. Όρμησε πάνω στον ήρωα και πάλευαν μια ώρα. Τέλος, ο Ηρακλής τύλιξε τα χέρια του γύρω από τον λαιμό του και το έπνιξε. Μετά πήρε το δέρμα του, **τη λεοντή**, το φόρεσε και γύρισε στις Μυκήνες. Όταν τον είδε ο **Ευρυσθέας**, τρόμαξε πολύ και διέταξε να του φτιάξουν ένα χάλκινο πιθάρι, για να κρύβεται, όταν θα κινδύνευε.

1. **Ο Ηρακλής παλεύει με το λιοντάρι της Νεμέας.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. Η λεοντή

Πάλεψε με το θηρίο και το έπνιξε, σφίγγοντάς του τον λαιμό με τα μπράτσα του. Γύρω στο σώμα του τύλιξε το δέρμα του θηρίου, που λόγω του μεγέθους του τον κάλυπτε ολόκληρο, και το είχε στο εξής προστασία για τους μελλοντικούς κινδύνους.

Διόδωρος Σικελιώτης, ***Ιστορική βιβλιοθήκη, 4, 11, 4, μτφ. φιλολογική ομάδα Κάκτου (με μικρές αλλαγές)***

3. Τα χαρίσματα του Ηρακλή

Ηρακλή γενναιόψυχε,
μεγαλοδύναμε, ρωμαλέε Τιτάνα,
χειροδύναμε, αδάμαστε,
γεμάτε με μεγάλους άθλους,
που τους ανθρώπους καθησύχασες
διώχνοντας τ' ανήμερα θεριά...

12ος Ορφικός ύμνος Ηρακλέους, μτφ. Δ.Π. Παπαδίτσα - Ελ. Λαδιά

4. Τα Νέμεα

Για να θυμούνται όλοι το κατόρθωμά του αυτό,
ο Ηρακλής όρισε να γίνονται κάθε χρόνο αγώνες στη Νεμέα.
Οι αγώνες αυτοί ονομάζονταν Νέμεα και τους νικητές
τους στεφάνωναν με στεφάνι από αγριοσέλινο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Γιατί ο Ηρακλής δέχτηκε να υπηρετήσει τον Ευρυσθέα;**
2. **Δείχνω στον χάρτη την πορεία που ακολούθησε ο Ηρακλής από την πόλη που γεννήθηκε μέχρι την πόλη που βασίλευε ο Ευρυσθέας.**
3. **Ποια μέσα χρησιμοποίησε ο Ηρακλής, για να σκοτώσει το λιοντάρι της Νεμέας; Ήταν αρκετή η σωματική του δύναμη;**

3. Η Λερναία Ύδρα και ο κάπρος του Ερύμανθου

Στη **λίμνη Λέρνη** της Αργολίδας ζούσε ένα φοβερό νερόφιδο, με τεράστιο σώμα και εννιά κεφάλια. Από τα στόματά του έβγαινε φωτιά που κατάκαιγε φυτά, ζώα κι ανθρώπους. Οι κάτοικοι της περιοχής ήταν απελπισμένοι και κανείς δεν τολμούσε να πλησιάσει τη λίμνη. Ο Ευρυσθέας διέταξε τον Ηρακλή να σκοτώσει αυτό το τέρας.

Ο Ηρακλής πήγε στη λίμνη Λέρνη μαζί με τον ανιψιό του, τον Ιόλαο. Κατάφερε να βγάλει τη **Λερναία Ύδρα** από τη φωλιά της και της επιτέθηκε. Με ένα δρεπάνι άρχισε να κόβει τα κεφάλια της. Μόλις όμως έκοβε ένα κεφάλι, στη θέση του φύτρωναν δύο. Φώναξε τότε τον Ιόλαο, που άναψε έναν δαυλό και μόλις ο Ηρακλής έκοβε ένα κεφάλι, ο **Ιόλαος** έκαιγε την πληγή. Έτσι σταμάτησαν να φυτρώνουν καινούργια κεφάλια. Το μεσαίο όμως κεφάλι της Λερναίας Ύδρας ήταν αθάνατο. Γι' αυτό ο Ηρακλής, αφού το έκοψε, το έθαψε βαθιά στη γη κι έβαλε πάνω του μια τεράστια πέτρα. Βούτηξε και τα **βέλη** του στο δηλητηριασμένο σώμα της Ύδρας κι έγιναν θανατηφόρα.

1. **Ο Ηρακλής και ο Ιόλαος εξοντώνουν τη Λερναία Ύδρα.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

Μετά ο Ευρυσθέας έστειλε τον Ηρακλή να του φέρει ζωντανό ένα φοβερό **αγριογούρουνο**, που ζούσε στο βουνό **Ερύμανθο** της Αρκαδίας, έκανε μεγάλες καταστροφές και σκότωνε ζώα και ανθρώπους. Ο Ηρακλής πήγε στον Ερύμανθο και κυνήγησε το αγριογούρουνο κάμποσες ημέρες. Στο τέλος το ζώο εξαντλήθηκε από την κούραση και ο Ηρακλής το έπιασε, το έδεσε, το σήκωσε στους ώμους του και το πήγε ζωντανό στις Μυκήνες. Ο Ευρυσθέας, όταν το είδε, τρόμαξε και κρύφτηκε στο πιθάρι.

2. Ο Ηρακλής φέρνει στον Ευρυσθέα τον κάπρο του Ερύμανθου.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

3. Ο Ευρυσθέας μιλάει για την έχθρα του με τον Ηρακλή

Φορτώθηκα την έχθρα αυτή άθελά μου.
Μα θέλοντας και μη, θεά καθώς ήταν,
σ' αυτό το πάθος μ' είχε ρίξει η Ήρα.
Μ' αφού την έχθρα ενάντια του έτσι πήρα
πολλά για εκείνον πάθη σοφίστηκα
και πάντα μεσ' στης νύχτας τις σκέψεις
πολλά γεννούσε ο νους μου.
Το ξέρω ο Ηρακλής δεν ήταν ένα κούφιο όνομα,
ήταν άντρας πραγματικός,
γιατί κι εχθρός μου αν είναι,
τιμητικά θα πω για έναν γενναίο.

Ευριπίδης, ***Ηρακλείδαι, στ. 985-1000, μτφ. Π. Λεκατσάς (με μικρές αλλαγές)***

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποιος βοήθησε τον Ηρακλή να σκοτώσει τη Λερναία Ύδρα και με ποιο τρόπο; (εικόνα 1).**
2. **Παρατηρώ την εικόνα 2 και απαντώ. Πώς αντέδρασε ο Ευρυσθέας μόλις είδε τον κάπρο του Ερύμανθου; Τι δείχνει η αντίδρασή του αυτή;**

4. Το ελάφι με τα χρυσά κέρατα, οι Στυμφαλίδες όρνιθες, οι στάβλοι του Αυγεία

Σ' ένα βουνό της Πελοποννήσου ζούσε **το ιερό ελάφι της θεάς Άρτεμης**. Είχε χρυσά κέρατα, χάλκινες οπλές και κανείς δεν το έφτανε στο τρέξιμο. Ο Ευρυσθέας διέταξε τον Ηρακλή να φέρει το ελάφι αυτό **ζωντανό** στις Μυκήνες. Έναν ολόκληρο χρόνο το κυνηγούσε ο Ηρακλής στα βουνά και στα δάση χωρίς αποτέλεσμα. Μια μέρα το ελάφι μπήκε στον ποταμό Λάδωνα, για να περάσει απέναντι. Τότε ο Ηρακλής το χτύπησε ελαφρά με ένα βέλος στο πόδι. Μετά το σήκωσε στους ώμους του και το πήγε στις Μυκήνες. Αφού το έδειξε στον Ευρυσθέα, το άφησε ελεύθερο, όπως είχε υποσχεθεί στη θεά Άρτεμη.

Μετά ο Ηρακλής πήγε στη λίμνη Στυμφαλία της Κορινθίας. Εκεί ζούσαν οι **Στυμφαλίδες όρνιθες**, μεγάλα πουλιά, με σιδερένια ράμφη και φτερά, που τρέφονταν με ανθρώπινο κρέας. Φτάνοντας, άρχισε να χτυπά δυο χάλκινα κρόταλα που του είχε χαρίσει η Αθηνά. Τα πουλιά βγήκαν από τα καλάμια της λίμνης όπου κρύβονταν και πέταξαν τρομαγμένα. Τότε ο Ηρακλής με τα βέλη του σκότωσε πολλά. Όσα γλίτωσαν έφυγαν μακριά και δεν ξαναφάνηκαν.

Αργότερα, ο Ευρυσθέας τον έστειλε να καθαρίσει **τους στάβλους του βασιλιά Αυγεία** σε μια μέρα. Ο Αυγείας ζούσε στην Ήλιδα κι είχε αμέτρητα κοπάδια που του τα είχε χαρίσει ο πατέρας του, ο Ήλιος. Τα ζώα ήταν πάρα πολλά και οι βοσκοί του δεν προλάβαιναν να καθαρίζουν τους στάβλους. Είχαν μαζευτεί λοιπόν πολλοί σωροί από κοπριά που μύριζαν πολύ άσχημα. Ο Ηρακλής έσκαψε δύο βαθιά χαντάκια, που περνούσαν μέσα από τους στάβλους κι έφταναν μέχρι τους ποταμούς Αλφειό και Πηνειό. **Έστρεψε μετά το ρεύμα των ποταμών** μέσα στα χαντάκια. Τα ορμητικά νερά μπήκαν στους στάβλους, παρέσυραν την κοπριά και την πήγαν στη θάλασσα. Έτσι, ο Ηρακλής καθάρισε τους στάβλους του Αυγεία σε μια μόνο μέρα.

1. **Ο Ηρακλής και το ελάφι της Άρτεμης.** Πάντα βοηθός ο Ιόλαος. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. Ο Ηρακλής πιάνει το ελάφι

Στη συνέχεια, το πρόσταγμα που έλαβε ήταν να φέρει το χρυσοκέρατο ελάφι. Αυτό τον άθλο όμως τον εκτέλεσε χωρίς βία και κινδύνους μόνο με την εξυπνάδα του μυαλού του.

Διόδωρος Σικελιώτης, ***Ιστορική Βιβλιοθήκη, 4, 13, 1, μτφ. φιλολογική ομάδα Κάκτου***

3. Πώς εξόντωσε ο Ηρακλής τις Στυμφαλίδες όρνιθες

Υπάρχει παράδοση πως στα νερά της Στυμφαλίας έζησαν κάποτε πουλιά ανθρωποφάγα που τα σκότωσε με το τόξο του ο Ηρακλής.
Ο Πείσανδρος όμως από την Κάμειρο (της Ρόδου) λέει πως δεν σκότωσε τα πουλιά ο Ηρακλής, αλλά τα έδιωξε χτυπώντας κρόταλα.

Παυσανίας, ***Ελλάδος Περιήγησις, 8, 22, 4, μτφ. Ν. Παπαχατζής***

4. **Ο Ηρακλής και οι Στυμφαλίδες όρνιθες.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

5. Πώς ο Ηρακλής χρησιμοποίησε το νερό, για να καθαρίσει τους στάβλους του Αυγεία

Οδήγησε τον Αλφειό ποταμό μέσα στους στάβλους και τους καθάρισε με το ρεύμα του ποταμού εκτελώντας κι αυτόν τον άθλο μέσα σε μια ημέρα. Και βέβαια στέκεται κανείς με θαυμασμό μπροστά στη σύλληψη αυτής της ιδέας.

Διόδωρος Σικελιώτης, ***Ιστορική Βιβλιοθήκη 4, 13, 3, μτφ. Απ. Παπανδρέου (με μικρές αλλαγές)***

6. Ο Ηρακλής με τη βοήθεια της Αθηνάς καθαρίζει τους στάβλους του Αυγεία. Γλυπτό από τον ναό του Δία στην Ολυμπία.

7. Ο Ηρακλής και οι Ολυμπιακοί αγώνες

Ο Αυγείας είχε υποσχεθεί μεγάλη αμοιβή στον Ηρακλή, αν καθάριζε τους στάβλους του. Δεν κράτησε όμως την υπόσχεσή του. Γι' αυτό ο Ηρακλής μάζεψε στρατό, τον νίκησε και τον σκότωσε.

Για να θυμούνται όλοι αυτή τη νίκη, όρισε να γίνονται κάθε τέσσερα χρόνια αγώνες, κοντά στον ποταμό Αλφειό, προς τιμήν του πατέρα του, του Δία. Το μέρος αυτό ονομάστηκε Ολυμπία και οι αγώνες Ολυμπιακοί. Ο ίδιος ο Ηρακλής οργάνωσε τους πρώτους Ολυμπιακούς αγώνες και στεφάνωσε τους νικητές με κλαδί αγριελιάς. Στους αγώνες αυτούς έρχονταν αθλητές και θεατές απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας κι όσο κρατούσαν οι αγώνες σταματούσαν οι έχθρες και οι πόλεμοι. Και τα έκανε όλα αυτά ο Ηρακλής, γιατί είχε την ιδέα ότι η συγκέντρωση αυτή θα βοηθούσε τους Έλληνες να γίνουν όλοι φίλοι μεταξύ τους.

Πίνδαρος, ***Ολυμπιόνικοι 10, 26 και Λυσίας, Ολυμπιακός 1-2 (διασκευή)***

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Διαβάζω το κείμενο 2 και απαντώ. Με ποιο τρόπο ο Ηρακλής έπιασε το χρυσοκέρατο ελάφι;**
2. **Διαβάζουμε το κείμενο 5 και συζητάμε στην τάξη για τις προσπάθειες των ανθρώπων να χρησιμοποιήσουν τα νερά των ποταμών για το καλό τους.**
3. **Διαβάζω το κείμενο 7 και απαντώ. Ποια ήταν η σχέση του Ηρακλή με τους Ολυμπιακούς αγώνες; Ποιους άλλους αγώνες είδαμε ότι καθιέρωσε;**

5. Κι άλλοι άθλοι

Μετά απ' όλα αυτά τα κατορθώματα, ο Ευρυσθέας έστειλε τον Ηρακλή σε πιο μακρινά μέρη. Έτσι, ο Ηρακλής πήγε στην Κρήτη κι έπιασε τον άγριο **ταύρο του Μίνωα**, που από το στόμα του έβγαιναν φλόγες κι έκανε πολλές καταστροφές. Ανεβασμένος στη ράχη του, πέρασε το Αιγαίο κι έφτασε στις Μυκήνες.

Ο Ηρακλής μετά πήγε στη Θράκη, όπου ζούσε ο βασιλιάς **Διομήδης**, ο γιος του θεού Άρη. Αυτός είχε τέσσερα **άγρια άλογα**, που τρέφονταν με ανθρώπινες σάρκες. Σκότωσε τον Διομήδη, έπιασε τα άλογα και τα έφερε στις Μυκήνες.

Ταξίδεψε και πιο μακριά, στον Εύξεινο Πόντο, στη χώρα των Αμαζόνων. Οι **Αμαζόνες** ήταν όλες τους όμορφες, φιλοπόλεμες και ξακουστές στο τόξο και στην ιππασία. Ο Ηρακλής πολέμησε μαζί τους, τις νίκησε και πήρε τη **ζώνη** της βασίλισσάς τους, της **Ιππολύτης**, και την έφερε στον Ευρυσθέα.

Αργότερα, ταξίδεψε στη Δύση, πιο πέρα από την άκρη της γης, για να φέρει στις Μυκήνες **τα βόδια του Γηρυόνη**. Ο Γηρυόνης ήταν ένα τέρας που από τη μέση κι επάνω είχε τρία σώματα. Τα βόδια του τα φύλαγε ο σκύλος του, ο Όρθος, που είχε δυο κεφάλια και η ουρά του ήταν φίδι. Ο Ηρακλής σκότωσε και τους δυο, κι έφερε τα βόδια στον Ευρυσθέα, που τα θυσίασε στη θεά Ήρα.

1. **Ο Ηρακλής πιάνει τον ταύρο της Κρήτης**. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. **Ο Ηρακλής και τα άλογα του Διομήδη.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

3. Άδμητος και Άλκηστη

Ο Ηρακλής έκανε και πολλά άλλα κατορθώματα προσπαθώντας να βοηθήσει τους ανθρώπους. Στις Φερές της Θεσσαλίας βασίλευε ο φίλος του, ο Άδμητος. Ο Άδμητος είχε παντρευτεί την όμορφη Άλκηστη. Τη μέρα όμως του γάμου του είχε ξεχάσει να κάνει θυσία στην Άρτεμη, γι' αυτό οι Μοίρες είχαν αποφασίσει να πεθάνει. Ο θεός Απόλλωνας, που κάποτε είχε φιλοξενηθεί στο παλάτι του Άδμητου, προσπάθησε ν' αλλάξει γνώμη στις Μοίρες. Εκείνες όμως δέχτηκαν να του χαρίσουν τη ζωή, αν κάποιος άλλος δεχόταν να πεθάνει στη θέση του. Κανείς, ούτε οι γονείς του Άδμητου δε δέχτηκαν να πεθάνουν αντί γι' αυτόν. Δέχτηκε όμως η Άλκηστη κι ήρθε ο Χάροντας και την πήρε, για να την πάει στον Άδη. Τότε πέρασε από τις Φερές ο Ηρακλής, που πήγαινε στη Θράκη, για να φέρει τ' άλογα του Διομήδη. Όταν έμαθε τι έγινε, έτρεξε να προλάβει τον Χάροντα. Τον πρόλαβε κοντά στην είσοδο του Άδη. Πάλεψε μαζί του, τον νίκησε κι έφερε την Άλκηστη πίσω στο παλάτι του Άδμητου.

Ευριπίδης, *Άλκηστη (διασκευή)*

4. Ο Ηρακλής και οι Αμαζόνες.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

5. Ο Ηρακλής και ο Γηρυόνης.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

6. Ο Ηρακλής ταξιδεύει με το κύπελλο του Ήλιου.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

7. Το κύπελλο του Ήλιου

Ψάχνοντας ο Ηρακλής να βρει τον γίγαντα Γηρυόνη, ταξίδεψε ως εκεί που ενώνονται η Ευρώπη με την Αφρική. Έπρεπε όμως να διασχίσει τον Ωκεανό. Γι' αυτό ζήτησε από τον Ήλιο να του δανείσει το χρυσό του κύπελλο. Μ' αυτό ταξίδευε και εκείνος, όταν ήθελε να φέρει το φως της μέρας. Ο Ήλιος θαύμασε την παλικαριά του και του το έδωσε. Έτσι, ο Ηρακλής πέρασε τον Ωκεανό και έφτασε στη χώρα του Γηρυόνη.

Απολλόδωρος, ***Βιβλιοθήκη Β 5, 10, (διασκευή)***

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Πώς ήρθε ο Ηρακλής από την Κρήτη στις Μυκήνες; Θυμάσαι κάτι παρόμοιο από τα προηγούμενα μαθήματα;**
2. **Πώς έφτασε ο Ηρακλής στη χώρα του Γηρυόνη; Θα σε βοηθήσει το κείμενο 7.**

6. Ο Κέρβερος του Άδη και τα χρυσά μήλα των Εσπερίδων

Στη γη ο Ηρακλής ήταν ανίκητος. Γι' αυτό ο Ευρυσθέας αποφάσισε να τον στείλει στον Κάτω Κόσμο για να του φέρει τον **Κέρβερο**, ένα φοβερό σκυλί με τρία κεφάλια, που φύλαγε την είσοδο του Άδη. Ο Ηρακλής πήγε στον **Άδη** και, με την άδεια του Πλούτωνα και της Περσεφόνης, πάλεψε με τον Κέρβερο, τον νίκησε, τον έδεσε και τον έφερε στις Μυκήνες. Όταν τον αντίκρισε, ο Ευρυσθέας τρόμαξε και κρύφτηκε πάλι στο πιθάρι. Ο Ηρακλής γύρισε τον Κέρβερο στον Άδη, όπως είχε υποσχεθεί στον Πλούτωνα.

Μετά ο Ευρυσθέας τού ζήτησε να κάνει έναν τελευταίο άθλο. Ήθελε να του φέρει τα χρυσά μήλα των Εσπερίδων.

Ο **κήπος των Εσπερίδων** βρισκόταν στην άκρη της γης, πέρα από τον Ωκεανό. Εκεί υπήρχε το δέντρο που έκανε τα χρυσά μήλα. Όποιος τα έτρωγε έμενε για πάντα νέος. Το φύλαγαν οι νύμφες Εσπερίδες κι ένας ακοίμητος δράκος. Εκεί κοντά βρισκόταν κι ο τιτάνας Άτλαντας, που κρατούσε τον Ουρανό στη ράχη του.

Ο Ηρακλής ταξίδεψε πολύ για να φτάσει εκεί. Πέρασε από πολλές χώρες. Πέρασε κι από τον Καύκασο, όπου ελευθέρωσε τον Προμηθέα. Εκείνος, για να τον ευχαριστήσει, του έδειξε τον δρόμο για να φτάσει στον κήπο των Εσπερίδων και τον συμβούλεψε να στείλει τον Άτλαντα να πάρει τα χρυσά μήλα. Ο Ηρακλής βρήκε τον Άτλαντα κι εκείνος δέχτηκε να πάει στον κήπο των Εσπερίδων. Ο Ηρακλής όμως αναγκάστηκε να κρατήσει ο ίδιος τον ουρανό στη ράχη του, ώσπου να γυρίσει.

Ο **Άτλαντας** με τη βοήθεια των Εσπερίδων, που έφτιαξαν ένα μαγικό ποτό και κοίμισαν τον δράκο, πήρε τα χρυσά μήλα. Επιστρέφοντας στον Ηρακλή δεν ήθελε να ξαναπάρει τον Ουρανό στη ράχη του και είπε ότι θα πήγαινε ο ίδιος τα μήλα στον Ευρυσθέα. Ο Ηρακλής έκανε πως συμφώνησε και τον παρακάλεσε να τον βοηθήσει να βάλει ένα μαξιλάρι στη ράχη του, για να κρατάει καλύτερα τον Ουρανό. Ο Άτλαντας πλησίασε να τον βοηθήσει κι ο Ηρακλής με μια γρήγορη κίνηση έριξε τον Ουρανό στη ράχη του Άτλαντα, άρπαξε τα χρυσά μήλα και γύρισε στις Μυκήνες.

Καταφέρνοντας και αυτό τον άθλο, επιτέλους ήταν ελεύθερος.

1. **Ευρυσθέας, Κέρβερος και Ηρακλής.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. Ο Ηρακλής μιλάει για τον Κέρβερο

.....πέρασα βάσανα αμέτρητα,
σε αφέντη δούλεψα πολύ κατώτερό μου,
που άθλους φοβερούς, αβάσταχτους με πρόσταξε να κάνω.
Με είχε κι εδώ (στον Άδη) σταλμένο κάποτε, τον σκύλο να του φέρω,
γιατί άθλος πιο βαρύς, λογάριαζε, δε γίνεται από τούτον.
Ωστόσο, εγώ τού τον ανέβασα, τον έβγαλα απ᾽ τον Άδη,
γιατί ήταν ο Ερμής που μου παράστεκε κι η γλαυκομάτα κόρη.

Όμηρος, ***Οδύσσεια λ 620-626, μτφ. Καζαντζάκη - Κακριδή (με μικρές αλλαγές)***

3. Η Αθηνά, ο Ηρακλής που κρατάει τον ουρανό και ο Άτλαντας, που του φέρνει τα χρυσά μήλα. Γλυπτό από τον ναό του Δία στην Ολυμπία.

4. Ο Ηρακλής σκοτώνει τον δράκοντα και παίρνει τα χρυσά μήλα

Κι ήρθε (ο Ηρακλής) στις τραγουδίστρες κόρες, στον κήπο τον εσπέριο, να κόψει τα μήλα απ᾽ τα χρυσά κλωνάρια.
Το δρακοντόφιδο θανάτωσε που ᾽χε τη ράχη κόκκινη κι αξύγωτο τα φύλαγε κουλουριασμένο.

Ευριπίδης, ***Ηρακλής Μαινόμενος 394-400, μτφ. Τ. Ρούσσος***

5. Ο Ηρακλής τιμωρεί τους άδικους βασιλιάδες

Ταξιδεύοντας ο Ηρακλής για τη χώρα των Εσπερίδων, πέρασε από την Αίγυπτο. Εκεί βασίλευε ο Βούσιρης, ένας πολύ άγριος βασιλιάς, που συνήθιζε κάθε ξένο που έφτανε στην Αίγυπτο να τον θυσιάζει στους θεούς. Οι στρατιώτες του Βούσιρη έπιασαν και τον Ηρακλή, όταν έφτασε εκεί, τον έδεσαν και τον πήγαν στον βωμό για να τον θυσιάσουν. Όταν όμως άρχισε η τελετή της θυσίας, ο Ηρακλής έσπασε τα δεσμά του και σκότωσε τον Βούσιρη και τους στρατιώτες του, απαλλάσσοντας έτσι την Αίγυπτο από αυτόν τον φριχτό βασιλιά.

Απολλόδωρος, ***Βιβλιοθήκη Β 5, 11 (διασκευή)***

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Τι ήταν ο Κέρβερος; Να τον περιγράψεις παρατηρώντας με προσοχή την εικόνα 1. Σήμερα, όταν λέμε κάποιον «κέρβερο», τι εννοούμε;**
2. **Διαβάζω το κείμενο 2 και απαντώ. Ποιοι βοήθησαν τον Ηρακλή να πιάσει τον Κέρβερο;**
3. **Διαβάζω το κείμενο 4 και παρατηρώ την εικόνα 3. Ποια από τις δυο αυτές πηγές συμφωνεί με όσα έμαθες στο σημερινό μάθημα;**

7. Το τέλος του Ηρακλή

Ελεύθερος πια ο Ηρακλής παντρεύτηκε τη **Δηιάνειρα**, κόρη του βασιλιά της Αιτωλίας, του Οινέα. Μια μέρα πήγαν να περάσουν τον Εύηνο ποταμό. Εκεί συνάντησαν τον **Κένταυρο Νέσσο**. Ο Νέσσος πήρε στη ράχη του τη Δηιάνειρα, για να την περάσει απέναντι. Θέλησε όμως να την πάρει δική του κι άρχισε να τρέχει. Τότε ο Ηρακλής τον χτύπησε με ένα από τα δηλητηριασμένα βέλη του. Πριν ξεψυχήσει ο Νέσσος είπε στη Δηιάνειρα: «Μάζεψε λίγο από το αίμα μου. Αν αλείψεις μ' αυτό **τον χιτώνα** του Ηρακλή, θα σε αγαπάει για πάντα».

Έτσι, κάποτε που ο Ηρακλής ζήτησε έναν καθαρό χιτώνα από τη Δηιάνειρα, για να τον φορέσει και να κάνει θυσία στον Δία, εκείνη άλειψε έναν χιτώνα με το δηλητήριο του Νέσσου και του τον έδωσε. Ο Ηρακλής τον φόρεσε κι ο χιτώνας κόλλησε πάνω του. Αμέσως άρχισε να νιώθει αβάσταχτους πόνους. Κατάλαβε τότε ότι έφτασε το τέλος του. Ανέβηκε στο βουνό Οίτη της Φθιώτιδας, έφτιαξε έναν σωρό από ξύλα, ξάπλωσε πάνω του και ζήτησε ν' ανάψουν τη φωτιά. Κανείς δε δέχτηκε να το κάνει αυτό. Μόνο ο **Φιλοκτήτης**, που περνούσε από κει, δέχτηκε ν' ανάψει τη φωτιά κι ο Ηρακλής, για να τον ευχαριστήσει, του χάρισε τα δηλητηριασμένα βέλη του. Ξαφνικά άρχισε ν' αστράφτει και να βροντά. Ένα σύννεφο κατέβηκε, πήρε τον Ηρακλή και τον ανέβασε **στον Όλυμπο**. Εκεί συμφιλιώθηκε με την Ήρα κι έζησε για πάντα με τους θεούς του Ολύμπου.

1. **Ο Ηρακλής, η Δηιάνειρα και ο Κένταυρος Νέσσος.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

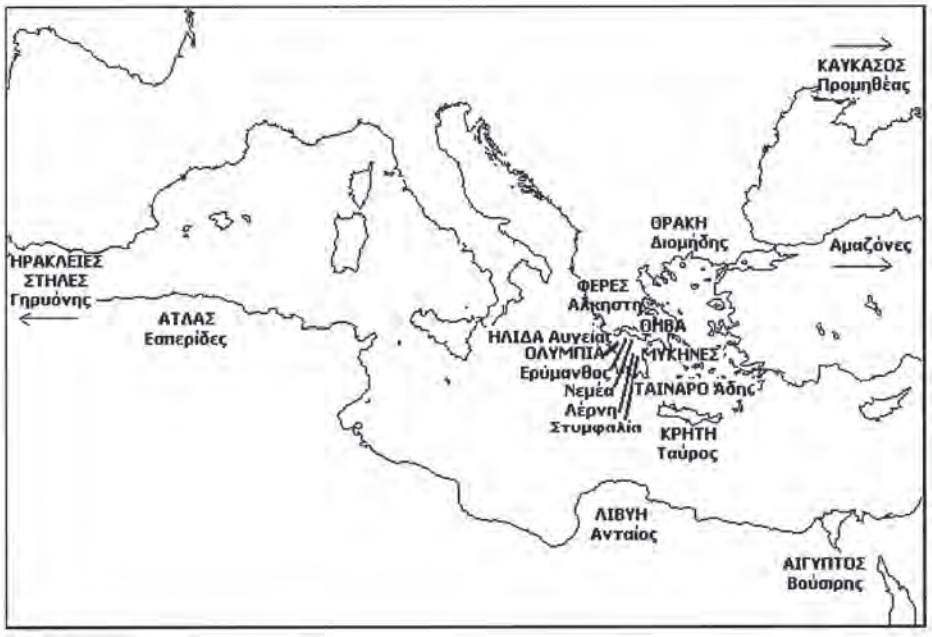

2. **Η Αθηνά οδηγεί τον Ηρακλή στον Όλυμπο.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

3. Ο Ηρακλής γίνεται θεός

Ο Ηρακλής, ο αντρείος γιος της Αλκμήνης, σαν εκατόρθωσε τους δύσκολους άθλους του, πήρε για γυναίκα του στον χιονισμένο Όλυμπο την Ήβη, την κόρη του μεγάλου Δία και της Ήρας, ευτυχισμένος που, σαν κατόρθωσε τεράστιο έργο, κατοικεί ανάμεσα στους αθανάτους, απείραχτος πλέον από συμφορές και αγέραστος για πάντα.

Ησίοδος, *Θεογονία 950-955, μτφ. Π. Λεκατσάς (με αλλαγές)*

4. **Οι περιπλανήσεις του Ηρακλή**

5. Η δόξα του Ηρακλή

Τι να σημαίνει άραγε το όνομα Ηρακλής; Είναι αυτός που χάρη στο μίσος της Ήρας απέκτησε κλέος, δηλαδή μεγάλη δόξα.

Πραγματικά, η δόξα του Ηρακλή είναι πολύ μεγάλη. Οι άνθρωποι τον αγάπησαν πολύ για τις ευεργεσίες που τους πρόσφερε και τον λάτρεψαν σαν θεό. Πολλοί ναοί φτιάχτηκαν και πολλές γιορτές κι αγώνες γίνονταν για να τον τιμήσουν. Πολλές πόλεις πήραν το όνομά του σε ολόκληρη τη Μεσόγειο. Ακόμα και το σημερινό Γιβραλτάρ λέγεται και «Ηράκλειες στήλες», γιατί περνώντας από κει ο Ηρακλής έστησε δύο κολόνες, μία στην Ευρώπη και μία στην Αφρική.

Οι πρόγονοι των Σπαρτιατών, οι Δωριείς, πίστευαν ότι κατάγονταν από τον Ηρακλή και γι' αυτό τους έλεγαν Ηρακλείδες.

Βασιλιάδες όλων των εποχών ονειρεύονταν να γίνουν δυνατοί σαν αυτόν και να βοηθάνε τους ανθρώπους. Γι' αυτό έφτιαχναν νομίσματα που είχαν πάνω τους χαραγμένη τη μορφή του. Ένας από αυτούς ήταν κι ο Μέγας Αλέξανδρος, που έλεγε ότι ήταν απόγονος του Ηρακλή και πάντα του πρόσφερε θυσίες.

Γράφτηκαν γι' αυτόν θεατρικά έργα και οι άθλοι του στολίζουν χιλιάδες αγγεία και άλλα έργα τέχνης, αρχαία και νεότερα. Ακόμα και στις μέρες μας γυρίζονται κινηματογραφικές ταινίες με πρωταγωνιστή τον Ηρακλή. Σίγουρα θα έχεις δει κι εσύ κάποια από αυτές.

6. Ο Ηρακλής μετά το τέλος των άθλων του. Άγαλμα Ρωμαϊκής εποχής.

7. Αρχαίο νόμισμα της Θάσου με παράσταση του Ηρακλή.

8. Ο Μέγας Αλέξανδρος που φορά τη λεοντή, σε νόμισμα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποιο ήταν το τέλος του Ηρακλή; Πώς φαντάζεσαι ότι τον υποδέχτηκαν οι θεοί στον Όλυμπο;**
2. **Διαβάζω το κείμενο 3 και απαντώ. Πώς ο Ηρακλής συμφιλιώθηκε με την Ήρα;**
3. **Παρατηρώ με προσοχή τον χάρτη με τις περιοχές απ' όπου πέρασε ο Ηρακλής. Τι συμπεραίνω;**

Ο ΘΗΣΕΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάποτε ο Ηρακλής πέρασε απ' την Τροιζήνα της Αργολίδας, όπου τον φιλοξένησε στο παλάτι του ο βασιλιάς Πιτθέας. Όταν κάθισαν να φάνε, ο Ηρακλής έβγαλε τη λεοντή και την άφησε χάμω. Μια παρέα παιδιών βλέποντας τη λεοντή τρόμαξαν και το έβαλαν στα πόδια. Ένα όμως επτάχρονο παιδί, νομίζοντας πως έβλεπε αληθινό λιοντάρι, άρπαξε ένα τσεκούρι κι όρμησε να το σκοτώσει. Ήταν ο Θησέας, ο εγγονός του βασιλιά Πιτθέα. Ένας ακόμη **ήρωας** της ελληνικής μυθολογίας.

Ο Θησέας

Έργο του γλύπτη
Γιώργου Βιτάλη

1. Θησέας, το βασιλόπουλο της Τροιζήνας

Ο βασιλιάς της Αθήνας, **ο Αιγέας**, γυρνώντας κάποτε από το μαντείο των Δελφών, πέρασε από την Τροιζήνα. Εκεί γνώρισε την Αίθρα, την κόρη του βασιλιά Πιτθέα. Από αυτούς τους δυο γεννήθηκε **ο Θησέας**. Ενώ η Αίθρα ήταν ακόμη έγκυος, ο Αιγέας χρειάστηκε να γυρίσει στην Αθήνα. Πριν φύγει, έκρυψε **το σπαθί** και τα χρυσά **σανδάλια** του κάτω από έναν βράχο, δίπλα στον ναό του Δία και της είπε: «Αν το παιδί που θα γεννήσεις είναι αγόρι, όταν θα μεγαλώσει και θα μπορέσει να σηκώσει τον βράχο, να πάρει το σπαθί και τα σανδάλια μου και να έρθει στην Αθήνα».

Όταν ο Θησέας μεγάλωσε, η Αίθρα τού έδειξε τον βράχο, εκείνος τον σήκωσε, πήρε τα δώρα του πατέρα του κι έφυγε για την Αθήνα. Δε θέλησε να πάει με καράβι. Προτίμησε τον δρόμο της στεριάς που ήταν γεμάτος κινδύνους.

Ξεπέρασε όλους τους κινδύνους που συνάντησε, **νίκησε πολλούς κακοποιούς**, **ληστές και άγρια ζώα** που τρομοκρατούσαν και σκότωναν ανθρώπους. Οι άνθρωποι μπορούσαν να ταξιδεύουν πια ελεύθερα.

Έφτασε, τέλος, στην **Αθήνα**, όπου ο Αιγέας, βλέποντας το σπαθί και τα σανδάλια του, τον γνώρισε αμέσως και τον υποδέχτηκε με χαρά και ανακούφιση.

1. **Ο Θησέας σηκώνει τον θεόρατο βράχο και βρίσκει το σπαθί και τα σανδάλια του πατέρα του. Πίσω του είναι η μητέρα του, η Αίθρα, που τον κατευθύνει.** Αρχαίο ελληνικό ανάγλυφο.

2. Τα κατορθώματα του Θησέα

Πηγαίνοντας από την Τροιζήνα στην Αθήνα, ο Θησέας έκανε πολλά κατορθώματα.
Κοντά στην Επίδαυρο, νίκησε τον ληστή **Περιφήτη**, που σκότωνε τους περαστικούς με ένα σιδερένιο ρόπαλο.
Στον Ισθμό της Κορίνθου σκότωσε τον **Σίνη**, που λύγιζε τις κορυφές δυο πεύκων, έδενε πάνω τους διαβάτες, άφηνε μετά τα πεύκα ελεύθερα κι οι άνθρωποι γίνονταν δυο κομμάτια.
Πιο πέρα σκότωσε τη **Φαιά**, μια αγριογουρούνα που τρόμαζε τους ανθρώπους της περιοχής.
Προχωρώντας έφτασε στις Σκιρωνίδες πέτρες. Εκεί ο **Σκίρωνας**, αφού λήστευε τους περαστικούς, τους ανάγκαζε να του πλένουν τα πόδια. Μόλις όμως εκείνοι έσκυβαν μπροστά του, με μια δυνατή κλωτσιά τους γκρέμιζε απ' τα βράχια κι έπεφταν στη θάλασσα. Εκεί τους έτρωγε μια τεράστια χελώνα. Ο Θησέας τον νίκησε και τον έριξε στη θάλασσα. Το μέρος αυτό σήμερα λέγεται Κακιά Σκάλα.
Μετά σκότωσε τον **Προκρούστη**. Αυτός ξάπλωνε τους περαστικούς πάνω σ' ένα κρεβάτι σιδερένιο. Αν κάποιος ήταν πιο μακρύς, του έκοβε τα πόδια. Αν ήταν πιο κοντός, του τραβούσε τα πόδια ώσπου ξεκολλούσαν. Ο Θησέας τον ξάπλωσε στο σιδερένιο κρεβάτι κι επειδή ήταν πιο μακρύς του έκοψε το κεφάλι.

Πλούταρχος, ***Θησέας 8-12 (διασκευή)***

3. **Θησέας και Προκρούστης.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Δείχνω στον χάρτη την πορεία του Θησέα από την Τροιζήνα στην Αθήνα.**
2. **Διαβάζω το κείμενο 2 και απαντώ. Ποια κατορθώματα έκανε ο Θησέας μέχρι να φτάσει στην Αθήνα;**

2. Ο Θησέας σκοτώνει τον Μινώταυρο

Μερικά χρόνια πριν φτάσει ο Θησέας στην Αθήνα, οι Αθηναίοι γιόρταζαν για να τιμήσουν την Αθηνά κι έκαναν αγώνες. Στους αγώνες πήρε μέρος κι ο γιος του Μίνωα, του βασιλιά της Κρήτης. Νίκησε σ' όλα τ' αγωνίσματα και γι' αυτό κάποιοι Αθηναίοι από τη ζήλια τους τον σκότωσαν. **Ο Μίνωας** ήρθε με πολλά καράβια και πολιόρκησε την Αθήνα. Νίκησε τους Αθηναίους και τους ανάγκασε να του πληρώνουν **φόρο**. Κάθε χρόνο έπρεπε να του στέλνουν **επτά νέες κι επτά νέους** για να τους τρώει ο Μινώταυρος.

Ο Μινώταυρος ήταν ένα τέρας με κεφάλι ταύρου και σώμα ανθρώπινο. Ζούσε κλεισμένος στον **λαβύρινθο**, στο υπόγειο του παλατιού του Μίνωα, που τον είχε φτιάξει ο Αθηναίος **Δαίδαλος**. Είχε τόσους πολλούς διαδρόμους και δωμάτια, που κανένας ποτέ δεν είχε καταφέρει να βγει από εκεί.

Όταν έφτασε ο Θησέας στην Αθήνα, για τρίτη χρονιά οι Αθηναίοι έπρεπε να στείλουν τα παιδιά τους στην Κρήτη και σε όλη την πόλη ακούγονταν θρήνοι και κλάματα. Ο Θησέας αποφάσισε να πάει κι εκείνος μαζί τους για να σκοτώσει τον Μινώταυρο.

Στο λιμάνι του Φαλήρου τούς αποχαιρέτησαν όλοι κλαίγοντας. Έβαλαν στο καράβι μαύρα πανιά κι ο βασιλιάς Αιγέας τους παρακάλεσε, αν γύριζαν ζωντανοί, να βάλουν πανιά άσπρα.

Το καράβι έφτασε στην **Κρήτη**. Εκεί ο Θησέας γνώρισε την κόρη του Μίνωα, την **Αριάδνη**. Θαμπωμένη η νέα από την ομορφιά του Θησέα θέλησε να τον βοηθήσει. Γι' αυτό του έδωσε ένα κουβάρι νήμα, **τον μίτο**, και τον συμβούλεψε να δέσει την άκρη του στην είσοδο του λαβύρινθου και να το ξετυλίγει.

Ο Θησέας μπήκε με θάρρος στον λαβύρινθο κι έψαχνε τον Μινώταυρο, ξετυλίγοντας το κουβάρι. Κάποια στιγμή άκουσε το άγριο μουγκρητό του. Όταν συναντήθηκαν, πάλεψαν σκληρά. Ο Θησέας σκότωσε το φοβερό τέρας με το σπαθί του και βγήκε απ' τον λαβύρινθο μαζεύοντας το νήμα. Στην είσοδο τον υποδέχτηκαν οι νέοι της Αθήνας με δάκρυα χαράς και ανακούφισης.

1. **Αρχαίο κρητικό νόμισμα με παράσταση του λαβύρινθου.**

2. **Ο Θησέας σκοτώνει τον Μινώταυρο.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

3. Ο γιος του Ποσειδώνα

Πολλοί λένε πως ο Θησέας δεν ήταν γιος του Αιγέα, αλλά του Ποσειδώνα. Μάλιστα στο πλοίο που πήγαινε τον Θησέα και τα παιδιά των Αθηναίων στην Κρήτη βρισκόταν κι ο Μίνωας, που είχε πάει ο ίδιος να παραλάβει τον βαρύ φόρο της Αθήνας. Εκεί βρισκόταν κι η Περίβοια, η όμορφη κόρη του βασιλιά των Μεγάρων. Ο Μίνωας, θαμπωμένος από την ομορφιά της, θέλησε να τη χαϊδέψει. Η κόρη τρομαγμένη ζήτησε βοήθεια απ᾽ τον Θησέα. Εκείνος θυμωμένος απείλησε τον Μίνωα λέγοντάς του: «Συγκρατήσου βασιλιά, γιατί θα δοκιμάσεις τη δύναμη των χεριών μου. Κι αν είσαι γιος του Δία, εγώ είμαι γιος του Ποσειδώνα». Ο Μίνωας τότε παρακάλεσε τον Δία, τον πατέρα του, κι έριξε αστροπελέκι. Κι αμέσως πέταξε το δαχτυλίδι του στη θάλασσα κι είπε στον Θησέα: «Αν είσαι γιος του Ποσειδώνα, όπως λες, φέρε το δαχτυλίδι». Σαν αστραπή ο Θησέας έπεσε στη θάλασσα. Αμέσως ήρθαν δελφίνια και τον οδήγησαν στο παλάτι του Ποσειδώνα, στον βυθό. Εκεί είδε ο Θησέας τις Νηρηίδες κι ανάμεσά τους του Ποσειδώνα τη γυναίκα, την Αμφιτρίτη. Εκείνη του έδωσε το δαχτυλίδι του Μίνωα, του έριξε στους ώμους έναν χιτώνα κατακόκκινο και στα μαλλιά τού έβαλε ολόχρυσο στεφάνι. Κι έτσι ξεπρόβαλε ο ήρωας δίπλα στο καράβι χωρίς να έχει βραχεί.

Βακχυλίδης, *Διθύραμβος 17 (διασκευή)*

4. Ο Θησέας χαιρετά τον θνητό πατέρα του, Αιγέα, ενώ η μητέρα του, η Αίθρα, τον χαϊδεύει στο πιγούνι. Ο θεϊκός πατέρας του Θησέα, ο Ποσειδώνας, τους παρακολουθεί. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Πώς κρίνεις την απόφαση του Θησέα να πάει στην Κρήτη;**
2. **Με ποιο τρόπο η Αριάδνη βοήθησε τον Θησέα; Θα τα κατάφερνε ο Θησέας χωρίς τη βοήθειά της;**

3. Ο Θησέας επιστρέφει στην Αθήνα

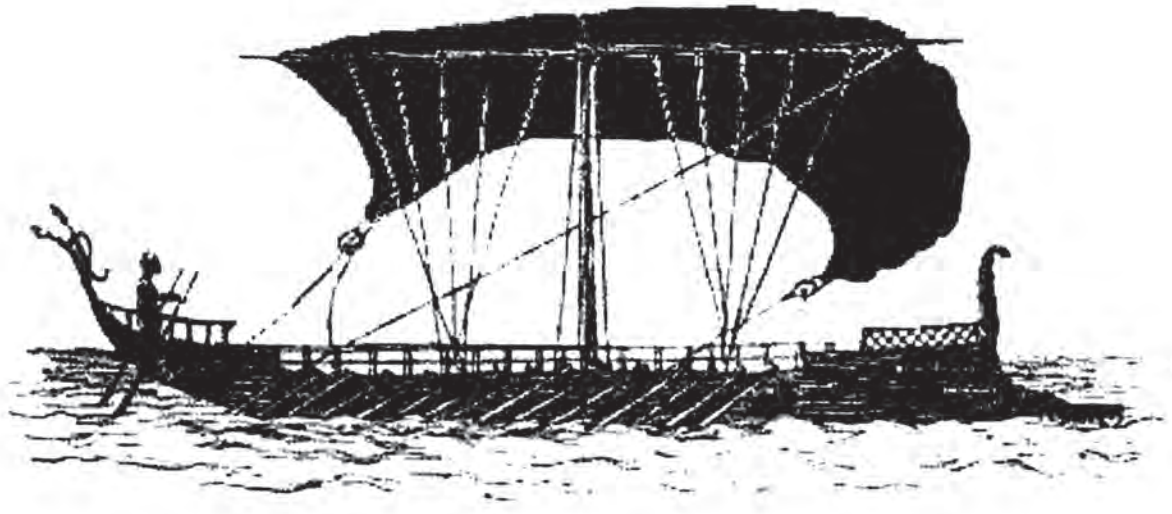
Το ίδιο βράδυ ο Θησέας και οι νέοι της Αθήνας έφυγαν κρυφά με το πλοίο τους από την Κρήτη. Μαζί τους πήραν και την Αριάδνη. Προηγουμένως είχαν φροντίσει να ανοίξουν τρύπες στα καράβια του Μίνωα, για να μην μπορούν να τους ακολουθήσουν.

Ταξίδεψαν χαρούμενοι μέχρι τη **Νάξο**. Εκεί βγήκαν σε μια ακρογιαλιά για να ξεκουραστούν. Τότε όμως πέρασε από κει ο θεός **Διόνυσος**. Είδε την Αριάδνη, θαμπώθηκε από την ομορφιά της και την πήρε, για να την κάνει γυναίκα του. Ο Θησέας στενοχωρήθηκε πολύ για τον χαμό της Αριάδνης. Το πλοίο συνέχισε το ταξίδι του για την Αθήνα, κανείς όμως δε σκέφτηκε ότι έπρεπε ν' αλλάξουν τα **μαύρα πανιά**.

Εντωμεταξύ, ο Αιγέας από το **Σούνιο** κοίταζε συνέχεια τη θάλασσα, ελπίζοντας κάποια στιγμή να δει το πλοίο να επιστρέφει. Κι όταν μια μέρα φάνηκε το πλοίο στον ορίζοντα με πανιά μαύρα, απ' τη μεγάλη του λύπη έπεσε από τον βράχο στη θάλασσα και πνίγηκε. Η θάλασσα όπου έπεσε ονομάστηκε **Αιγαίο πέλαγος**.

Μετά τον θάνατο του Αιγέα, ο Θησέας έγινε βασιλιάς της Αθήνας και βασίλεψε πολλά χρόνια με σοφία και δικαιοσύνη. Αργότερα παντρεύτηκε τη **Φαίδρα**, την αδερφή της Αριάδνης. Κάποτε όμως ταξίδεψε μακριά. Όταν γύρισε, είχε χάσει τον θρόνο του. Απογοητευμένος αποφάσισε να ζήσει την υπόλοιπη ζωή του στη Σκύρο, όπου είχε πατρικά κτήματα.

Όταν πήγε στη **Σκύρο**, τον υποδέχτηκε ο βασιλιάς Λυκομήδης και του πρότεινε να του δείξει ο ίδιος τα κτήματά του. Ο Θησέας, που τον νόμιζε φίλο του, πήγε μαζί του. Εκείνος όμως τον έσπρωξε σ' έναν γκρεμό και τον σκότωσε. Τον έθαψαν στη Σκύρο. Αργότερα όμως οι Αθηναίοι έφεραν τα οστά του στην Αθήνα.

1. Το πλοίο με τα μαύρα πανιά

2. Δαίδαλος και Ίκαρος

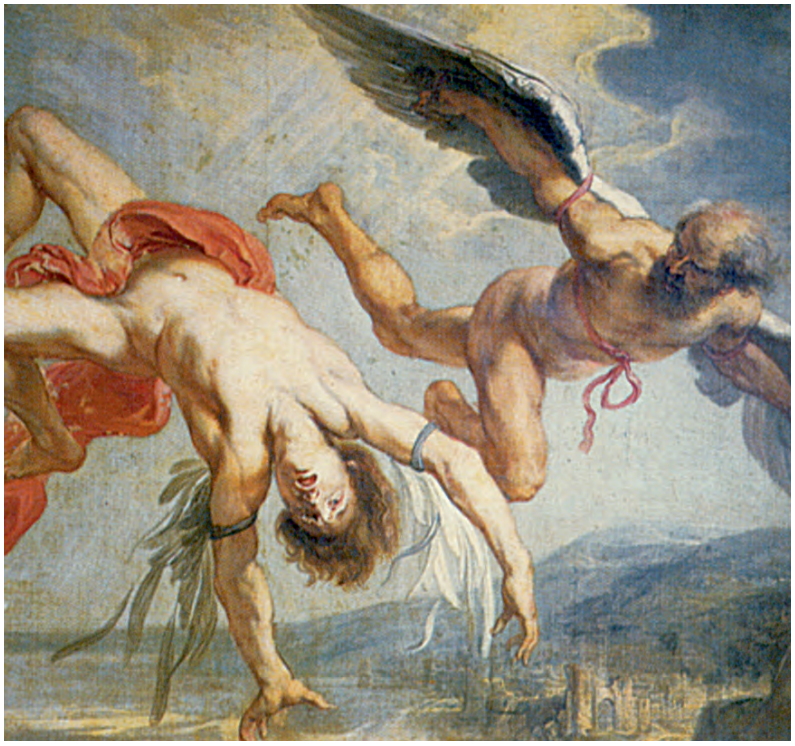
Στην Κρήτη, στου Μίνωα το παλάτι, είχε καταφύγει κάποτε ο Δαίδαλος από την Αθήνα. Ήταν περίφημος τεχνίτης, εφευρέτης και μηχανικός. Λέγανε μάλιστα πως τον είχε διδάξει η ίδια η Αθηνά.

Ο Δαίδαλος έφτιαξε το περίτεχνο παλάτι του Μίνωα, που όμοιό του δεν υπήρχε στη γη. Ο Μίνωας όμως δεν άφηνε τον Δαίδαλο να φύγει από την Κρήτη, γιατί φοβόταν μήπως έφτιαχνε για κάποιον άλλο βασιλιά καλύτερο παλάτι. Ο Δαίδαλος ήταν απελπισμένος. Κανένα κρητικό καράβι δεν τον έπαιρνε κι εκείνος νοσταλγούσε την Αθήνα, την πατρίδα του. Καθώς όμως ήταν πολυμήχανος, σκέφτηκε ότι ο μόνος τρόπος ήταν να φύγει σαν πουλί. Πήρε λοιπόν πολλά φτερά πουλιών, τα κόλλησε μεταξύ τους με κερί κι έφτιαξε τέσσερα μεγάλα φτερά. Έδεσε τα δυο στους ώμους του και τ᾽ άλλα δυο στους ώμους του Ίκαρου, του γιου του, κι έφυγαν πετώντας απ᾽ την Κρήτη.

Όμως ο Ίκαρος δεν άκουγε τις συμβουλές του πατέρα του κι ανέβαινε πολύ ψηλά στον ουρανό, ώσπου ο ήλιος έλιωσε το κερί των φτερών του. Τα φτερά διαλύθηκαν κι ο Ίκαρος σκοτώθηκε πέφτοντας στα βράχια ενός νησιού. Το νησί λέγεται και σήμερα Ικαρία και το πέλαγος που απλώνεται μπροστά του Ικάριο πέλαγος.

Απολλόδωρος, ***Επιτομή 1, 12-15 (διασκευή)***

3. Ο Δαίδαλος και ο Ίκαρος, όπως τους φαντάστηκαν ένας αρχαίος κι ένας νεότερος καλλιτέχνης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Από πού πήρε το όνομά του το Αιγαίο πέλαγος;**
2. **Διαβάζω το κείμενο 2 και απαντώ. Γιατί ο Μίνωας δεν άφηνε τον Δαίδαλο να φύγει από την Κρήτη; Με ποιο τρόπο έφυγε τελικά;**

Η ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη μακρινή Κολχίδα, το χρυσόμαλλο δέρμα ενός κριαριού κρεμόταν για χρόνια στα κλαδιά μιας ιερής βελανιδιάς. Στο βουνό Πήλιο της Θεσσαλίας, στη σπηλιά ενός Κενταύρου, μεγάλωνε ένα παιδί. Ήταν ο **Ιάσονας**, ένας ακόμη ήρωας της μυθολογίας μας, που θα πήγαινε κάποια μέρα, μαζί με άλλους ήρωες, τους **Αργοναύτες**, να φέρει το χρυσόμαλλο δέρας στην Ελλάδα. Το ταξίδι τους αυτό ονομάστηκε **Αργοναυτική εκστρατεία**.

Οι Αργοναύτες

1. Ο Φρίξος, η Έλλη και το χρυσόμαλλο δέρας

Στον Ορχομενό της Βοιωτίας ζούσε κάποτε ο βασιλιάς Αθάμας με τη γυναίκα του τη Νεφέλη και τα δυο τους παιδιά, τον **Φρίξο** και την **Έλλη**. Η Νεφέλη όμως πέθανε και ο Αθάμας παντρεύτηκε μια άλλη γυναίκα, την Ινώ.

Η Ινώ μισούσε θανάσιμα τον Φρίξο και την Έλλη. Γι' αυτό κάλεσε τις γυναίκες του Ορχομενού και τις έπεισε να ψήσουν το σιτάρι που θα έσπερναν οι άνδρες τους, γιατί τάχα έτσι θα είχαν καλύτερη σοδειά. Το ψημένο όμως σιτάρι δε φύτρωσε καθόλου και οι κάτοικοι του Ορχομενού εκείνη τη χρονιά πεινούσαν.

Ανήσυχος ο βασιλιάς έστειλε ανθρώπους στο μαντείο των Δελφών να ρωτήσουν γιατί δε φύτρωσε το σιτάρι. Η Ινώ όμως πλήρωσε τους απεσταλμένους του βασιλιά και τους έπεισε να πουν ψέματα στον Αθάμαντα. Του είπαν λοιπόν πως **ο χρησμός** που τους έδωσε η Πυθία έλεγε ότι, για να ξανακαρπίσει η γη του Ορχομενού, ο βασιλιάς έπρεπε να θυσιάσει στον βωμό του Δία τον γιο του, τον Φρίξο.

Ο Αθάμας αποφάσισε να υπακούσει και να θυσιάσει το παιδί του. Όταν όμως έβαλαν τον Φρίξο πάνω στον βωμό, η μητέρα του, η Νεφέλη, έστειλε ένα χρυσόμαλλο κριάρι, που πήρε στη ράχη του τον Φρίξο και την Έλλη και πέταξε μακριά προς την Ανατολή.

Το κριάρι πέρασε πετώντας πάνω από το Αιγαίο. Όταν όμως περνούσε τη στενή θάλασσα ανάμεσα στη Θράκη και στη Μικρά Ασία, η Έλλη ζαλίστηκε, έπεσε και πνίγηκε. Από τότε η θάλασσα αυτή ονομάστηκε **Ελλήσποντος**.

Λυπημένος ο Φρίξος συνέχισε το ταξίδι του, ώσπου έφτασε στην Κολχίδα. Εκεί θυσίασε το κριάρι στον Δία και **το χρυσόμαλλο δέρμα** του, ή **δέρας**, όπως λεγόταν, το χάρισε στον βασιλιά της Κολχίδας, τον Αιήτη, που τον φιλοξενούσε. Εκείνος το κρέμασε σε μια βελανιδιά, στο δάσος του θεού Άρη κι έβαλε έναν ακοίμητο δράκο να το φυλάει.

1. **Ο Φρίξος και το χρυσόμαλλο κριάρι.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. Ο Φρίξος και η Έλλη, όπως τους φαντάστηκε ένας νεότερος καλλιτέχνης, ο λαϊκός ζωγράφος Θεόφιλος.

3. Οι αρχαίοι λάτρευαν τους θεούς τους με θυσίες

Πρώτα έστρωσαν πάνω στον βωμό ξερόκλαδα ελιάς. Οι πιο νεαροί από τα παλικάρια έφεραν δυο βόδια στον βωμό κι οι άλλοι φέρανε αγιασμένο νερό και δημητριακά. Τότε παρακάλεσαν μεγαλόφωνα τον θεό Απόλλωνα να τους βοηθήσει. Ύστερα σκόρπισαν τα δημητριακά, έσφαξαν τα βόδια, τα έγδαραν, τα έκοψαν κομμάτια, τα τύλιξαν με λίπος παχύ και τα ᾽ψησαν πάνω στα ξερόκλαδα, ενώ έχυναν πάνω τους κρασί ανέρωτο.

Απολλώνιος Ρόδιος, *Αργοναυτικά Α΄, 402-436 (διασκευή)*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Βρίσκω στον χάρτη τον Ελλήσποντο. Από πού πήρε το όνομά του; Με βοηθάει η εικόνα 2.**
2. **Τι ήταν το χρυσόμαλλο δέρας;**

2. Πελίας και Ιάσονας

Την εποχή των ηρώων και των μύθων, ο βασιλιάς της Ιωλκού, ο Αίσονας, έφτασε μια σκοτεινή νύχτα στο βουνό Πήλιο μαζί με τον μικρό του γιο, τον Ιάσονα. Ο αδερφός του, ο Πελίας, είχε αρπάξει τον θρόνο του κι ο Αίσονας, επειδή φοβόταν για τη ζωή του γιου του, τον έφερε κρυφά στο Πήλιο στη σπηλιά του Κένταυρου Χείρωνα.

Ο Ιάσονας μεγάλωσε κοντά στον Κένταυρο Χείρωνα κι έγινε ένα πολύ έξυπνο και δυνατό παλικάρι. Όταν έγινε είκοσι χρονών, αποφάσισε να γυρίσει στην Ιωλκό, για να πάρει πίσω από τον Πελία τον θρόνο του πατέρα του.

Πηγαίνοντας προς την **Ιωλκό**, στην όχθη ενός ποταμού, συνάντησε μια γριούλα που τον παρακάλεσε να την περάσει απέναντι. Ήταν η θεά Ήρα μεταμορφωμένη, που ήθελε να δοκιμάσει την καλοσύνη του. Πρόθυμα ο Ιάσονας την πήρε στους ώμους του. Προσπαθώντας όμως να περάσει το ποτάμι έχασε το ένα του σανδάλι κι έφτασε στην πόλη μονοσάνδαλος.

Ο θείος του όμως, **ο Πελίας**, είχε πάρει χρησμό από το μαντείο των Δελφών που του έλεγε: «να φοβάσαι τον μονοσάνδαλο»! Όταν λοιπόν είδε το παλικάρι με το ένα σανδάλι, κατάλαβε αμέσως ποιος ήταν και ταράχτηκε πολύ. Κι όταν ο Ιάσονας του ζήτησε τον θρόνο του πατέρα του, του είπε ότι θα του τον έδινε, αν του έφερνε από την Κολχίδα **το χρυσόμαλλο δέρας**.

Ο Ιάσονας δέχτηκε κι αμέσως παρήγγειλε στον **Άργο**, που ήταν περίφημος τεχνίτης, να του φτιάξει ένα γερό καράβι με πενήντα κουπιά. Η Ήρα βοήθησε να φέρουν κορμούς πεύκων από το Πήλιο και με τη βοήθεια της Αθηνάς ο Άργος έφτιαξε ένα πολύ γερό καράβι. Η ίδια η Αθηνά κάρφωσε στην πλώρη του ένα κομμάτι ξύλο από την ιερή βελανιδιά του Δία στη Δωδώνη, που έδωσε ανθρώπινη μιλιά στο καράβι και μπορούσε να προφητεύει το μέλλον. Το καράβι ονομάστηκε **Αργώ**.

1. **Η Αθηνά και ο Άργος (δεξιά) κατασκευάζουν την Αργώ.** Αρχαίο ελληνικό ανάγλυφο.

Τον Ιάσονα ήρθαν να βοηθήσουν πενήντα ακόμη ήρωες απ' όλη την Ελλάδα. Ανάμεσά τους ήταν ο Ηρακλής, ο Θησέας και ο περίφημος μουσικός, **ο Ορφέας**. Όλοι αυτοί ονομάστηκαν **Αργοναύτες**.

Ταξιδεύοντας για την Κολχίδα, οι Αργοναύτες σταμάτησαν στη Θράκη. Εκεί συνάντησαν τον μάντη Φινέα, που τους φανέρωσε ότι θα συναντούσαν στο ταξίδι τους τις **Συμπληγάδες πέτρες** και τους συμβούλεψε, πριν περάσουν ανάμεσά τους, ν' αφήσουν πρώτα ένα περιστέρι να περάσει. Αν περνούσε το περιστέρι, θα περνούσε και η Αργώ.

2. Οι συμπληγάδες πέτρες

Εκεί είναι πέτρες κρεμαστές, και του μενεξεδένιου
πελάγου απάνω τους χτυπούν τα κύματα αφρισμένα.
Μήτε πουλιά από κει περνούν, μήτε άγρια περιστέρια,
που του μεγάλου του Διός την αμβροσία φέρνουν,
μόν' κάποιο η πέτρα η γλιστερή κάθε φορά θ' αρπάξει,
κι ο Δίας στέλνει άλλο, σωστός να γίνει ο αριθμός τους.
Θνητών καράβι εκεί ποτέ δε γλίτωσε όποιο πήγε,
μόν' σύψυχα, ναυτών κορμιά και καραβοσανίδια,
τα παίρνουν τ' άγρια κύματα κι οι κεραυνοί κι οι μπόρες.
Ένα μονάχο πέρασε πελαγοδρόμο πλοίο,
η κοσμοξάκουστη Αργώ, σαν ήρθε απ' τον Αιήτη.
Κι εκείνο τότε θα 'σπαζε στις πέτρες, αν η Ήρα,
δεν το 'σωζε, τον φίλο της Ιάσονα πονώντας.

Όμηρος, ***Οδύσσεια μ 60-73, μτφ. Ζ. Σίδερη***

3. Ορφέας και Ευρυδίκη

Ο Ορφέας ήταν μουσικός από τη Θράκη. Όταν τραγουδούσε κι έπαιζε τη λύρα του, η θάλασσα γαλήνευε, τα ζώα ημέρευαν και τα κλαδιά των δέντρων σάλευαν στον ρυθμό της μουσικής του. Κάποιοι λένε πως ήταν γιος του Απόλλωνα και πως ο Απόλλωνας του χάρισε τη λύρα.
Ο Ορφέας αγάπησε και παντρεύτηκε την όμορφη Ευρυδίκη. Η Ευρυδίκη όμως πέθανε από το δάγκωμα ενός φιδιού. Απαρηγόρητος ο Ορφέας πήρε τη λύρα του και κατέβηκε στον Άδη. Σαν άρχισε να παίζει και να τραγουδά, ο Κέρβερος ημέρεψε, οι νεκροί πλησίασαν ν' ακούσουν κι η Περσεφόνη και ο Πλούτωνας μαγεμένοι από τη μουσική του δέχτηκαν να του δώσουν πίσω την Ευρυδίκη, με έναν όρο: μέχρι να βγει απ' τον Άδη να μη γυρίσει πίσω να τη δει. Ο Ορφέας όμως, λίγο πριν βγει απ' τον Άδη, δεν άντεξε και γύρισε να δει την Ευρυδίκη. Εκείνη τότε χάθηκε για πάντα στο σκοτάδι.

Απολλόδωρος, ***Βιβλιοθήκη Α 3, 2 (διασκευή)***

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποιον άθλο ανέθεσε ο Πελίας στον Ιάσονα και γιατί;**
2. **Παρατηρώ την εικόνα 1 και αφηγούμαι πώς κατασκευάστηκε η Αργώ.**
3. **Τι ήταν οι Συμπληγάδες πέτρες; Με βοηθάει το κείμενο 2.**

3. Η Αργοναυτική εκστρατεία

Η Αργώ, αφού διέσχισε το Αιγαίο και το στενό του Ελλήσποντου, έφτασε στις **Συμπληγάδες πέτρες**. Αυτές ήταν δυο πελώριοι βράχοι που ανοιγόκλειναν και τσάκιζαν τα καράβια που περνούσαν. Οι Αργοναύτες, ακολουθώντας τη συμβουλή του Φινέα, πριν μπουν στο στενό πέρασμα, άφησαν ένα **περιστέρι** να περάσει. Το περιστέρι πέρασε και μόνο η ουρά του πιάστηκε λίγο στην άκρη από τους βράχους. Τότε οι Αργοναύτες χτύπησαν γρήγορα τα κουπιά τους και με τη βοήθεια της Ήρας πέρασε και η Αργώ, που μόνο στην πρύμνη της χτύπησε λιγάκι. Από τότε οι βράχοι αυτοί έμειναν ακίνητοι για πάντα.

Ταξιδεύοντας ανατολικά, η Αργώ έφτασε στην **Κολχίδα**. Εκεί ο Ιάσονας παρουσιάστηκε στον βασιλιά Αιήτη και του ζήτησε το χρυσόμαλλο δέρας. Εκείνος του είπε ότι θα του το έδινε, αν κατάφερνε να κάνει κάποιους **άθλους** δύσκολους. Να δέσει, δηλαδή, δυο ταύρους με χάλκινα πόδια και πύρινη ανάσα, να οργώσει μ' αυτούς ένα χωράφι, να σπείρει δόντια δράκου και να σκοτώσει τους οπλισμένους γίγαντες που θα ξεφύτρωναν από τη γη.

Ο Ιάσονας δέχτηκε και με τη βοήθεια της κόρης του Αιήτη, της Μήδειας, που ήταν ξακουσμένη μάγισσα, έδεσε τους άγριους ταύρους, όργωσε κι έσπειρε δόντια δράκου. Αμέσως πετάχτηκαν απ' τη γη γίγαντες οπλισμένοι και τον περικύκλωσαν. Ο Ιάσονας έριξε αμέσως ανάμεσά τους μία μεγάλη πέτρα, όπως τον είχε συμβουλέψει η Μήδεια. Οι γίγαντες τότε άρχισαν να χτυπιούνται μεταξύ τους, ώσπου σκοτώθηκαν όλοι.

Μετά από αυτό το κατόρθωμα του Ιάσονα, **η Μήδεια** έμαθε ότι ο πατέρας της δε σκόπευε να δώσει **το χρυσόμαλλο δέρας** και σχεδίαζε μάλιστα να κάψει την Αργώ. Τότε ο Ιάσονας διέταξε τους Αργοναύτες να καθίσουν στα κουπιά της Αργώς κι εκείνος μαζί με τη Μήδεια και τον Ορφέα, όταν βράδιασε, έτρεξαν στο δάσος του θεού Άρη. Εκεί η Μήδεια έριξε μαγικό υγρό στα μάτια του δράκου που φύλαγε το δέρας. Ο Ορφέας έπαιξε πολύ γλυκά τη λύρα του κι ο **δράκος** αποκοιμήθηκε. Αμέσως ο Ιάσονας άρπαξε το χρυσόμαλλο δέρας. Έτρεξαν γρήγορα στη θάλασσα, μπήκαν όλοι στην Αργώ κι έφυγαν από την Κολχίδα.

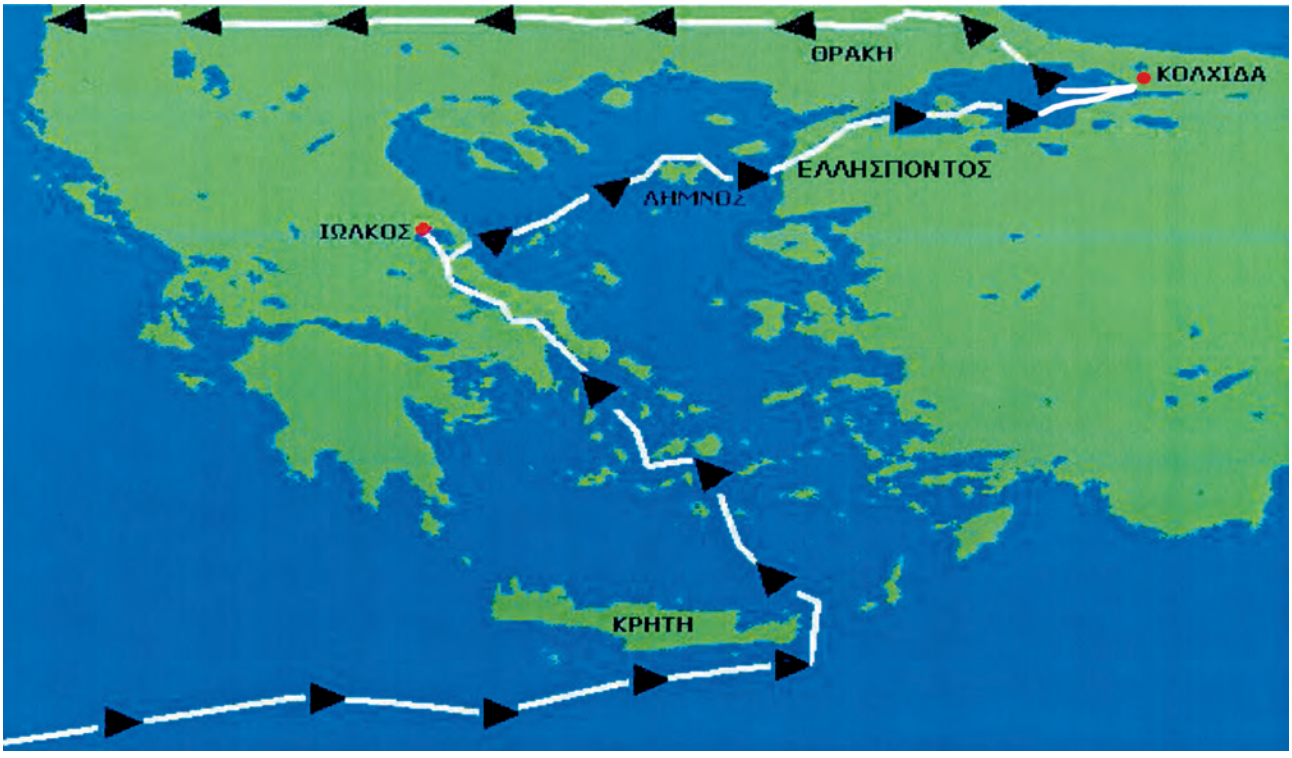
1. **Ενώ η Μήδεια αποκοιμίζει τον δράκο, ο Ιάσονας αρπάζει το χρυσόμαλλο δέρας.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

Όταν γύρισαν στην **Ιωλκό**, ο Πελίας δεν κράτησε τον λόγο του και δεν έδωσε τον θρόνο στον Ιάσονα. Εκείνος παντρεύτηκε τη Μήδεια και πήγαν μαζί στην Κόρινθο. Αφιέρωσαν την Αργώ στον Ποσειδώνα, και, για να θυμούνται όλοι την **Αργοναυτική εκστρατεία**, όρισαν να γίνονται εκεί αγώνες προς τιμήν του Ποσειδώνα.

Ο Ιάσονας πήγαινε συχνά και καθόταν κοντά στην Αργώ. Κάποτε όμως, κι ενώ είχε γίνει πια γέρος, έπεσε ένα ξύλο από το κατάρτι της Αργώς και τον σκότωσε.

2. **Ο Ιάσονας παραδίδει το χρυσόμαλλο δέρας στον Πελία.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

3. **Η πορεία που ακολούθησαν οι Αργοναύτες από την Ιωλκό στην Κολχίδα και το πέρασμά τους από την Κρήτη κατά την επιστροφή.**

4. Ο Τάλως, το πρώτο ρομπότ;

Για να φτάσουν οι Αργοναύτες απ᾽ την Κολχίδα στην Ιωλκό, περιπλανήθηκαν αρκετά στη θάλασσα. Πέρασαν κι απ᾽ την Κρήτη. Το νησί της Κρήτης όμως το φύλαγε ο χάλκινος γίγαντας Τάλως, που έκανε τρεις φορές τη μέρα τον γύρο του νησιού κι εμπόδιζε τα ξένα πλοία να πλησιάσουν στην ακτή.
Ο Τάλως είχε μόνο μια φλέβα με αίμα που ξεκινούσε απ᾽ τον λαιμό κι έφτανε στον αστράγαλό του κι έκλεινε εκεί μ᾽ ένα χάλκινο καρφί. Όταν είδε την Αργώ να πλησιάζει, άρχισε να της πετά τεράστιους βράχους. Η Μήδεια όμως, με το μαγικό της βλέμμα και με τα ξόρκια της, τον έπεισε να τους αφήσει να πλησιάσουν, τάχα για να του βγάλει το χάλκινο καρφί, κι έτσι να γίνει αθάνατος. Ο Τάλως την πίστεψε. Όταν όμως η Μήδεια τράβηξε το χάλκινο καρφί από το πόδι του, το αίμα του όλο χύθηκε κι ο Τάλως έπεσε νεκρός.

Απολλόδωρος, *Βιβλιοθήκη Α 9, 26 (διασκευή)*

5. Ο Τάλως ετοιμοθάνατος. Αριστερά η Μήδεια.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

6. Μύθοι για τους αστερισμούς

Η Αθηνά έκανε την Αργώ αστερισμό για να μη λησμονηθεί το τολμηρό ταξίδι της. Από τότε η Αργώ αρμενίζει στο πέλαγο του ουρανού, που τέλος δεν έχει. Και στους ανθρώπους, όταν στρέφουν τα μάτια τους ψηλά, θυμίζει τα ένδοξα παλικάρια που κάποτε, χιλιάδες χρόνια πριν, πήραν στα χέρια τους τα κουπιά της και ταξίδεψαν στα πέρατα της γης.
Και λένε και για τη λύρα του Ορφέα πως έγινε και αυτή στο τέλος αστερισμός για όσα καλά πρόσφερε η μουσική της.

Άθα Γιαλούρη, Μύθοι των αρχαίων Ελλήνων για τους αστερισμούς, σελ. 52

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Πώς πέρασαν οι Αργοναύτες τις Συμπληγάδες πέτρες;**
2. **Ποιους άθλους ανέθεσε ο Αιήτης στον Ιάσονα; Ποιος άλλος ήρωας ανέλαβε να εκτελέσει μεγάλους άθλους και γιατί;**
3. **Με ποιο τρόπο άρπαξε ο Ιάσονας το χρυσόμαλλο δέρας; Ποιος τον βοήθησε;**

Ο ΤΡΩΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πριν από πολλά χρόνια, **οι Αχαιοί** που κατοικούσαν τότε στην Ελλάδα ενώθηκαν και με τα πλοία και τον στρατό τους πήγαν να κυριεύσουνε την **Τροία**.

Έτσι, άρχισε ο Τρωικός πόλεμος, που κράτησε **δέκα χρόνια**. Ήταν ο μεγαλύτερος πόλεμος της αρχαιότητας κι οδήγησε στον θάνατο αμέτρητους Τρώες κι Αχαιούς. Αφορμή ήτανε μια γυναίκα, η ωραία Ελένη, η βασίλισσα της Σπάρτης.

Πολλά σπουδαία παλικάρια πολέμησαν σ' αυτό τον πόλεμο. Ο Αχιλλέας, ο γιος της θεάς Θέτιδας, ο Έκτορας, ο αρχηγός των Τρώων, ο ατρόμητος Διομήδης, ο δυνατός Αίαντας, ο Μενέλαος, ο άντρας της Ελένης, ο αδελφός του ο Αγαμέμνονας, που ήταν αρχηγός των Αχαιών, ο πολυμήχανος Οδυσσέας κι άλλοι πολλοί.

Όλους αυτούς θα τους γνωρίσουμε στα επόμενα μαθήματα. Επίσης, θα γνωρίσουμε την Ανδρομάχη, την όμορφη γυναίκα του Έκτορα, τους σεβαστούς γονείς του, την Εκάβη και τον Πρίαμο, κι άλλους πολλούς!

Τι να πρωτοθυμηθεί κανείς απ' όλα αυτά που έγιναν. Οι μύθοι που τα αναφέρουν είναι τόσο γοητευτικοί, που αξίζει τον κόπο να τους διαβάσουμε και να τους θυμόμαστε για πάντα.

Αχαιοί πολεμιστές ξεκινούν για τον πόλεμο. Λεπτομέρεια από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

1. Το μήλο της Έριδας

Πριν από πολλά χρόνια, στην αρχαία εποχή, τότε που στον Όλυμπο κατοικούσαν οι δώδεκα θεοί, ο Δίας αποφάσισε να παντρέψει τον βασιλιά της Φθίας, τον Πηλέα, με μια θαλασσινή νεράιδα, τη Θέτιδα, την κόρη του Νηρέα.

Ο γάμος έγινε στο **Πήλιο** κι ήτανε καλεσμένοι όλοι οι θεοί και οι θεές. Μόνο την **Έριδα** δεν κάλεσαν, τη θεά της φιλονικίας, γιατί όπου πήγαινε έσπερνε μίσος και καβγάδες. Εκείνη θύμωσε πολύ κι πήγε στον γάμο αόρατη κι άφησε στο τραπέζι ένα μήλο ολόχρυσο, που πάνω του είχε γράψει: «στην ομορφότερη».

Αμέσως η Ήρα, η Αθηνά κι η Αφροδίτη άρχισαν να μαλώνουν για το ποια ήταν η ομορφότερη που θα έπαιρνε το μήλο. Ρώτησαν και τον Δία, μα αυτός δεν ήθελε να στενοχωρήσει καμιά από τις τρεις θεές. Γι' αυτό είπε να πάνε στο βουνό Ίδη, δίπλα στην Τροία, όπου **ο Πάρης**, ο γιος του βασιλιά Πρίαμου, έβοσκε το κοπάδι του σε μια πλαγιά, για να διαλέξει εκείνος την ομορφότερη θεά.

Πέταξαν λοιπόν οι τρεις θεές, μαζί με τον Ερμή, στην Ίδη και στάθηκαν μπροστά στο ξαφνιασμένο βασιλόπουλο. Ο Ερμής τού είπε το θέλημα του Δία και του έδωσε **το χρυσό μήλο της Έριδας**.

Τότε **η Ήρα** τού έταξε να τον κάνει τον πιο μεγάλο βασιλιά, **η Αθηνά** τον πιο γενναίο και σοφό πολεμιστή και **η Αφροδίτη** να του βρει την πιο όμορφη γυναίκα για να την παντρευτεί. Ο Πάρης, αφού το καλοσκέφτηκε, έδωσε το χρυσό μήλο στην Αφροδίτη.

Η Ήρα και η Αθηνά έφυγαν θυμωμένες, ενώ η Αφροδίτη φανέρωσε στον Πάρη πως **η ωραία Ελένη**, η γυναίκα του Μενέλαου, του βασιλιά της Σπάρτης, ήταν η ομορφότερη στον κόσμο και τον συμβούλεψε να πάει να την πάρει.

1. **Η κρίση του Πάρη. Δεξιά ο Πάρης, στο κέντρο ο θεός Ερμής και ακολουθούν οι τρεις θεές: Αφροδίτη, Αθηνά, Ήρα.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

Ο Πάρης ετοίμασε καράβι γρήγορο κι έφυγε για τη **Σπάρτη**. Έφτασε στο παλάτι του Μενέλαου κρατώντας πλούσια δώρα. Εκεί όλοι τον καλοδέχτηκαν και τον φιλοξένησαν, όπως ταίριαζε στο βασιλόπουλο της Τροίας. Όμως ο Πάρης, με τη βοήθεια της Αφροδίτης, ξεμυάλισε την Ελένη και την έπεισε να τον ακολουθήσει. Και μια μέρα που έλειπε ο Μενέλαος, έφυγαν για την **Τροία**.

2. Η αρπαγή της Ελένης από τον Πάρη. Ανάμεσά τους ο φτερωτός θεός Έρωτας.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

3. Η κρίση του Πάρη

Να πώς ένας αρχαίος συγγραφέας, ο Λουκιανός, φαντάστηκε και έγραψε τον διάλογο του Πάρη με τον Ερμή και τις τρεις θεές.

ΕΡΜΗΣ: Γεια σου, βοσκόπουλο. Ο Δίας προστάζει να γίνεις κριτής στην ομορφιά των τριών θεών και το βραβείο του διαγωνισμού θα το μάθεις άμα διαβάσεις τι γράφει επάνω στο μήλο.
ΠΑΡΗΣ: Δοσ' μου το, να δω τι λέει: Η ΟΜΟΡΦΗ, γράφει, ΑΣ ΤΟ ΠΑΡΕΙ. Μα τούτες όλες είναι το ίδιο όμορφες και δεν είναι εύκολο πράγμα να κρίνει κανείς. Πρέπει να εξετάσω την κάθε μία χωριστά, γιατί τώρα τα έχω χαμένα και δεν ξέρω σε ποια να σταματήσω τη ματιά μου.
ΑΦΡΟΔΙΤΗ: Ας γίνει κι αυτό.
ΠΑΡΗΣ: Μείνε εσύ, Ήρα.
ΗΡΑ: Αν με κρίνεις, Πάρη, εμένα πως είμαι η πιο όμορφη, θα σε κάμω αφέντη ολόκληρης της Ασίας.
ΠΑΡΗΣ: Πλησίασε εσύ, Αθηνά.
ΑΘΗΝΑ: Αν κρίνεις, Πάρη, εμένα σαν την πιο όμορφη, ποτέ δε θα γυρίσεις νικημένος από τη μάχη, μα πάντα θριαμβευτής.
ΠΑΡΗΣ: Και τώρα η σειρά της Αφροδίτης.
ΑΦΡΟΔΙΤΗ: Εγώ από καιρό τώρα σ' έβλεπα που είσαι τόσο νέος κι όμορφος κι έπρεπε κιόλας να είσαι και παντρεμένος με κάποια γυναίκα σαν την Ελένη, που είναι νέα κι όμορφη, γιατί εκείνη και μονάχα να σ' έβλεπε είμαι βέβαιη πως θα τα παρατούσε όλα και θα σ' ακολουθούσε οπουδήποτε. Αν δώσεις το μήλο σε μένα, θα τα καταφέρω εγώ να γίνει γυναίκα σου.

Λουκιανός, ***Θεών διάλογοι, μτφ. Ν. Σφυρόερα (με αλλαγές)***

4. Η ωραία Ελένη.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Γιατί οι τρεις θεές μάλωσαν μεταξύ τους; Ποιος έλυσε τη διαφορά τους;**
2. **Αν ήσουν εσύ στη θέση του Πάρη, ποια θεά θα διάλεγες και γιατί;**
3. **Παρατηρώ και περιγράφω την εικόνα 2 και συζητώ στην τάξη για τα πρόσωπα που φαίνονται σ' αυτή.**

2. Η θυσία της Ιφιγένειας

Οργίστηκε πολύ **ο Μενέλαος**, που ο Πάρης του πήρε την Ελένη, και θέλησε να τον εκδικηθεί και να τη φέρει πίσω. Γι' αυτό ζήτησε βοήθεια από τον αδελφό του, τον **Αγαμέμνονα**, που βασίλευε στις **Μυκήνες**. Εκείνος κάλεσε όλους τους βασιλιάδες των Αχαιών να ετοιμαστούν να πάνε στην Τροία, να πολεμήσουνε να πάρουν πίσω την Ελένη.

Στο λιμάνι της **Αυλίδας** μαζεύτηκαν όλοι οι Αχαιοί με τα πλοία και τον στρατό τους. Πήγε ο γερο-Νέστορας, ο βασιλιάς της Πύλου, ο Ιδομενέας από την Κρήτη, ο Αίαντας από τη Σαλαμίνα, ο άλλος Αίαντας απ' τη Λοκρίδα, ο Διομήδης από το Άργος, ο Φιλοκτήτης, ο φίλος του Ηρακλή, από τη Μαγνησία, ο Οδυσσέας απ' την Ιθάκη κι ο Αχιλλέας, ο γιος του Πηλέα και της Θέτιδας από τη Φθία με τον φίλο του τον Πάτροκλο και τους γενναίους Μυρμιδόνες.

Διάλεξαν για αρχηγό τον Αγαμέμνονα κι αφού έκαναν θυσίες, περίμεναν να φυσήξει **ούριος (ευνοϊκός) άνεμος**, να ξεκινήσουν τα καράβια για την Τροία.

1. **Αχαιοί πολεμιστές.** Αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. Ο Αγαμέμνονας

Όσοι προέρχονταν από την καλά οχυρωμένη πόλη των Μυκηνών [...] είχαν αρχηγό τον Αγαμέμνονα Ατρείδη με εκατό καράβια. Οι άνδρες του ήταν οι περισσότεροι και οι καλύτεροι όλων, ενώ αυτός ανάμεσά τους ήταν χαλκοφορεμένος και υπερήφανος, γιατί σαν καλύτερος οδηγούσε και τους πιο πολλούς άνδρες.

Όμηρος, ***Ιλιάδα Β 509-576, μτφ. Γ. Γιοβάνη***

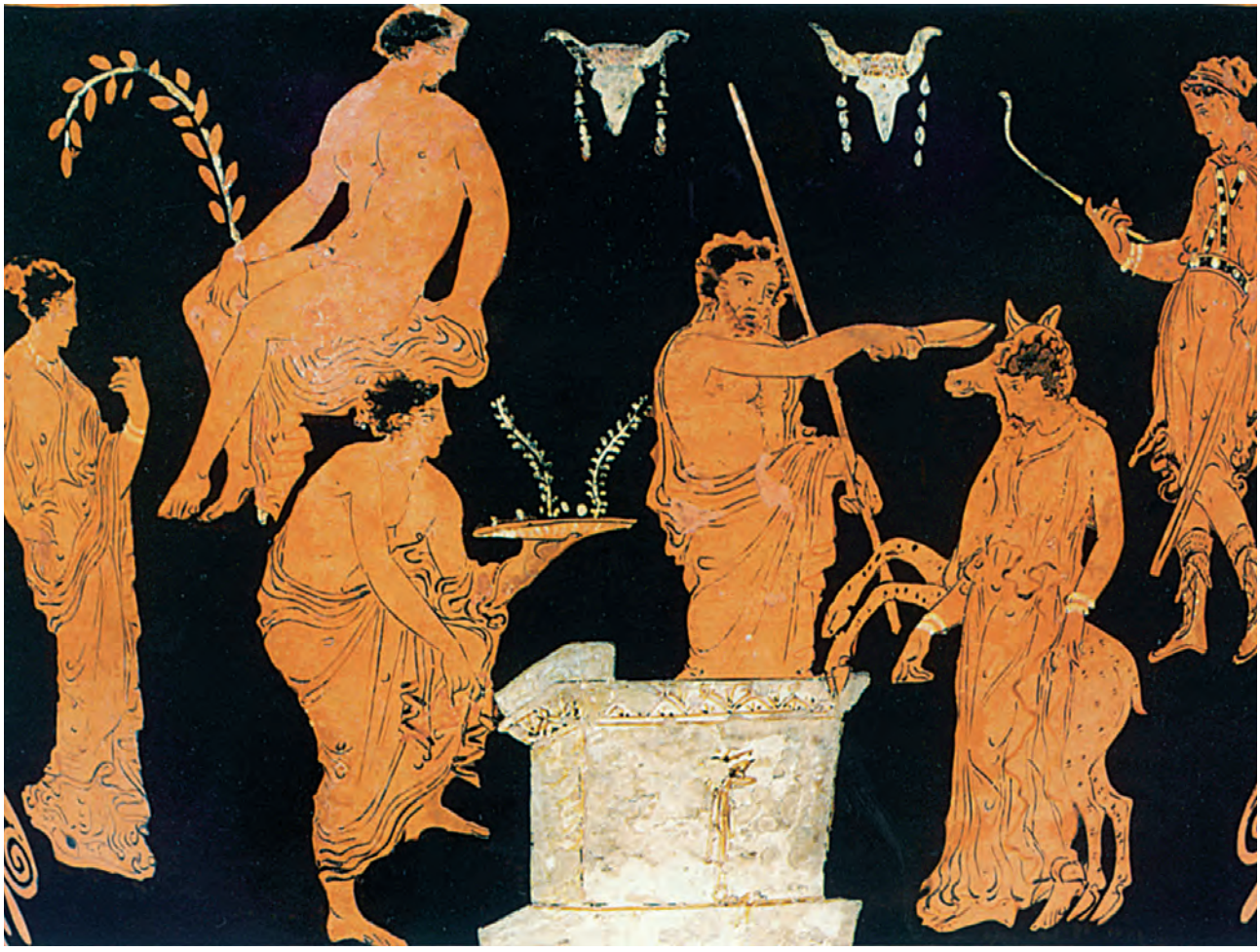
3. **Οι πιο σπουδαίοι ήρωες του Τρωικού πολέμου.**

Όμως φύλλο δεν εσάλευε κι οι βασιλιάδες ρωτήσανε τον **μάντη Κάλχα** να τους πει γιατί οι άνεμοι δε φυσούσαν. Εκείνος τότε είπε ότι η θεά Άρτεμη κρατούσε τους ανέμους. Είχε θυμώσει, γιατί ο Αγαμέμνονας είχε σκοτώσει το ιερό ελάφι της. Και δε θα της περνούσε ο θυμός, αν πρώτα ο Αγαμέμνονας δε θυσίαζε στον βωμό της την κόρη του, την **Ιφιγένεια**.

Αβάσταχτη θλίψη πλάκωσε την καρδιά του Αγαμέμνονα. Δεν ήθελε να θυσιάσει την αγαπημένη του κόρη. Μέρες θρηνούσε. Τέλος, έστειλε μήνυμα στην Κλυταιμνήστρα, τη γυναίκα του, να φέρει στην Αυλίδα την Ιφιγένεια, να την παντρέψει τάχα με τον Αχιλλέα.

Όταν η Ιφιγένεια κι η μητέρα της έφτασαν στην Αυλίδα, με δάκρυα στα μάτια ο Αγαμέμνονας τους είπε την αλήθεια. Η Κλυταιμνήστρα έκλαιγε και τον παρακαλούσε να μην αφήσει να γίνει **η θυσία**. Η Ιφιγένεια τελικά αποφάσισε να θυσιαστεί για την πατρίδα της.

Τη μέρα της θυσίας πήγε στολισμένη στον βωμό και με θάρρος έσκυψε το κεφάλι. Κι ο μάντης Κάλχας, αφού της φόρεσε χρυσό στεφάνι στα μαλλιά, σήκωσε το μαχαίρι. Όμως, εκείνη τη στιγμή **η Άρτεμη** ήρθε μέσα σε ένα σύννεφο, άρπαξε την κόρη και πάνω στον βωμό άφησε ένα μικρό **ελάφι**. Την Ιφιγένεια την πήγε μακριά στη χώρα των Ταύρων, στην Κριμαία, σ' έναν από τους ναούς της. Αμέσως φύσηξε άνεμος και οι Αχαιοί κίνησαν για την Τροία.

4. Η θυσία της Ιφιγένειας. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

5. Λίγο πριν από τη θυσία

Ο αρχαίος ποιητής Ευριπίδης περιγράφει τη συγκινητική σκηνή πατέρα και κόρης, λίγο πριν από τη θυσία.

Την κόρη μόλις είδε ο βασιλιάς
προς το άλσος να βαδίζει για σφαγή,
αναστενάζει, το κεφάλι γυρίζει από την άλλη,
με το ιμάτιο τα μάτια του σκεπάζει και δακρύζει.
Εκείνη τότε στάθηκε κοντά του
και μίλησε: «Πατέρα, ήρθα σ' εσένα.
για την πατρίδα, για όλη την Ελλάδα
με τη θέλησή μου δίνω το κορμί μου·
στον βωμό της θεάς ας μ' οδηγήσουν,
και, αφού ο χρησμός το ορίζει, ας με θυσιάσουν».

Ευριπίδης, *Η Ιφιγένεια στην Αυλίδα, στ. 1547-1560,*
μτφ. Θρ. Σταύρου (με αλλαγές)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Τι εμπόδιζε τον στόλο των Αχαιών να ξεκινήσει για την Τροία; Τι έγινε τελικά;**
2. **Διαβάζω το κείμενο 2 και απαντώ. Γιατί οι Αχαιοί διάλεξαν για αρχηγό τους τον Αγαμέμνονα;**
3. **Διαβάζω το κείμενο 5 και απαντώ.**
   Πώς νιώθει ο Αγαμέμνονας, λίγο πριν από τη θυσία;
   Πώς χαρακτηρίζεις την Ιφιγένεια από τα λόγια της;

3. Οι Αχαιοί φτάνουν στην Τροία

Ταξιδεύοντας για την Τροία οι Αχαιοί πέρασαν απ' τη Δήλο. Εκεί, στον ναό του Απόλλωνα, ήταν ιερέας ο γιος του θεού, **ο Άνιος**, που είχε τρεις κόρες, τις **Οινότροπες**. Το χώμα που άγγιζε η **Σπερμώ** γινόταν σιτάρι. Το χώμα που άγγιζε η **Οινώ** γινόταν κρασί και το χώμα που άγγιζε η **Ελαΐδα** γινόταν λάδι. Ο Άνιος, που ήταν και μάντης, είπε στους Αχαιούς ότι σε δέκα χρόνια θα έπαιρναν την Τροία και τους κάλεσε να μείνουνε εννιά χρόνια στη Δήλο και τον δέκατο χρόνο να πάνε στην Τροία. Εκείνοι όμως δε δέχτηκαν.

Έφυγαν λοιπόν από τη Δήλο οι **Αχαιοί** και σε λίγες μέρες έφτασαν στην Τροία. Εκεί βασίλευαν ο Πρίαμος και η Εκάβη, που είχαν πενήντα γιους και πολλές κόρες. Μια από τις κόρες τους ήταν η Κασσάνδρα, που ήταν μάντισσα. Όμως ο Απόλλωνας την είχε τιμωρήσει και κανένας δεν πίστευε τα λόγια της.

Οι Τρώες, βλέποντας τα αμέτρητα καράβια των Αχαιών, πήραν τα όπλα τους κι έτρεξαν στην ακρογιαλιά για να τους πολεμήσουν. Αρχηγό είχαν τον πιο μεγάλο γιο του Πρίαμου, τον Έκτορα, τον αδελφό του Πάρη.

Από τους Αχαιούς κανένας δεν τολμούσε να πατήσει στη στεριά. Η Θέτιδα τους είχε πει πως ο πρώτος που θα πατούσε της Τροίας το χώμα θα έπεφτε νεκρός. Τότε ο Οδυσσέας πέταξε την ασπίδα του στη στεριά και με ένα πήδημα στάθηκε πάνω της. Ξεγελασμένος από το τέχνασμά του **ο Πρωτεσίλαος** πήδησε κι αυτός και πάτησε στο χώμα. Κι αμέσως έπεσε νεκρός απ' το κοντάρι του Έκτορα.

Άρχισε τότε **μάχη** φοβερή. Οι Τρώες νικήθηκαν και κλείστηκαν στα τείχη της πόλης. Οι Αχαιοί τράβηξαν τα πλοία τους στη στεριά κι έφτιαξαν στρατόπεδο που το έκλεισαν με τείχος ξύλινο, γιατί κατάλαβαν ότι θα χρειάζονταν πολύ καιρό μέχρι να καταφέρουν να κυριεύσουν την Τροία.

Και **οι θεοί** κοιτούσαν από τον Όλυμπο. Ο Ποσειδώνας, η Ήρα, η Αθηνά ήταν με το μέρος των Αχαιών. Ο Άρης, η Αφροδίτη, ο Απόλλωνας με το μέρος των Τρώων. Κι ο Δίας άλλοτε με τους Αχαιούς κι άλλοτε με τους Τρώες.

Τον τελευταίο χρόνο του πολέμου, που τα τρόφιμα λιγόστεψαν και ο στρατός πεινούσε, ο Αγαμέμνονας έστειλε ένα καράβι να φέρει στην Τροία τις Οινότροπες. Εκείνες όμως φεύγοντας απ' τη Δήλο παρακάλεσαν τον θεό Διόνυσο να τις βοηθήσει. Κι ο Διόνυσος τις έκανε περιστέρια και πέταξαν και γύρισαν στη Δήλο.

1. **Ο πατέρας των Οινότροπων, ο Άνιος.** Αρχαίο ελληνικό ανάγλυφο.

2. **Οι περιοχές απ' όπου ξεκίνησαν οι Αχαιοί και η πορεία τους από την Αυλίδα προς την Τροία.**

3. Ο Πρωτεσίλαος

Όταν ο Πρωτεσίλαος πήγε στον κάτω κόσμο, ο Αιακός, ο δικαστής του Άδη, του είπε:

ΑΙΑΚΟΣ: ... Για τον θάνατό σου, Πρωτεσίλαε, δε φταίει κανείς άλλος παρά μονάχα εσύ, αφού, όταν φτάσατε στην Τροία, λησμόνησες τη νιόπαντρη γυναίκα σου κι όρμησες πριν από τους άλλους, τόσο απερίσκεπτα και με τέτοια αδιαφορία για τον κίνδυνο –μόνο και μόνο για να δοξαστείς!– που σκοτώθηκες πρώτος στην απόβαση.

*Λουκιανός, **Νεκρικοί Διάλογοι, 19, μτφ. Π. Μουλά***

4. Οι πολεμιστές στα διαλείμματα των μαχών έπαιζαν διάφορα παιχνίδια για να ξεκουραστούν. Στην εικόνα ο Αίαντας και ο Αχιλλέας παίζουν πεσσούς.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Τι ήταν οι Οινότροπες;**
2. **Πώς κρίνεις τη συμπεριφορά του Οδυσσέα και πώς του Πρωτεσίλαου;**
   Θα σε βοηθήσει και το κείμενο 3.
3. **Παρατηρώ την εικόνα 4.**
   Με ποιο σημερινό παιχνίδι νομίζεις ότι μοιάζει το παιχνίδι που παίζουν οι δύο ήρωες;

4. Ο θυμός του Αχιλλέα

Εννιά χρόνια πολέμησαν οι Αχαιοί στην Τροία, μα το κάστρο του Πρίαμου ήταν άπαρτο κι οι Τρώες, με αρχηγό τους τον Έκτορα, το υπεράσπιζαν γενναία.

Τον **δέκατο** όμως **χρόνο μάλωσαν ο Αχιλλέας κι ο Αγαμέμνονας** για δυο όμορφες σκλάβες, τη Χρυσηίδα και τη Βρισηίδα. Αυτό έφερε πολλές συμφορές στους Αχαιούς.

Σκλάβα του Αγαμέμνονα ήταν η Χρυσηίδα. **Ο Χρύσης**, ο πατέρας της, που ήταν ιερέας του Απόλλωνα, ήρθε **ικέτης** στο στρατόπεδο των Αχαιών, κρατώντας πλούσια δώρα, το χρυσό ραβδί και τα ιερά στεφάνια του θεού. Έπεσε στα πόδια του Αγαμέμνονα και τον παρακαλούσε να του δώσει πίσω τη Χρυσηίδα. Ο Αγαμέμνονας δε σεβάστηκε τον γέροντα και τον έδιωξε θυμωμένος.

Ο Χρύσης τότε παρακάλεσε τον Απόλλωνα να τιμωρήσει σκληρά τους Αχαιούς. Ο **Απόλλωνας** τον άκουσε από τον Όλυμπο κι αμέσως πήρε το τόξο του και πήγε στο στρατόπεδο των Αχαιών. Κάθισε παράμερα και αόρατος χτυπούσε με **τα βέλη** του τα ζώα και τους ανθρώπους. Έπεσε τότε αρρώστια φοβερή ανάμεσά τους και πέθαιναν οι Αχαιοί, ο ένας μετά τον άλλο.

1. **Ο Απόλλωνας ρίχνει τα βέλη του.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

Εννιά μέρες κράτησε το κακό. Τη δέκατη ημέρα οι βασιλιάδες ρώτησαν τον μάντη **Κάλχα** να τους πει γιατί τους βρήκε τέτοια συμφορά. Εκείνος είπε πως ο Απόλλωνας ήτανε θυμωμένος, γιατί ο Αγαμέμνονας δε σεβάστηκε τον Χρύση.

Για να σταματήσει το κακό, ο Αγαμέμνονας έστειλε τη **Χρυσηίδα** πίσω στον πατέρα της. Όμως διέταξε να φέρουν στη σκηνή του τη σκλάβα του Αχιλλέα, τη **Βρισηίδα**.

Θύμωσε ο Αχιλλέας πολύ, μίσος και οργή γέμισαν την ψυχή του. Θέλησε να σκοτώσει τον Αγαμέμνονα για την προσβολή που του έκανε, μα έτρεξε η θεά Αθηνά και τον συγκράτησε. Πικραμένος όμως κλείστηκε στη σκηνή του κι ορκίστηκε να μην ξαναπολεμήσει.

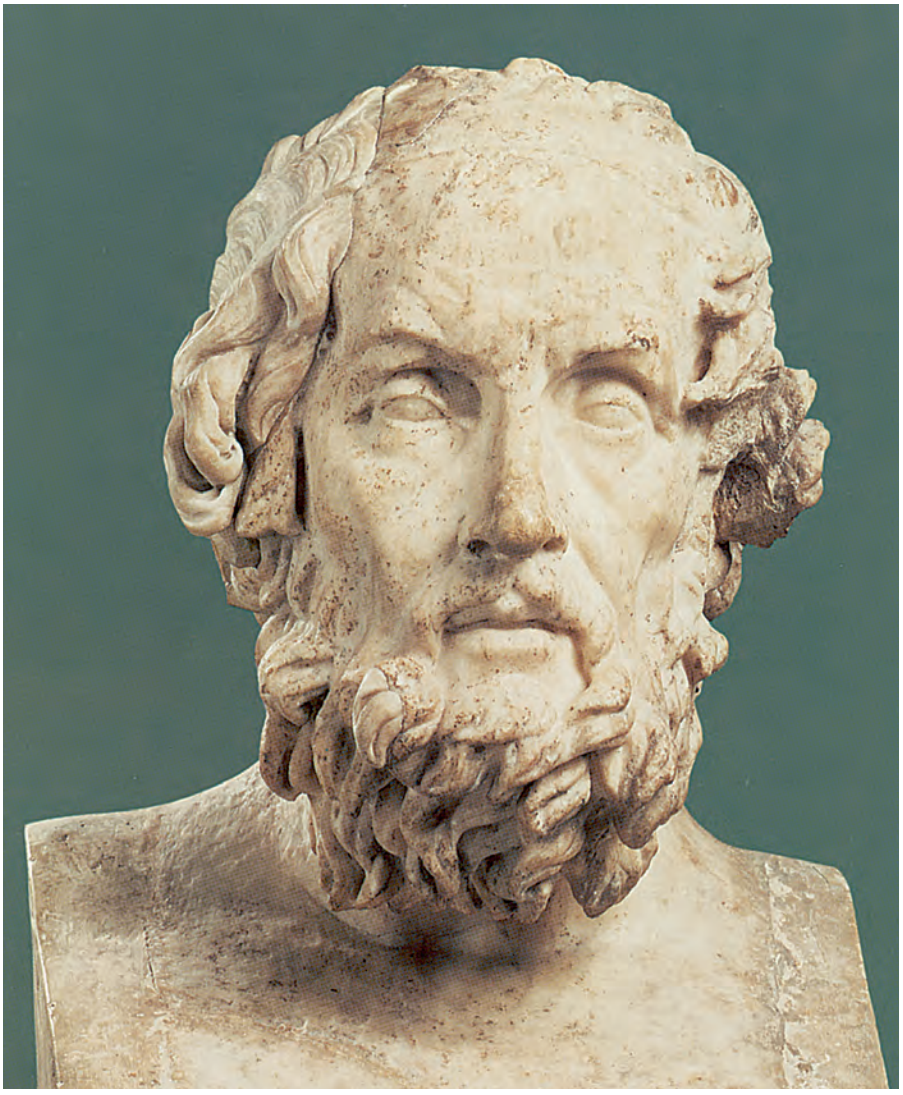

2. Η Βρισηίδα φεύγει από τη σκηνή του Αχιλλέα για να παραδοθεί στον Αγαμέμνονα. Η καθιστή μορφή δεξιά είναι ο Αχιλλέας. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

3. Ο θυμός του Αχιλλέα

Ο Αχιλλέας έμενε πάντα θυμωμένος κοντά στα γρήγορα καράβια του. Και ούτε πήγαινε στις συνελεύσεις, που είναι τιμή για τον άνδρα, ούτε έβγαινε στη μάχη. Η καρδιά του σπάραζε κι έμενε μόνος του εκεί κι ας λαχταρούσε τη βοή της μάχης.

Όμηρος, *Ιλιάδα Α 488-492 (ελεύθερη απόδοση)*

4. **Ο αρχαίος ποιητής Όμηρος.** Αρχαίο ελληνικό γλυπτό.

5. Η Ιλιάδα του Ομήρου

«Ω μεγαλόχαρο βιβλίο σε καρτερούσα μάθημα, κ' εσύ ήρθες θάμα».

Κ. Παλαμάς

Την ιστορία του Τρωικού πολέμου την περιγράφει ο ποιητής Όμηρος στο έργο του Ιλιάδα (από τη λέξη Ίλιον = Τροία). Το ποίημα αυτό αρχίζει με τη σύγκρουση του Αχιλλέα με τον Αγαμέμνονα, που συγκλονίζει το στρατόπεδο των Αχαιών, γι' αυτό και η πρώτη λέξη της Ιλιάδας είναι η «μήνις», δηλαδή ο θυμός του Αχιλλέα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Γιατί οργίστηκε ο Απόλλωνας; Με ποιο τρόπο έδειξε την οργή του;**
2. **Ο Κάλχας είχε κάνει κι άλλη φορά δυσάρεστες προβλέψεις για τον Αγαμέμνονα. Θυμάσαι πότε;**
3. **Ποια ήταν η αιτία που μάλωσαν ο Αχιλλέας με τον Αγαμέμνονα;**

5. Ο θάνατος του Πάτροκλου

Ο Αχιλλέας δεν πολεμούσε πια κι οι Τρώες πήραν θάρρος. Άγριες μάχες γίνονταν έξω απ' της Τροίας τα τείχη κι αμέτρητοι Αχαιοί έπεφταν νεκροί.

Απελπισμένος τότε ο Αγαμέμνονας έστειλε στον Αχιλλέα τον γέρο **Φοίνικα**, τον δάσκαλο του Αχιλλέα, τον **Αίαντα**, τον πιο δυνατό πολεμιστή των Αχαιών, και τον πολυμήχανο **Οδυσσέα**, να τον παρακαλέσουνε να ξαναβγεί στη μάχη και θα του έδινε πίσω τη Βρισηίδα και δώρα αμέτρητα. Μα ο Αχιλλέας δε δέχτηκε κι είπε ότι θα πολεμούσε μόνο αν οι Τρώες έφταναν στα καράβια του.

Οι μάχες συνεχίζονταν πιο άγριες. Οι Τρώες κυνήγησαν τους Αχαιούς ως το στρατόπεδό τους. **Ο Έκτορας** έσπασε την ξύλινη πύλη του στρατοπέδου με μια τεράστια πέτρα κι οι Τρώες όρμησαν μέσα κι έβαλαν φωτιά σ' ένα καράβι. Τους Αχαιούς έσωσε ο Αίαντας, που τραυμάτισε τον Έκτορα και η μάχη σταμάτησε για λίγο.

Βλέποντας τις συμφορές των Αχαιών, **ο Πάτροκλος** πήγε στον φίλο του τον Αχιλλέα. «Αχιλλέα», του είπε, «οι Τρώες καίνε τα καράβια μας. Αφού εσύ δεν πολεμάς, κανένα δε φοβούνται. Δώσ' μου την **πανοπλία** σου, το άρμα με τα αθάνατα άλογά σου και τους γενναίους **Μυρμιδόνες**, να πολεμήσω εγώ στη θέση σου».

Ο Αχιλλέας δέχτηκε και τον συμβούλεψε να διώξει τους Τρώες από το στρατόπεδο και να γυρίσει πίσω.

Όρμησε ο Πάτροκλος με τους γενναίους Μυρμιδόνες στη μάχη. Οι Τρώες, όταν τον είδαν, νόμισαν πως ήταν ο Αχιλλέας κι έφυγαν τρέχοντας προς την Τροία.

1. **Ο Αχιλλέας περιποιείται τον τραυματισμένο Πάτροκλο.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

Ο Πάτροκλος ξέχασε του Αχιλλέα τη συμβουλή και κυνήγησε τους Τρώες ως τα τείχη της Τροίας. Όμως εκεί τον γνώρισε ο Έκτορας, πήγε κοντά κι άρχισαν να παλεύουν. Τότε ο Απόλλωνας χτύπησε τον Πάτροκλο πισώπλατα. Εκείνος έπεσε κάτω κι ο Έκτορας τον σκότωσε και του πήρε τα θεϊκά όπλα του Αχιλλέα.

Έγινε μάχη γύρω απ' τον νεκρό. Τ' αθάνατα άλογα του Αχιλλέα, **ο Ξάνθος κι ο Βαλίος**, που του τα είχε χαρίσει ο Ποσειδώνας, σαν είδαν τον Πάτροκλο νεκρό, έσκυψαν τα κεφάλια τους και με τα δάκρυά τους έβρεχαν τη γη. Οι Αχαιοί πήραν τον νεκρό Πάτροκλο και τον έφεραν στα πλοία.

Βλέποντας **ο Αχιλλέας** τον φίλο του νεκρό, ξέσπασε σε θρήνο. Τον άκουσε η μητέρα του η Θέτιδα και βγήκε από τη θάλασσα να τον παρηγορήσει. Και πήγε η ίδια στον Όλυμπο και του έφερε καινούργια πανοπλία, που του την έφτιαξε **ο Ήφαιστος**.

2. Η ασπίδα του Αχιλλέα

Ο Ήφαιστος βάζει όλη την τέχνη του, για να φτιάξει την καινούργια πανοπλία του Αχιλλέα. Μα πιο πολύ δούλεψε τη στρογγυλή ασπίδα. Στην εικόνα τον βλέπουμε να την παραδίδει στη Θέτιδα.

Βάζει πρώτα τη γη, τη θάλασσα και τον ουρανό με τον ήλιο, το φεγγάρι κι όλα τ' αστέρια. Κι έπειτα αρχίζει να σχεδιάζει δυο πολιτείες δίπλα δίπλα. Στην πρώτη οι άνθρωποι έχουν ειρήνη. Παντρεύουν τα παιδιά τους με τραγούδια και χαρές και λύνουν σε κριτές τις διαφορές τους. Στην άλλη πολιτεία έχουν πόλεμο. Μέσα στην πόλη έχουν μείνει οι γυναίκες, τα παιδιά και οι γέροντες, ενώ έξω από τα τείχη δυο στρατοί έχουν πέσει στη μάχη. Οι λαβωμένοι και οι νεκροί κείτονται ολόγυρα. Έτσι, ο Ήφαιστος ιστορεί τις χαρές της ειρήνης και τις συμφορές του πολέμου.

Έπειτα βάζει τους γεωργούς που όργωναν τα χωράφια τους, τους εργάτες που θέριζαν με τα δρεπάνια, βάζει αμπέλια φορτωμένα σταφύλια κι ανθρώπους που τα τρυγούσαν τραγουδώντας, βάζει βοσκούς που έβοσκαν τα κοπάδια τους, βάζει αγόρια και κοπέλες που χόρευαν με άνθη στα μαλλιά τους. Και γύρω γύρω βάζει τον απέραντο Ωκεανό να αστράφτει. Και όταν τελειώνει, στέκεται να την κοιτάξει. Ξέρει πως, αν οι άνθρωποι προσέξουν την ομορφιά της ασπίδας, δε θα θέλουν πια να πολεμούν. Θα θέλουν να χορεύουν και να τραγουδούν, να οργώνουν τα χωράφια τους, να τρυγούν τα αμπέλια τους και να βόσκουν τα κοπάδια τους. Θα θέλουν να ζουν ειρηνικά. Και είναι αυτή η ασπίδα του Αχιλλέα το πρώτο, το μοναδικό όπλο που φτιάχτηκε ποτέ και δεν προσκαλεί σε πόλεμο αλλά σε ειρήνη.

Μ. Καπλάνογλου, *Η ασπίδα της ειρήνης*, σελ. 25-26 (με αλλαγές)

3. Τα άλογα του Αχιλλέως

Ο ποιητής Κ. Καβάφης μάς μιλά για τον θρήνο των αλόγων πάνω από τον νεκρό Πάτροκλο. Με τον θρήνο τους νιώθουμε ακόμα βαθύτερα τι συμφορά ήταν ο χαμός του Πάτροκλου.

Τον Πάτροκλο σαν είδαν σκοτωμένο
που ήταν τόσο ανδρείος, και δυνατός και νέος,
άρχισαν τ᾽ άλογα να κλαίνε του Αχιλλέως.
Η φύσις των η αθάνατη αγανακτούσε
για του θανάτου αυτό το έργον που θωρούσε.
Τίναξαν τα κεφάλια των και τες μακριές χαίτες κουνούσαν,
την γη χτυπούσαν με τα πόδια και θρηνούσαν
τον Πάτροκλο που ενιώθανε άψυχο-αφανισμένο...
ανυπεράσπιστο- χωρίς πνοή...

Κ. Καβάφης, ***Ποιήματα, τόμ. Α΄, σελ. 113***

4. Ο θρήνος του Αχιλλέα

Την είδηση του θανάτου του Πάτροκλου έφερε στον Αχιλλέα ο γιος του Νέστορα, ο Αντίλοχος.

«Έπεσε ο Πάτροκλος, και γύρα του για τον νεκρό χτυπιούνται,
γυμνό, γιατί ο Έχτορας επήρε τ᾽ άρματά του!».

Στο άκουσμα αυτό ο πόνος του Αχιλλέα ξεσπάει άγριος: δίχως μιλιά ο ήρωας χύνει με τα δυο του χέρια στάχτη μαύρη στο κεφάλι του πάνω, κι έπειτα, με ασκημισμένο το ωραίο του πρόσωπο, με τον θείο χιτώνα λερωμένο, πέφτει και ξαπλώνει στο χώμα τραβώντας και ξεριζώνοντας τα μαλλιά του. Από φόβο, μήπως στην απελπισία του βγάλει το σπαθί του και σκοτωθεί, αναγκάζεται ο Αντίλοχος να του κρατεί τα χέρια. Ο Αχιλλέας δε μιλάει, βογγάει μόνο δυνατά.

Όμηρος, Ιλιάδα Σ 20-35 (απόδοση Ι. Θ. Κακριδής, Ομηρικές έρευνες, σελ. 85-86)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της οργής του Αχιλλέα;**
2. **Τι ζήτησε από τον Αχιλλέα ο Πάτροκλος;**
3. **Ποιος σκότωσε τον Πάτροκλο και με ποιο τρόπο;**
4. **Διαβάζω το κείμενο 4 και απαντώ. Πώς δείχνει το πένθος του ο Αχιλλέας; Δικαιολογούνται οι αντιδράσεις του αυτές;**

6. Ο Αχιλλέας σκοτώνει τον Έκτορα

Οργή κι απελπισία μαζί γέμιζαν την καρδιά του Αχιλλέα μετά τον θάνατο του Πάτροκλου και ήθελε να εκδικηθεί τον Έκτορα, που σκότωσε τον αδερφικό του φίλο. Την άλλη μέρα φόρεσε την καινούργια πανοπλία του, έδεσε στο άρμα του τ' αθάνατα άλογά του και με τους Μυρμιδόνες του πήγε να πολεμήσει.

Μέσα στο **κάστρο** της Τροίας, ο **Έκτορας** αποχαιρέτησε την **Ανδρομάχη**, τη γυναίκα του, πήρε στην αγκαλιά του για τελευταία φορά τον μικρό του γιο, τον Αστυάνακτα, και βγήκε κι αυτός να πολεμήσει. Οι Τρώες ήταν έξω από **τα τείχη** τους έτοιμοι για μάχη. Βλέποντας όμως τον Αχιλλέα να φτάνει, τρόμαξαν. Οι μισοί έτρεξαν μέσα στα τείχη να σωθούν κι οι άλλοι μισοί έτρεξαν προς τον κάμπο. Ο Αχιλλέας τούς κυνήγησε κι έγινε άγρια μάχη. Οι Τρώες έπεφταν νεκροί ο ένας μετά τον άλλο. Ο Πρίαμος, που παρακολουθούσε τη μάχη από τα τείχη, διέταξε κι άνοιξαν τις πύλες να μπει ο στρατός για να σωθεί.

Μόνο ο γενναίος Έκτορας δεν κλείστηκε στα τείχη, αλλά έμεινε να αντιμετωπίσει τον εχθρό. Άδικα του φώναζαν **ο Πρίαμος και η Εκάβη**, η μητέρα του, και η όμορφη Ανδρομάχη ψηλά από τα τείχη. Κάποια στιγμή τον είδε ο Αχιλλέας κι όρμησε σαν το θεριό επάνω του. Ο Έκτορας τα έχασε κι άρχισε να τρέχει. Τρεις φορές έκανε τον γύρο της πόλης τρέχοντας κι ο Αχιλλέας τον κυνηγούσε. Στο τέλος, ο Έκτορας σταμάτησε το τρέξιμο και στάθηκε να τον αντιμετωπίσει. Ο Αχιλλέας όρμησε πάνω του κι άρχισε η πάλη.

1. **Ο Έκτορας αποχαιρετά την Ανδρομάχη και τον Αστυάνακτα.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

Πάλεψαν σκληρά, γιατί κι οι δυο ήταν γενναία παλικάρια. Τέλος, ο **Αχιλλέας** με το κοντάρι του χτύπησε στον λαιμό τον Έκτορα και τον έριξε στο χώμα. Ο πιο γενναίος πολεμιστής της Τροίας ήταν πια νεκρός. Ψηλά από τα τείχη κοίταζαν οι Τρώες και θρηνούσαν. Μα πιο πολύ θρηνούσαν ο Πρίαμος και η Εκάβη, η μητέρα του, και η όμορφη Ανδρομάχη.

2. **Μονομαχία Αχιλλέα-Έκτορα.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

Αμέσως ο Αχιλλέας πήρε τα όπλα του νεκρού, έδεσε τα πόδια του με δερμάτινα λουριά από το άρμα κι άφησε το κεφάλι του να σέρνεται στο χώμα. Μετά χτύπησε τ' άλογά του κι εκείνα έτρεξαν γρήγορα προς τα πλοία σέρνοντας τον νεκρό Έκτορα μαζί τους.

Την άλλη μέρα οι Αχαιοί έκαψαν τον νεκρό Πάτροκλο και έγιναν επιτάφιοι αγώνες. Ο Αχιλλέας έκοψε τα μακριά μαλλιά του και τα έβαλε στα χέρια του Πάτροκλου, για να καούν μαζί του. Έπλυνε τα οστά του με κρασί και τα έβαλε σε χρυσό δοχείο, που του είχε δώσει η μάνα του η Θέτιδα.

Ο νεκρός Έκτορας έντεκα μέρες έμεινε άταφος, ώσπου **ο Πρίαμος** πήγε στον Αχιλλέα, έπεσε στα πόδια του και τον παρακάλεσε να του δώσει το σώμα του παιδιού του να το θάψει. **Ο Αχιλλέας συγκινήθηκε.** Διέταξε να πλύνουν και να στολίσουν τον νεκρό και τον έδωσε στον γέρο βασιλιά, για να τον πάει στην Τροία. Και πρόσταξε να σταματήσει ο πόλεμος έντεκα μέρες, για να προλάβουνε οι Τρώες να **θρηνήσουν** και να κάψουν τον νεκρό, όπως είχαν συνήθεια.

3. **Ο Πρίαμος έρχεται με δώρα στη σκηνή του Αχιλλέα και τον ικετεύει.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

4. Τα όνειρα των γονιών για τα παιδιά τους

Ο Έκτορας, πριν συγκρουσθεί με τον Αχιλλέα, μπαίνει στο κάστρο της Τροίας και αποχαιρετά τους δικούς του. Εκεί συναντά τη γυναίκα του την Ανδρομάχη και τον μικρό γιο του τον Αστυάνακτα.
Μόλις άνοιξε την αγκαλιά του στον γιο του, ο μικρός φοβήθηκε από τα όπλα και την περικεφαλαία και τραβήχτηκε. Γέλασαν τότε ο Έκτορας κι η Ανδρομάχη. Έβγαλε εκείνος τη λαμπρή περικεφαλαία και την ακούμπησε στη γη.

Παίρνει μετά τον γιο, τον φίλησε, τον χόρεψε στα χέρια,
κι έτσι μετά στον Δία προσεύχουνταν και στους θεούς τους άλλους:
«Πατέρα Δία κι εσείς οι υπόλοιποι θεοί, και τούτος δώστε,
ο γιος μου, όπως εγώ περίλαμπρος μέσα στους Τρώες να γίνει,
άντρας τρανός, και πολυδύναμα την Τροία να κυβερνήσει.
κι ένας να πει: "πολύ καλύτερος απ' τον γονιό του ετούτος",
σα θα γυρίζει από τον πόλεμο με λάφυρα αιματωμένα
εχθρού που σκότωσε, κι η μάνα του βαθιά ν' αναγαλλιάσει».

Όμηρος, *Ιλιάδα Ζ 474-481, μτφ. Ν. Καζαντζάκη - Ι. Θ. Κακριδή (με μικρές αλλαγές)*

5. Αγώνες για να τιμηθεί ο Πάτροκλος

Ο Αχιλλέας, ύστερα από την ταφή του Πάτροκλου, οργανώνει αγώνες για να τιμήσει τον νεκρό φίλο του. Τα αγωνίσματα είναι πολλά: αρματοδρομία, πυγμαχία, πάλη, δρόμος, οπλομαχία, δισκοβολία, τοξοβολία, ακοντισμός. Στους αγώνες πήραν μέρος όλα τα παλικάρια των Αχαιών και κέρδισαν σπουδαία βραβεία από τα χέρια του Αχιλλέα. Οι θεατές συμμετέχουν φωνάζοντας και βάζοντας στοιχήματα. Στο τελευταίο αγώνισμα ο Αχιλλέας δίνει στον Αγαμέμνονα το πρώτο βραβείο χωρίς να τον αφήσει ν' αγωνιστεί, αφού όλοι το ήξεραν ότι και στη δύναμη και στ' άρματα ήταν ο πρώτος μέσα στους Έλληνες. Έτσι, οι δυο αντίπαλοι συμφιλιώνονται, ύστερα από την καταστροφή που προκάλεσε η σύγκρουσή τους.
Ο Πάτροκλος τιμήθηκε όσο κανένας άλλος ήρωας. Όλοι θα θυμούνται τη δύναμή του και θα θέλουν να του μοιάσουν. Αυτός ήταν και ο σκοπός που έγιναν οι επιτάφιοι αγώνες.

Όμηρος, *Ιλιάδα Ψ 258-897 (διασκευή)*

6. Νικητές και νικημένοι κλαίνε μαζί

Και καθώς κι οι δύο τους θυμήθηκαν τον πόνο τους, έκλαιγε ο Πρίαμος τον αντρειωμένο Έκτορα, κουβαριασμένος μπρος στα πόδια του Αχιλλέα, κι έκλαιγε ο Αχιλλέας μια τον πατέρα του μια τον Πάτροκλο, κι οι θρήνοι ολόγυρα αντηχούσαν.

Όμηρος, *Ιλιάδα Ω 509-512 (ελεύθερη απόδοση Γ. Οικονομίδης)*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Γιατί ο Αχιλλέας ξαναγύρισε στη μάχη;**
2. **Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της μονομαχίας Αχιλλέα - Έκτορα;**
3. **Πώς τίμησε ο Αχιλλέας τον νεκρό φίλο του; Θα σε βοηθήσει το κείμενο 5.**
4. **Παρατηρώ με προσοχή την εικόνα 3 και αφηγούμαι το περιεχόμενό της.**

7. Το τέλος του Αχιλλέα

Μετά την **ταφή** του Έκτορα, ξανάρχισε ο πόλεμος έξω από της Τροίας τα τείχη. Ο **Αχιλλέας** σκότωνε τους Τρώες πολεμιστές τον ένα μετά τον άλλο. Μια μέρα όμως που βρισκόταν έξω από τις Σκαιές πύλες, τη μεγαλύτερη πύλη του κάστρου της Τροίας, τον είδε ο Απόλλωνας και συμβούλεψε τον Πάρη να τον χτυπήσει με τα βέλη του στη δεξιά του φτέρνα.

Η μητέρα του, η Θέτιδα, όταν ήταν μικρός, τον είχε κάνει **αθάνατο** βουτώντας τον στα μαγεμένα νερά της Στύγας, ποταμού του Άδη. Όμως η δεξιά του **φτέρνα** δεν είχε βραχεί, γιατί από εκεί τον εκρατούσε. Σημάδεψε λοιπόν ο Πάρης τον Αχιλλέα και κάρφωσε ένα φαρμακωμένο βέλος στη δεξιά του φτέρνα. Βογκώντας ο ήρωας γονάτισε στη γη. Με πονεμένες κραυγές προσπαθούσε να τραβήξει το βέλος απ' τη φτέρνα του. Μετά από λίγο σωριάστηκε νεκρός.

Γύρω από το νεκρό του σώμα έγινε άγρια **μάχη**. Αγωνίζονταν οι Τρώες να τον πάρουν. Όμως, ο Οδυσσέας κι ο Αίαντας τον άρπαξαν και τον έφεραν στα πλοία.

Όλοι οι Αχαιοί θρηνούσαν για τον χαμό του ήρωα. Ξαφνικά ακούστηκε μια τρομερή βουή απ' τη θάλασσα και μέσα από τα κύματα βγήκε **η Θέτιδα** και οι Νηρηίδες, οι αδερφές της. Στάθηκαν όλες γύρω απ' τον νεκρό. Δέκα επτά μέρες έκλαιγαν και τον μοιρολογούσαν. Μετά έκαψαν το σώμα του, έβαλαν τα οστά του στο ίδιο δοχείο με τα οστά του Πάτροκλου και, για να τον τιμήσουν, έκαναν **αγώνες**.

Μετά από λίγες μέρες σκοτώθηκε κι ο **Πάρης**. Τον σκότωσε ο Φιλοκτήτης με ένα από τα δηλητηριασμένα βέλη που του είχε χαρίσει ο Ηρακλής.

1. **Οι Νηρηίδες θρηνούν τον Αχιλλέα.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

Ο Αχιλλέας. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. Ο πατέρας συμβουλεύει τον γιο του

Ο Πηλέας συμβουλεύει τον γιο του, τον Αχιλλέα, την ώρα που φεύγει για τον πόλεμο.

«Αιέν αριστεύειν...», δηλαδή
«να είσαι πάντα πρώτος κι όλους να τους ξεπερνάς στη μάχη».

Ο Πηλέας, επειδή ήταν ακόμη πολύ νέος ο Αχιλλέας, έστειλε μαζί του και τον δάσκαλό του, τον Φοίνικα, για να τον συμβουλεύει:

«Να είσαι ικανός στα λόγια και άξιος στις πράξεις».

Όμηρος, *Ιλιάδα Ζ 208 και Ι 433*

3. Ταφικά έθιμα

Πλένουν τον νεκρό, τον αλείφουν με λάδι, τον τυλίγουν με λευκό σεντόνι και τον στολίζουν. Τον βάζουν πάνω στο νεκρικό κρεβάτι και τον θρηνούν συγγενείς και φίλοι. Οι στενοί φίλοι και συγγενείς κόβουν τα μαλλιά τους, για να δείξουν το πένθος τους. Υψώνουν μια ξύλινη κατασκευή από κούτσουρα και ξερά κλαδιά. Τοποθετούν επάνω τον νεκρό με πολλά από τα προσωπικά του αντικείμενα (κτερίσματα). Αφού ανάψει η φωτιά και κάψει ανθρώπους, σφαγμένα ζώα και αντικείμενα, τη σβήνουν και συλλέγουν προσεκτικά τα οστά του νεκρού. Τα πλένουν, τα τοποθετούν μέσα σ' ένα αγγείο και τέλος υψώνουν τύμβο από χώμα και πέτρες σκεπάζοντας όλα τα υπολείμματα. Στο τέλος, τρώνε όλοι μαζί.

Όμηρος, *Ιλιάδα Ψ (διασκευή)*

4. Ο θάνατος του Αχιλλέα. Γλυπτό της νεότερης εποχής.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποιες συμβουλές δίνει ο Πηλέας στον Αχιλλέα; (κείμενο 2). Νομίζεις ότι ο Αχιλλέας τήρησε τις συμβουλές του πατέρα του και του δασκάλου του; Οι δικοί σου γονείς και δάσκαλοι ποιες συμβουλές σού δίνουν;**
2. **Ποιος σκότωσε τον Αχιλλέα και με ποιο τρόπο; Γιατί τον χτύπησε στη φτέρνα; (εικόνα 4).**
3. **Παρατηρώ με προσοχή την εικόνα 1 και την περιγράφω στην τάξη.**

8. Ο Δούρειος ίππος και η καταστροφή της Τροίας

Μετά τον θάνατο του Αχιλλέα **οι Αχαιοί** απελπίστηκαν. Δεν πίστευαν πως θα κατάφερναν να κυριεύσουν την Τροία. Τότε **ο Οδυσσέας**, ο πολυμήχανος, σκέφτηκε ότι η Τροία δε θα έπεφτε με τα όπλα αλλά με πονηριά. Συμβούλεψε λοιπόν τους Αχαιούς να φτιάξουν ένα μεγάλο **ξύλινο άλογο**, κούφιο από μέσα, **τον Δούρειο ίππο**.

Το έφτιαξαν λοιπόν οι Αχαιοί κι έγραψαν πάνω του: «Δώρο των Αχαιών στην Αθηνά». Και μια νύχτα σκοτεινή μπήκαν μέσα στο άλογο ο Οδυσσέας, ο Μενέλαος, ο Διομήδης, ο Νεοπτόλεμος, που ήταν γιος του Αχιλλέα, και μερικοί ακόμη γενναίοι Αχαιοί. Ο Αγαμέμνονας με τον υπόλοιπο στρατό, αφού έκαψαν το στρατόπεδο, μπήκαν στα πλοία και πήγαν και κρύφτηκαν στη νήσο Τένεδο.

Το πρωί **οι Τρώες**, κοιτώντας από τα τείχη, δεν πίστευαν στα μάτια τους. Οι Αχαιοί είχαν φύγει και είχαν αφήσει πίσω τους μόνο ένα μεγάλο ξύλινο άλογο, δίπλα στο ακρογιάλι! Βγήκαν λοιπόν από τα τείχη, το πλησίασαν και είδαν πως ήταν αφιέρωμα στην Αθηνά. Πολλοί έλεγαν πως έπρεπε να το ανεβάσουν στην ακρόπολη της Τροίας, για να τους προστατεύει η θεά.

Άδικα η **Κασσάνδρα** φώναζε πως μέσα στην κοιλιά του ήταν κρυμμένοι Αχαιοί. Κανένας δεν την πίστευε. Κι ένας Τρώας, ο Λαοκόωντας, που ήταν ιερέας του Απόλλωνα, είπε: «Να φοβάστε τους Αχαιούς ακόμη κι αν σας φέρνουν δώρα».

1. **Ο Δούρειος ίππος.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. **Ο Λαοκόωντας και οι δυο γιοι του.**
Αρχαίο ελληνικό γλυπτό.

Αμέσως δυο τεράστια **φίδια**, σταλμένα από τον Ποσειδώνα, βγήκαν από τη θάλασσα κι έπνιξαν τον Λαοκόωντα μαζί με τα παιδιά του.

Βλέποντας το θαύμα αυτό οι Τρώες τρόμαξαν κι έσυραν το άλογο στην πόλη. Για να μπει, γκρέμισαν κι ένα μέρος απ' τα τείχη της. Μετά έφαγαν, ήπιαν και γλέντησαν χαρούμενοι όλη τη μέρα. Τη νύχτα κοιμήθηκαν κουρασμένοι από τον χορό κι από το φαγοπότι.

Τα μεσάνυχτα βγήκαν οι Αχαιοί από την κοιλιά του αλόγου. Έτρεξαν κι άναψαν φωτιές ψηλά στα τείχη κι άνοιξαν τις πύλες. Σε λίγο γύρισε κι ο στρατός από την Τένεδο. Μπήκαν όλοι οι Αχαιοί στην Τροία, σκότωσαν τους αρχηγούς των Τρώων και πήραν σκλάβους τα παιδιά και τις γυναίκες. Ο Μενέλαος έτρεξε στο παλάτι του Πρίαμου και πήρε πίσω την Ελένη. Μετά έβαλαν **φωτιά** κι έκαψαν την πόλη, χωρίς να σεβαστούν ούτε τους ναούς των θεών.

Το πρωί φόρτωσαν τα πλοία τους με λάφυρα και ξεκίνησαν για να γυρίσουν στην πατρίδα.

3. **Η άλωση της Τροίας. Ο Νεοπτόλεμος ετοιμάζεται να σκοτώσει τον Πρίαμο, που κατέφυγε στον βωμό για να σωθεί. Στα πόδια του κρατά τον νεκρό εγγονό του, τον Αστυάνακτα.**
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

4. Πώς έφτασε η είδηση της καταστροφής της Τροίας στις Μυκήνες

Όταν η Τροία έπεσε στα χέρια των Αχαιών, ο Αγαμέμνονας ειδοποίησε την Κλυταιμνήστρα μέσα σε μια νύχτα. Οι άνθρωποί του άναψαν δυνατή φωτιά στην κορυφή της Ίδης, στην Τροία, και πολλές φωτιές, η μια μετά την άλλη, μετέφεραν το μήνυμα από βουνό σε βουνό μέχρι τις Μυκήνες:
Ίδη → Λήμνος → Άθως → Εύβοια → Κιθαιρώνας → Μυκήνες.

Αισχύλος, *Αγαμέμνων, στίχοι 280-316 (διασκευή)*

Βλέπουμε λοιπόν ότι οι άνθρωποι εκείνης της εποχής είχαν ανακαλύψει ένα πολύ γρήγορο μέσο επικοινωνίας, στέλνοντας τα μηνύματά τους με φωτιά. Σε λόφους και βουνά κοντά στις πόλεις, υπήρχαν συγκεκριμένοι άνθρωποι, που είχαν αναλάβει να ανάβουν τις φωτιές, για να γίνεται η επικοινωνία (φρυκτωρία).

5. Οι συμφορές του πολέμου

Ο Τρωικός πόλεμος, που κράτησε δέκα ολόκληρα χρόνια, είχε τελειώσει. Άφησε όμως πίσω του νεκρούς, σπίτια γκρεμισμένα, χήρες και ορφανά. Όπως κάθε πόλεμος. Ο αρχαίος ποιητής Ευριπίδης στο έργο του «Τρωάδες» μιλάει για τις συμφορές και τον πόνο που φέρνει ο πόλεμος στους ανθρώπους:

Η βασίλισσα Εκάβη και οι αιχμάλωτες Τρωαδίτισσες θρηνούν για ό,τι έχασαν και αγωνιούν για τα βάσανα που έχουν να τραβήξουν από δω και πέρα. Η Κασσάνδρα γίνεται σκλάβα του Αγαμέμνονα. Η Ανδρομάχη πέφτει στα χέρια του Νεοπτόλεμου, του γιου του Αχιλλέα. Τον γιο της, τον Αστυάνακτα, τον γκρέμισαν από τα τείχη της Τροίας, για να μη ζητήσει αργότερα εκδίκηση.
Ο ποιητής δε χάνει την ευκαιρία να τονίσει τις συμφορές που περιμένουν και τους νικητές στο ταξίδι της επιστροφής. Γιατί όποιος ρημάζει πολιτείες και δε σέβεται τους ναούς των θεών δε θα αργήσει να χτυπηθεί από τη συμφορά.

Ευριπίδης, *Τρωάδες (διασκευή)*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποιος ήρωας νομίζεις ότι βοήθησε περισσότερο στη νίκη των Ελλήνων και πώς;**
2. **Πώς υποδέχτηκαν οι Τρώες το ξύλινο άλογο; Τι είπαν η Κασσάνδρα και ο Λαοκόωντας;**

ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αφού έπεσε η πόλη του Πρίαμου και τέλειωσε ο δεκάχρονος Τρωικός πόλεμος, ξεκίνησαν τα πλοία των Αχαιών, για να γυρίσουν στην πατρίδα. Όμως, οι θεοί του Ολύμπου ήτανε θυμωμένοι, γιατί μέσα στην Τροία οι Αχαιοί έκαψαν τους ναούς τους. Γι' αυτό τους έστειλαν ανέμους δυνατούς κι άγρια θαλασσοταραχή, για να δυσκολέψουν το ταξίδι τους. Όλοι όμως γύρισαν γρήγορα στα σπίτια τους. Μόνο ο Οδυσσέας, ο πολυμήχανος βασιλιάς απ' την Ιθάκη, **περιπλανήθηκε** δέκα ολόκληρα χρόνια σε θάλασσες και σε χώρες μακρινές και πέρασε πολλές ταλαιπωρίες, ώσπου να φτάσει στην **Ιθάκη**, την πατρίδα του. Τις περιπέτειες του Οδυσσέα μέχρι την επιστροφή του στην Ιθάκη μάς τις λέει ο Όμηρος στο έργο του **«Οδύσσεια»**.

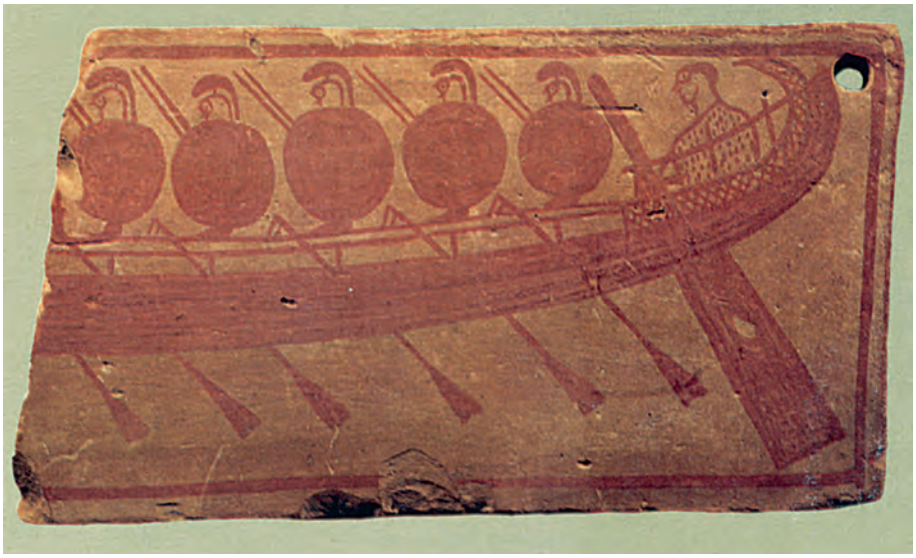

Ο Οδυσσέας αγναντεύει το πέλαγος και νοσταλγεί την πατρίδα του.

1. Στους Κίκονες, στους Λωτοφάγους και στους Κύκλωπες

Ο Οδυσσέας έφυγε με δώδεκα καράβια από την Τροία. Όταν όμως ξανοίχτηκαν τα πλοία του στο Αιγαίο, οι θεοί έστειλαν άγριους ανέμους που τα έσπρωξαν βόρεια, στη χώρα των Κικόνων. Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του άρπαξαν απ' τους **Κίκονες** ζώα και γλυκό κρασί και κάθισαν στην αμμουδιά να φάνε. Τότε όμως τους επιτέθηκαν όλοι οι Κίκονες μαζί κι έγινε άγρια μάχη. Πολλοί πολεμιστές σκοτώθηκαν κι οι άλλοι μπήκανε στα καράβια γρήγορα κι έφυγαν μέσα σε άγρια καταιγίδα.

Ταξίδεψαν νότια ως τον κάβο Μαλέα. Τότε άρχισε να φυσά βοριάς που έσπρωξε τα καράβια μακριά, στην Αφρική. Έτσι έφτασαν στη **χώρα των Λωτοφάγων**. Βγήκανε στη στεριά κι ο Οδυσσέας έστειλε τρεις απ' τους συντρόφους του να δουν τι άνθρωποι ζούσαν σ' αυτή τη χώρα. Οι σύντροφοί του πήγαν, κι όταν συνάντησαν τους Λωτοφάγους, εκείνοι τους έδωσαν να φάνε **λωτούς**, που ήταν φρούτα μαγεμένα! Αμέσως ξέχασαν πατρίδα και συντρόφους και δεν ήθελαν να φύγουν από εκεί. Ανήσυχος ο Οδυσσέας πήγε να τους βρει. Τους πήρε με το ζόρι κι αμέσως διέταξε τα καράβια να σαλπάρουν.

Μέρες πολλές ταξίδευαν, ώσπου οι άνεμοι τους έφεραν στο νησί των Κυκλώπων. Μόνο το πλοίο του Οδυσσέα πλησίασε εκεί. Τα άλλα έντεκα καράβια έμειναν σ' ένα νησάκι απέναντι.

Άραξαν το καράβι κι ο Οδυσσέας με δώδεκα συντρόφους βγήκαν έξω. Κοντά στη θάλασσα είδαν μια θεόρατη σπηλιά και μπήκαν μέσα. Παντού υπήρχαν δοχεία με γάλα και καλάθια με τυρί και πλήθος αρνάκια και κατσίκια. Έφαγαν και περίμεναν να 'ρθει ο νοικοκύρης. Όταν τον είδαν όμως, τρόμαξαν. Ήταν πανύψηλος κι είχε ένα μονάχα μάτι στο μέτωπο. Ήταν ο Κύκλωπας **Πολύφημος, ο γιος του Ποσειδώνα**. Έκλεισε την πόρτα της σπηλιάς μ' έναν τεράστιο βράχο κι άναψε δυνατή φωτιά.

Τότε είδε τους ξένους και τους ρώτησε άγρια: «Ποιοι είστε εσείς;». «Ξένοι ναυαγοί, γυρίζουμε απ' την Τροία», του είπε ο Οδυσσέας. Αμέσως ο Πολύφημος άρπαξε δυο συντρόφους και τους έφαγε. Μετά έπεσε για ύπνο. Το πρωί έφαγε άλλους δύο, άνοιξε την πόρτα της σπηλιάς, έβγαλε το κοπάδι, την ξανάκλεισε κι έφυγε. Τότε **ο Οδυσσέας, ο πολυμήχανος**, πήρε ένα μακρύ κλαδί, το έξυσε στην άκρη, ώστε να είναι μυτερό, και το έκρυψε στις στάχτες.

Το βράδυ γύρισε ο Πολύφημος κι έφαγε κι άλλους δυο από τους συντρόφους. Τον πλησίασε τότε ο Οδυσσέας κρατώντας ένα ασκί με γλυκό κρασί και του πρόσφερε να πιει. Εκείνος ήπιε, του άρεσε και ζήτησε κι άλλο. «Ποιο είναι το όνομά σου», ρώτησε τον Οδυσσέα τότε. «**Κανένα** με φωνάζουν», απάντησε εκείνος. «Εσένα, Κανένα, θα σε φάω τελευταίο», ξανάπε ο Κύκλωπας και συνέχισε να πίνει, ώσπου τελείωσε όλο το κρασί και μεθυσμένος αποκοιμήθηκε.

Σηκώθηκε τότε ο Οδυσσέας, άρπαξε το μυτερό κλαδί και, με τη βοήθεια των συντρόφων του, το κάρφωσε στο μάτι του Πολύφημου. Εκείνος πετάχτηκε ουρλιάζοντας και φώναζε βοήθεια. Οι άλλοι Κύκλωπες έτρεξαν έξω απ' τη σπηλιά «Τι έπαθες, Πολύφημε», ρωτούσαν. **«Με τύφλωσε ο Κανένας»**. «Αφού κανένας δε σε τύφλωσε, τι φωνάζεις», του απάντησαν κι έφυγαν θυμωμένοι.

Τα ξημερώματα ο Κύκλωπας άνοιξε την πόρτα της σπηλιάς και κάθισε εκεί με απλωμένα χέρια για να τους πιάσει. Όμως, ο Οδυσσέας έδεσε τους συντρόφους του κάτω από την κοιλιά των πιο μεγάλων κριαριών κι ο ίδιος κρεμάστηκε απ' τα μαλλιά του πιο μεγάλου ζώου. Ο Κύκλωπας χάιδευε στη ράχη τα κριάρια, καθώς έβγαιναν, και δεν κατάλαβε πως από κάτω ήταν οι άνθρωποι.

1. **Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του τυφλώνουν τον Πολύφημο.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

Όταν βγήκαν όλοι απ' τη σπηλιά, έτρεξαν στο καράβι και ξεκίνησαν. Καθώς απομακρύνονταν, φώναξε ο Οδυσσέας:

«Πολύφημε, αν σε ρωτήσουν ποιος σε τύφλωσε, να πεις ο Οδυσσέας, ο γιος του Λαέρτη απ' την Ιθάκη».

Άρπαξε τότε έναν τεράστιο βράχο ο Κύκλωπας και τον έριξε στο καράβι, μα δεν το χτύπησε. Κι αμέσως σήκωσε τα χέρια του στον ουρανό και είπε: «Πατέρα, Ποσειδώνα, τον Οδυσσέα που με τύφλωσε μην τον αφήσεις να γυρίσει στην Ιθάκη, μα αν είναι να γυρίσει, να περάσει **χίλια βάσανα**, να φτάσει μόνος, με ξένο πλοίο, κι εκεί να τον βρουν καινούριες συμφορές».

2. Ο ανήσυχος Οδυσσέας μιλάει στους συντρόφους του

Οι άλλοι εδώ να μείνετε τώρα, πιστοί συντρόφοι,
κι εγώ, με το καράβι μου και τους δικούς μου ανθρώπους,
θα πάω να μάθω ποιοι είναι αυτοί που κατοικούν τον τόπο,
άγριοι αν είναι κι άπιστοι και δίκιο αν δεν κατέχουν,
ή τους θεούς αν σέβουνται κι άντρες φιλόξενοι είναι.

Όμηρος, *Οδύσσεια ι 172-176, μτφ. Ζ. Σίδερη*

3. Το τέχνασμα του Οδυσσέα στις νεοελληνικές παραδόσεις

Μια φορά ένας μυλωνάς είχε θράκα φτιαγμένη στο μύλο του κι έψηνε μια σούβλα κρέας. Εκεί που γύριζε τη σούβλα του βλέπει στην άλλη μεριά έναν Καλικάντζαρο και γύριζε μια σούβλα βατράχους. Δεν του μίλησε καθόλου. Ύστερα τον ρωτάει ο Καλικάντζαρος πώς τον λένε.

– «Απατός», του λέει ο μυλωνάς με λένε.

Εκεί που γύριζε τη σούβλα ο Καλικάντζαρος βάνει τη σούβλα με τους βατράχους απάνω στο κρέας του μυλωνά. Πατ! Δεν αργεί ο μυλωνάς και του φέρνει μια με το δαυλί, και καθώς ήταν γδυτός, τον έκαψε. Φωνές, κακό, ο Καλικάντζαρος.

– Βοηθάτε, αδέρφια, τι μ' έκαψαν!

– Ρε, ποιος σ' έκαψε, του λένε οι άλλο Καλικαντζαραίοι απόξω.

– Απατός, (=μοναχός μου) τους λέει εκείνος απομέσα.

– Αμ σαν κάηκες απατός σου, τι σκούζεις έτσι;

Κι έτσι την έπαθε ο καλός σου ο Καλικάντζαρος.

Ν. Γ. Πολίτης, *Παραδόσεις αρ. 626 (Κυνουρία)*

4. Ο Οδυσσέας ξεφεύγει από τη σπηλιά του Πολύφημου, δεμένος κάτω από την κοιλιά του κριαριού. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποιος ήταν ο πρώτος σταθμός του Οδυσσέα μετά την αναχώρησή του από την Τροία;**
2. **Ποια χώρα γνώρισε μετά και ποιος κίνδυνος απείλησε τους συντρόφους του;**
3. **Παρατηρώ τις εικόνες 1 και 4 και αφηγούμαι με ποιο τρόπο ο Οδυσσέας γλίτωσε από τον Πολύφημο.**

2. Στον Αίολο, στους Λαιστρυγόνες και στο νησί της Κίρκης

Ταξιδεύοντας ο Οδυσσέας με τους συντρόφους του έφτασαν στο νησί του Αιόλου, που ήταν ο θεός των ανέμων. Το νησί του είχε τείχη χάλκινα και ταξίδευε συνέχεια στη θάλασσα. Ο **Αίολος** τους καλοδέχτηκε και τους φιλοξένησε περίπου έναν μήνα. Όταν αποφάσισαν να φύγουν, τους έδωσε ένα **ασκί** που μέσα είχε κλείσει όλους τους άγριους ανέμους. Έξω άφησε μόνο τον Ζέφυρο να σπρώχνει το καράβι. Ο Οδυσσέας κρέμασε το ασκί στου πλοίου του το κατάρτι. Εννιά μερόνυχτα ταξίδευαν και κόντευαν να φτάσουν στην Ιθάκη. Τότε ο Οδυσσέας αποκοιμήθηκε κι οι σύντροφοί του, νομίζοντας πως το ασκί ήταν γεμάτο ασήμι και χρυσάφι, το άνοιξαν. Αμέσως όρμησαν έξω όλοι **οι άνεμοι** κι έσπρωξαν τα καράβια μακριά στη γη των Λαιστρυγόνων.

Υπήρχε ένα λιμάνι εκεί και τα έντεκα καράβια μπήκαν μέσα. Μόνο ο Οδυσσέας με το καράβι του έμεινε έξω απ' το λιμάνι. **Οι Λαιστρυγόνες** έτρεξαν στο λιμάνι ουρλιάζοντας. Ήταν άγριοι και ψηλοί σαν γίγαντες κι άρπαζαν βράχια και τα έριχναν στα πλοία. Τα έσπασαν όλα και τα βύθισαν κι έφαγαν όλους τους ανθρώπους που ήταν μέσα. Μόνο του Οδυσσέα το καράβι γλίτωσε. Κι ο ίδιος και οι σύντροφοί του έφυγαν γρήγορα από τη γη των άγριων Λαιστρυγόνων.

Οι άνεμοι τους έριξαν μετά στο νησί της μάγισσας Κίρκης. Άραξαν σε μια ακρογιαλιά κι ο Οδυσσέας έστειλε μερικούς απ' τους συντρόφους του να πάνε να ρωτήσουν πού βρίσκονταν. Αυτοί βρήκαν γρήγορα το παλάτι της Κίρκης. **Η Κίρκη** τούς πρόσφερε ένα μαγικό ποτό, μετά τους χτύπησε με το **μαγικό ραβδί** της και τους έκανε **γουρούνια**. Μόνο ένας γλίτωσε κι έτρεξε πίσω να το πει στον Οδυσσέα. Εκείνος άρπαξε το σπαθί του κι έτρεξε στο παλάτι. Η Κίρκη τού πρόσφερε ποτό μα, όταν σήκωσε το ραβδί της να τον χτυπήσει, εκείνος άρπαξε το κοφτερό σπαθί του και την ανάγκασε να ξανακάνει τους συντρόφους του ανθρώπους. Έμειναν αρκετό καιρό στης Κίρκης το νησί. Όταν αποφάσισαν να φύγουν, η Κίρκη συμβούλεψε τον Οδυσσέα να κατεβεί στον Άδη, να βρει τον **μάντη Τειρεσία**, να τον ρωτήσει πώς θα έφτανε στην Ιθάκη.

1. **Οι Λαιστρυγόνες ρίχνονται στα πλοία των Αχαιών με βράχους και πέτρες** (τοιχογραφία).

2. Ο Οδυσσέας ορμά με το ξίφος του στην Κίρκη, κι αυτή τρέχει να σωθεί. Οι σύντροφοι μεταμορφωμένοι σε ζώα παρακολουθούν. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

3. Ο Οδυσσέας

Τον άντρα τον πολύτροπο πες μου, θεά,
που χρόνια παράδερνε,
σαν πήρε της Τροίας τ' άγιο κάστρο,
κι ανθρώπων γνώρισε πολλών
τους τόπους και τη γνώμη
κι έπαθε πλήθος συμφορές στα πέλαγα,
ζητώντας πώς στην πατρίδα του
άβλαβος να πάει με τους συντρόφους.
Μα κι έτσι αυτούς δε γλίτωσε,
μ' όσο καημό κι αν είχε.

Όμηρος, ***Οδύσσεια α 1-6, μτφ. Ζ. Σίδερη***

4. Η Κίρκη ανακατεύει το μαγικό ποτό της. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ο Οδυσσέας φεύγοντας από το νησί του Αιόλου πλησίασε πολύ στην Ιθάκη. Τι ήταν αυτό που τον οδήγησε σε νέες περιπέτειες;**
2. **Με ποιο τρόπο σώζει ο Οδυσσέας τους συντρόφους του από την Κίρκη; Με βοηθάει η εικόνα 2.**

3. Στον Άδη, στις Σειρήνες, στη Σκύλλα και στη Χάρυβδη

Το καράβι του Οδυσσέα ταξίδεψε ως το τέρμα του ωκεανού που βρισκόταν η είσοδος του Άδη. Μπήκε ο Οδυσσέας **στον Άδη**, έσκαψε λάκκο, έσφαξε μέσα δυο αρνιά και πρόσφερε δώρα στους πεθαμένους, αλεύρι, γάλα και κρασί, νερό και μέλι. Τότε μαζεύτηκαν πολλοί νεκροί τριγύρω. Ο Οδυσσέας συνομίλησε με τη μητέρα του Αντίκλεια, τον Αχιλλέα, τον Αγαμέμνονα και είδε άλλους πολλούς ήρωες που σκοτώθηκαν στην Τροία. Από μακριά είδε και τον **Σίσυφο**, που αγωνιζόταν ν' ανεβάσει έναν βράχο στην κορυφή ενός βουνού.

Μετά από λίγο έφτασε κι ο μάντης **Τειρεσίας** και τότε ο Οδυσσέας τον ρώτησε πώς θα τα κατάφερναν να φτάσουν στην Ιθάκη. Ο μάντης του είπε: «**Ο Ποσειδώνας σε μισεί**, γιατί τύφλωσες τον Κύκλωπα Πολύφημο, τον γιο του. Όμως, αν δεν πειράξετε τα βόδια του θεού Ήλιου, όταν θα πάτε στο νησί του, θα φτάσετε μια μέρα στην Ιθάκη».

Φεύγοντας απ' τον Άδη, ο Οδυσσέας κι οι σύντροφοί του έφτασαν **στο νησί των Σειρήνων**. Αυτές μάγευαν τους ναυτικούς με το γλυκό **τραγούδι** τους, κι όταν αυτοί πλησίαζαν, τους έτρωγαν. Ο Οδυσσέας όμως, όπως τον είχε συμβουλέψει η Κίρκη, βούλωσε με κερί των συντρόφων του τ' αυτιά, για να μην ακούσουν τίποτε, και τους διέταξε τον ίδιο να τον δέσουνε σφιχτά στο κατάρτι του καραβιού του. Πλησιάζοντας τις Σειρήνες μαγεύτηκε απ' το γλυκό τραγούδι τους και παρακαλούσε τους συντρόφους του να τον λύσουν. Μα εκείνοι τον έδεναν σφιχτότερα, ώσπου απομακρύνθηκαν και δεν ακουγόταν πια το τραγούδι των Σειρήνων.

Πλησίασαν μετά το στενό της Σκύλλας και της Χάρυβδης. Από το ένα μέρος του στενού **η Χάρυβδη** ρουφούσε το νερό της θάλασσας κι έπνιγε τα καράβια. Δεν την πλησίασαν και γλίτωσαν. Από το άλλο μέρος όμως **η Σκύλλα**, κουλουριασμένη στη σπηλιά της, τέντωσε τα έξι φοβερά κεφάλια της, άρπαξε έξι συντρόφους και τους έφαγε. Πέρασαν κλαίγοντας από το φοβερό στενό και βρέθηκαν στην ανοιχτή θάλασσα.

1. **Ο Οδυσσέας καθισμένος κοιτάζει με προσοχή το κεφάλι του μάντη Τειρεσία (κάτω), που του δίνει συμβουλές για το μέλλον.** Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. Ο Σίσυφος

Ο Σίσυφος, ο πιο πονηρός κι αδίστακτος απ' όλους τους ανθρώπους, κάποτε κορόιδεψε ακόμα και τον Δία. Εκείνος τότε έστειλε τον Θάνατο και τον πήρε. Όταν όμως κατέβηκε στον Άδη, ζήτησε από την Περσεφόνη να τον αφήσει να γυρίσει για λίγο στην πατρίδα του, την Κόρινθο, να τιμωρήσει τη γυναίκα του, που δεν του έκανε νεκρικές τιμές, και να ξαναγυρίσει στον Άδη. Η Περσεφόνη τον άφησε. Εκείνος όμως δεν ξαναγύρισε στον Άδη, παρά μόνο όταν γέρασε και πέθανε για τα καλά. Όμως ο Δίας ήταν πολύ θυμωμένος μαζί του. Τον καταδίκασε λοιπόν να προσπαθεί συνεχώς να ανεβάσει στην κορυφή ενός βουνού έναν τεράστιο βράχο. Όταν όμως έφτανε στην κορυφή, κατρακυλούσε ο βράχος πάλι ως κάτω. Ο Σίσυφος τον ανέβαζε ξανά κι ο βράχος κατρακυλούσε πάλι κι όλο αυτό γινόταν. Ο ιδρώτας έτρεχε ποτάμι από πάνω του, τον τύλιγε η σκόνη και το μαρτύριό του ήταν ατελείωτο. Έτσι τον βρήκε να τυραννιέται, όταν κατέβηκε στον Άδη ο Οδυσσέας.

Όμηρος, ***Οδύσσεια λ 593-560 (διασκευή)***

3. Ο Οδυσσέας στις Σειρήνες. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Γιατί ο Οδυσσέας θέλησε να κατεβεί στον Άδη;**
2. **Ποιο μάντη συναντά εκεί και τι του προφητεύει; (εικόνα 1).**
3. **Με ποιο τρόπο σώζει ο Οδυσσέας τους συντρόφους του από τις Σειρήνες;**

4. Στο νησί του Ήλιου, στο νησί της Καλυψώς και στο νησί των Φαιάκων

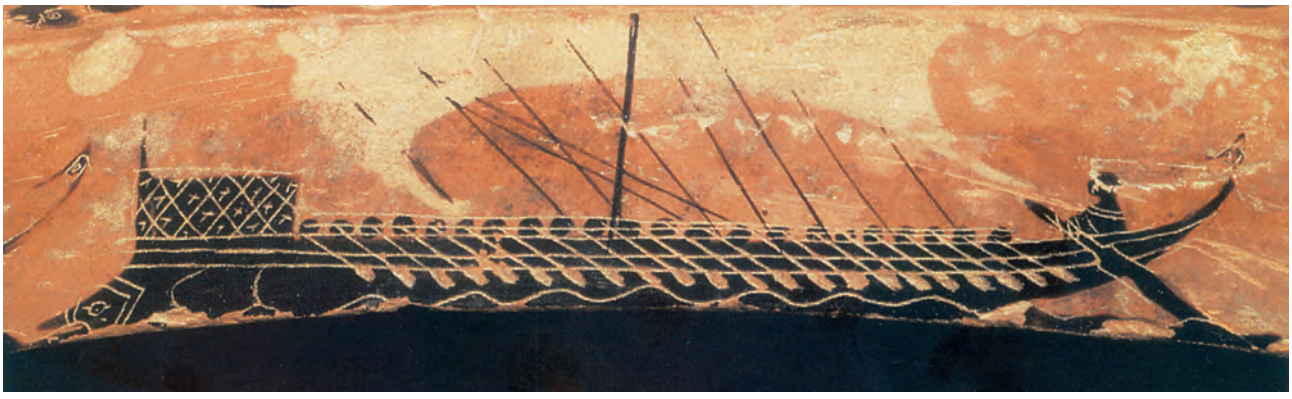
Μετά από πολλά μερόνυχτα στη θάλασσα, έφτασαν **στο νησί του θεού Ήλιου**. Εκεί έβοσκαν τα παχιά **βόδια** του θεού. Θυμήθηκε τότε ο Οδυσσέας του Τειρεσία τα λόγια και παρακαλούσε τους συντρόφους του να φύγουν μακριά απ' το νησί αυτό. Μα εκείνοι ήταν πολύ κουρασμένοι και δε δέχονταν. Όταν τους τέλειωσαν τα τρόφιμα, έμειναν μερικές μέρες νηστικοί. Μια μέρα όμως, που ο Οδυσσέας κοιμόταν, έσφαξαν μερικά βόδια και τα έψησαν. Όταν ξύπνησε ο Οδυσσέας τρόμαξε, μα ήταν αργά. Φεύγοντας απ' το νησί του Ήλιου, ο Δίας τούς έστειλε άγρια **καταιγίδα** και κύματα θεόρατα. Ένα αστροπελέκι χτύπησε το καράβι και το διέλυσε. Πνίγηκαν όλοι. Μόνο ο Οδυσσέας γλίτωσε. Πιασμένος από ένα ξύλο παράδερνε στη θάλασσα δέκα ολόκληρα μερόνυχτα. Τέλος, τα κύματα τον έβγαλαν στο νησί της νύμφης Καλυψώς.

Η Καλυψώ τον πήρε στη σπηλιά της και τον φρόντισε. Όταν συνήλθε, όμως, δεν τον άφηνε να φύγει. Επτά ολόκληρα χρόνια τον κράτησε στο νησί της. Ώσπου τον λυπήθηκε η Αθηνά και παρακάλεσε τον πατέρα της, τον Δία, να τον βοηθήσει. Εκείνος έστειλε τον Ερμή στην Καλυψώ και τη διέταξε ν' αφήσει τον Οδυσσέα να φύγει.

Έφτιαξε λοιπόν μια **σχεδία** ο Οδυσσέας και ξανοίχτηκε στο πέλαγος. Δεκαεπτά μέρες ταξίδευε και κόντευε να φτάσει στην Ιθάκη. Τότε όμως τον είδε **ο Ποσειδώνας**, που έτυχε να περνάει από εκεί. Χτύπησε με την τρίαινα τη θάλασσα και σήκωσε κύματα τεράστια. Διαλύθηκε η σχεδία κι ο Οδυσσέας βρέθηκε στη θάλασσα. Δυο μέρες και δυο νύχτες κολυμπούσε και τον έδερναν τα κύματα. Την τρίτη μέρα με τη βοήθεια μιας θαλάσσιας θεότητας, της Λευκοθέας, βγήκε γυμνός σ' ένα ακρογιάλι. Ξάπλωσε κάτω από μια ελιά, σκεπάστηκε με φύλλα και κοιμήθηκε βαθιά. Είχε φτάσει **στο νησί των Φαιάκων**.

Τον ξύπνησαν την άλλη μέρα κάποιες χαρούμενες φωνές. Ήταν η βασιλοπούλα **Ναυσικά**, που είχε πάει με τις φίλες της να πλύνουν και, αφού τελείωσαν, έπαιζαν τόπι. Η Ναυσικά λυπήθηκε τον ξένο και τον οδήγησε στο παλάτι του πατέρα της, του Αλκίνοου. Ο Αλκίνοος τον φιλοξένησε, κι όταν κάθισαν να φάνε, **ο μουσικός** του παλατιού, ο Δημόδοκος, έπαιζε τη λύρα του και τραγουδούσε τα κατορθώματα των Αχαιών στην Τροία. Ο Οδυσσέας τότε συγκινήθηκε, τους φανέρωσε ποιος ήταν και τους διηγήθηκε τις περιπέτειές του.

Την άλλη μέρα οι Φαίακες ετοίμασαν καράβι και το σούρουπο ξεκίνησαν να πάνε τον Οδυσσέα **στην Ιθάκη**, την πατρίδα του. Όλη τη νύχτα ταξιδεύανε. Χαράματα έφτασαν στην Ιθάκη. Ο Οδυσσέας κοιμόταν και γι' αυτό τον σήκωσαν στα χέρια και τον ξάπλωσαν στην αμμουδιά. Έβαλαν δίπλα του τα δώρα που του χάρισαν κι έφυγαν.

1. Η ανοησία των συντρόφων

Γιατί μονάχοι χάθηκαν από δικό τους κρίμα,
οι άσεβοι, που φάγανε τ' Ουρανοδρόμου Ήλιου
τα βόδια και τους στέρησε του γυρισμού τη μέρα.

Όμηρος, ***Οδύσσεια α 7-9, μτφ. Ζ. Σίδερης***

Αφού μας μέναν παξιμάδια
τι κακοκεφαλιά
να φάμε στην ακρογιαλιά
του ήλιου αργά γελάδια...

Γ. Σεφέρης, ***Οι σύντροφοι στον Άδη***

2. Οδυσσέας και Καλυψώ. Έργο ζωγραφικής της νεότερης εποχής.

3. Καλυψώ και Οδυσσέας

ΚΑΛΥΨΩ: «Γιε του Λαέρτη, πολύτροπε Οδυσσέα,
θέλεις λοιπόν γρήγορα να πας στο σπίτι σου και στη γλυκιά πατρίδα;
Αν όμως ήξερες τι βάσανα σε περιμένουν, ώσπου να φτάσεις στην πατρίδα σου,
θα προτιμούσες να μείνεις στο νησί μου κι εγώ θα σε έκανα αθάνατο.
Εσύ όμως λαχταράς πολύ να δεις την Πηνελόπη.
Νομίζω όμως πως κι εγώ δεν είμαι πιο άσχημη από κείνη».
ΟΔΥΣΣΕΑΣ: «Συγχώρεσέ με, Καλυψώ.
Θνητή είναι η Πηνελόπη κι εσύ αθάνατη θεά πιο όμορφη από κείνη.
Κι όμως εγώ το θέλω και το λαχταρώ σπίτι μου να γυρίσω.
Κι αν, όπως λες, κάποιος από τους θεούς θέλει να με τσακίσει μες στο πέλαγος,
κι αυτό θα το αντέξω, όπως τόσα και τόσα βάσανα που έχω περασμένα
στις μάχες και στα κύματα».

Όμηρος, ***Οδύσσεια ε 223-248 (διασκευή)***

4. Ο Οδυσσέας, η θεά Αθηνά και η Ναυσικά. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

5. Οι Φαίακες τιμούν τον Οδυσσέα με χορό και τραγούδι

Ίσιωσαν τόπο του χορού κι ανοίξανε το μέρος.
Κι ο κράχτης τη γλυκόλαλη έφερε την κιθάρα
για τον Δημόδοκο, κι αυτός στη μέση πήγε τότε
κι ολόγυρά του στάθηκαν πρωτόχνουδοι λεβέντες,
όλοι τεχνίτες στον χορό κι άρχισαν να χορεύουν,
χτυπώντας με τα πόδια τους τη γη, που λες πετούσαν
φωτιές, και θάμαζε ο θεϊκός Δυσσέας, να τους βλέπει.
Κι άρχισε ο Δημόδοκος παίζοντας γλυκά να τραγουδήσει.

Όμηρος, ***Οδύσσεια θ 269-276, μτφ. Ζ. Σίδερη***

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Τι συμβουλεύει ο Οδυσσέας τους συντρόφους του, μόλις φτάνουν στο νησί του Ήλιου; Τι κάνουν αυτοί; Χαρακτηρίζω τη συμπεριφορά τους (κείμενο 1).**
2. **Ποιες γυναίκες συναντά ο Οδυσσέας στις περιπλανήσεις του και πώς του συμπεριφέρονται;**
3. **Διαβάζουμε το κείμενο 3 και συζητάμε στην τάξη για την απόφαση που πήρε ο Οδυσσέας.**

5. Ο Οδυσσέας στην Ιθάκη

Όταν ο ήλιος ανέτειλε, ξύπνησε ο Οδυσσέας. Όμως υπήρχε ομίχλη γύρω του και δεν κατάλαβε πως ήταν στην Ιθάκη. Ήρθε τότε η θεά **Αθηνά**, σκόρπισε την ομίχλη κι ο Οδυσσέας κατάλαβε πως βρισκόταν επιτέλους στην Ιθάκη. Γονάτισε κλαίγοντας και φίλησε το χώμα της πατρίδας του και η Αθηνά τού είπε: «Οδυσσέα, στο παλάτι σου έχουν μπει πολλοί μνηστήρες, που κάθε μέρα τρώνε και πίνουν και θέλουν να παντρευτούν την Πηνελόπη, τη γυναίκα σου, και να γίνουν βασιλιάδες της Ιθάκης. Η Πηνελόπη όμως κλαίει αδιάκοπα και περιμένει να γυρίσεις. Τώρα όμως πήγαινε στην καλύβα του πιστού χοιροβοσκού σου, του Εύμαιου, και περίμενε εκεί τον γυρισμό του γιου σου, του Τηλέμαχου, που έρχεται από ταξίδι. Είχε πάει στην Πύλο και στη Σπάρτη να μάθει απ' τον Μενέλαο κι από τον γέρο Νέστορα νέα για σένα».

Αμέσως η θεά μεταμόρφωσε τον Οδυσσέα σε **ζητιάνο** κι έτσι αγνώριστος πήγε στην καλύβα του Εύμαιου. **Ο Εύμαιος** δεν τον γνώρισε, όμως τον φιλοξένησε πρόθυμα κι ο Οδυσσέας έμεινε εκεί όλη τη νύχτα.

Την άλλη μέρα έφτασε στην καλύβα **ο Τηλέμαχος** κι ο Εύμαιος πήγε στην πόλη να πει στην Πηνελόπη ότι ο γιος της γύρισε απ' το ταξίδι. Σαν έμειναν μόνοι ο Οδυσσέας κι ο Τηλέμαχος, ήρθε η Αθηνά κι έδωσε στον Οδυσσέα την πρώτη του μορφή κι εκείνος φανερώθηκε στον γιο του. Γιος και πατέρας αγκαλιάστηκαν κι έκλαιγαν πολλή ώρα. Μετά κατέστρωσαν μαζί ένα σχέδιο, για να μπορέσουν να σκοτώσουν τους μνηστήρες. Τότε ήρθε πάλι η Αθηνά κι έκανε τον Οδυσσέα ζητιάνο.

Το άλλο πρωί ο Τηλέμαχος έφτασε στο **παλάτι** και λίγο αργότερα έφτασαν κι ο Οδυσσέας με τον Εύμαιο. Πάτησε ο Οδυσσέας για πρώτη φορά μετά από είκοσι χρόνια το χώμα της αυλής του. Κανένας δεν τον γνώρισε. Μόνο **ο Άργος**, το πιστό σκυλί του, που γέρικο πια περίμενε το αφεντικό του να γυρίσει. Όταν τον είδε να μπαίνει στην αυλή, κούνησε την ουρά του χαρούμενο. Ο Οδυσσέας το πλησίασε και το χάιδεψε δακρυσμένος. Μετά από λίγο ο Άργος, αφού είδε τον Οδυσσέα που γύρισε, ξεψύχησε.

Μπήκε μετά ο Οδυσσέας στο σπίτι του και βρήκε τους **μνηστήρες** να τρώνε και να πίνουν. Κάθισε στο κατώφλι του σπιτιού κι ο Τηλέμαχος του έφερε να φάει. Οι μνηστήρες τον κορόιδευαν, τον χτυπούσαν, τον φοβέριζαν και του έλεγαν να φύγει.

Έμαθε όμως **η Πηνελόπη** από τον Εύμαιο πως ήρθε ένας ζητιάνος από μακριά στο σπίτι της κι ήθελε να τον δει, να τον ρωτήσει μήπως ήξερε κάτι για τον άνδρα της. Και το βράδυ, που οι μνηστήρες τέλειωσαν το γλέντι και πήγαν στα σπίτια τους να κοιμηθούν, κάλεσε τον ζητιάνο να τον ρωτήσει. Πρώτα όμως κάλεσε την Ευρύκλεια, την πιο πιστή της σκλάβα, να πλύνει τα πόδια του ξένου. **Η Ευρύκλεια** έφερε μια λεκάνη και νερό, μα καθώς του έπλενε τα πόδια, έπιασε ένα σημάδι, που είχε ο Οδυσσέας πάνω από το δεξιό του γόνατο, και τον γνώρισε αμέσως. Πήγε να φωνάξει, όμως εκείνος πρόλαβε και της έκλεισε το στόμα. «Αν μ' αγαπάς, κράτα το στόμα σου κλειστό», της είπε.

Μετά μίλησε με την Πηνελόπη, όμως δεν της φανερώθηκε. Μόνο την παρηγόρησε λέγοντάς της πως ο Οδυσσέας θα ερχόταν σύντομα. Η Ευρύκλεια του έστρωσε κρεβάτι να κοιμηθεί, μα ο ύπνος δεν τον έπαιρνε.

1. Ο Εύμαιος φιλοξενεί στην καλύβα του τον μεταμορφωμένο σε ζητιάνο Οδυσσέα

Πρώτος ο Εύμαιος μπήκε μες στο καλύβι κι έστρωσε πυκνά κλαδιά
και μια προβιά μεγάλη, που πάνω της αυτός κοιμότανε,
για να καθίσει ο ξένος του.
Χάρηκε ο Οδυσσέας και είπε:
«Ο Δίας κι όλοι οι θεοί, βοσκέ, να σου χαρίσουν ό,τι ποθείς,
που τόσο φιλικά με δέχτηκες εμένα».
Κι ο Εύμαιος απάντησε: «Δεν είναι, γέρο μου, καλό τον ξένο να τον διώξω,
γιατί όλους τους ξένους και φτωχούς ο Δίας μας τους στέλνει».
. . . . . .
Και βγήκε έξω ο βοσκός κι έπιασε δυο γουρουνάκια απ' το μαντρί,
τα έσφαξε, τα πέρασε στις σούβλες και τα 'ψησε στη θράκα.
Και πρόσφερε μετά στον Οδυσσέα να φάει και να πιει γλυκό κρασί σε κούπα.

Όμηρος, ***Οδύσσεια ξ 46-61 και 75-82 (διασκευή)***

2. Η Ευρύκλεια πλένει τα πόδια του Οδυσσέα και τον αναγνωρίζει από το τραύμα του. Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποιες είναι οι πρώτες αντιδράσεις του Οδυσσέα μόλις φτάνει στην Ιθάκη;**
2. **Σε ποιον φανερώνεται πρώτα ο Οδυσσέας και ποιος τον αναγνωρίζει πρώτος;**
3. **Πώς νιώθει η Ευρύκλεια μόλις αναγνωρίζει τον Οδυσσέα;**

6. Ο Οδυσσέας σκοτώνει τους μνηστήρες

Την άλλη μέρα ξαναήρθαν οι μνηστήρες στο παλάτι. Οι δούλες έστρωσαν τα τραπέζια κι εκείνοι πάλι άρχισαν να τρώνε και να πίνουν.

Τότε **η Αθηνά** έβαλε στον νου της Πηνελόπης να φέρει **το τόξο** του Οδυσσέα και τα βέλη του και δώδεκα τσεκούρια, που είχαν μια τρύπα στην κορφή. Ο Εύμαιος, ο χοιροβοσκός, έστησε τα τσεκούρια στη σειρά και η **Πηνελόπη** είπε: «Ακούστε με, μνηστήρες! Όποιος μπορέσει να λυγίσει αυτού του τόξου τη χορδή και να ρίξει ένα βέλος, που θα περάσει μέσα από τις τρύπες των δώδεκα τσεκουριών, αυτός θα γίνει άνδρας μου».

Άρχισαν τότε όλοι **οι μνηστήρες**, ο ένας μετά τον άλλο, να δοκιμάζουν, μα κανείς δεν μπόρεσε να τεντώσει τη χορδή. Ζήτησε τότε κι ο Οδυσσέας να δοκιμάσει. Η Πηνελόπη έφυγε κι η Αθηνά αμέσως έδωσε στον Οδυσσέα την πρώτη του μορφή. Εκείνος άρπαξε το τόξο, τέντωσε αμέσως τη χορδή κι έριξε ένα βέλος, που πέρασε σαν αστραπή ανάμεσα απ' τις τρύπες όλων των τσεκουριών. Τότε οι μνηστήρες κατάλαβαν ποιος ήταν και τρόμαξαν. Αμέσως **ο Εύμαιος και η Ευρύκλεια** έκλεισαν όλες τις πόρτες κι ο Οδυσσέας άρχισε να σημαδεύει τους μνηστήρες που προσπαθούσαν να σωθούν. Δίπλα του ο Τηλέμαχος έριχνε κι εκείνος με το τόξο.

Τους σκότωσαν όλους, καθάρισαν την αίθουσα και η Ευρύκλεια πήγε στην Πηνελόπη να της πει πως ήρθε ο Οδυσσέας. Εκείνη δεν την πίστεψε. Όταν όμως βεβαιώθηκε πως ο ξένος ήταν ο Οδυσσέας, τον αγκάλιασε κι έκλαψαν κι οι δυο από χαρά.

Την άλλη μέρα το πρωί ο Οδυσσέας πήγε να δει τον πατέρα του, τον γέρο **Λαέρτη**, που ζούσε μόνος στα κτήματά του. Πικραμένος ο γέροντας χρόνια περίμενε τον γιο του να γυρίσει. Κι όταν τον είδε μπροστά του ζωντανό, τον αγκάλιασε κι έκλαψε πολλή ώρα.

Οι συγγενείς όμως των μνηστήρων πήγαν οπλισμένοι στο παλάτι να βρουν τον Οδυσσέα, κι αφού δεν τον βρήκαν εκεί, πήγαν στο κτήμα του Λαέρτη. Πήραν τότε ο Οδυσσέας κι ο Τηλέμαχος τα όπλα τους κι ετοιμάστηκαν για μάχη. Ήρθε όμως η Αθηνά απ' τον Όλυμπο, στάθηκε ανάμεσά τους και τους είπε: «Σταματήστε τον πόλεμο και γίνετε όλοι φίλοι». Τότε όλοι άφησαν τα όπλα τους κι ορκίστηκαν πίστη στον Οδυσσέα. Ο Οδυσσέας έζησε από τότε ευτυχισμένος και βασίλεψε πολλά χρόνια στην αγαπημένη του πατρίδα, την Ιθάκη.

1. Ο Οδυσσέας τεντώνει το τόξο του, ενώ οι μνηστήρες προσπαθούν να σωθούν.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

2. Το υφαντό της Πηνελόπης

Η Πηνελόπη έστησε στην κάμαρά της αργαλειό κι ύφαινε τρία χρόνια ένα πανί ολοκέντητο, σάβανο του γέροντα Λαέρτη. Κι έλεγε πως, όταν θα το τελείωνε, τότε θα παντρευόταν κάποιον απ' τους μνηστήρες. Όμως, όλη τη μέρα ύφαινε το ατέλειωτο πανί της κι όλη τη νύχτα ξήλωνε κάτω απ' το φως μιας δάδας. Τρία χρόνια κράτησε αυτό το τέχνασμά της, ώσπου μια δούλα το μαρτύρησε κι έτσι αναγκάστηκε και τελείωσε το ατέλειωτο υφαντό της.

Όμηρος, ***Οδύσσεια β 96-110 (διασκευή)***

3. Η Πηνελόπη κι ο Τηλέμαχος μπροστά στον αργαλειό με το ατέλειωτο υφαντό της.
Από αρχαίο ελληνικό αγγείο.

4. Η Πηνελόπη αναγνωρίζει τον Οδυσσέα

Λούστηκε ο Οδυσσέας, φόρεσε καθαρή χλαμύδα και χιτώνα
και κάθισε σ' ένα σκαμνί στην Πηνελόπη αντίκρυ.
«Μα γιατί κάθεσαι βουβή», της είπε, «και δε μιλάς σε μένα,
τον άνδρα σου, που έλειπα τόσα χρόνια στα ξένα;»
«Δε σε γνωρίζω», του αποκρίθηκε, «ήσουν αλλιώτικος
πριν από είκοσι χρόνια που έφυγες. Τραβήξτε το κρεβάτι μου
έξω απ' την κάμαρά μου», πρόσταξε τις δούλες της
«και στρώστε το με μαλακές φλοκάτες να ξαπλώσει».
Ο Οδυσσέας θύμωσε και της είπε: «Γυναίκα,
το κρεβάτι μας ήτανε καρφωμένο σ' έναν χοντρό κορμό ελιάς.
Κανείς δε θα μπορούσε να το τραβήξει,
εκτός αν το έκοψε κάποιος καλός τεχνίτης».
«Είσαι ο Οδυσσέας», είπε η Πηνελόπη με λυγμούς
κι έτρεξε κοντά του. «Άλλος κανείς δε γνώριζε
αυτό το μυστικό μας. Πως το κρεβάτι μας ήτανε καρφωμένο
γερά σ 'έναν χοντρό κορμό ελιάς. . . . . .».

Όμηρος, ***Οδύσσεια ψ (διασκευή)***

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποιος ήταν ο αγώνας που προκήρυξε η Πηνελόπη και ποιο βραβείο θα έπαιρνε ο νικητής;**
2. **Πώς τελειώνει η Οδύσσεια;**

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ:

ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΑ

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΙΘΟΥ

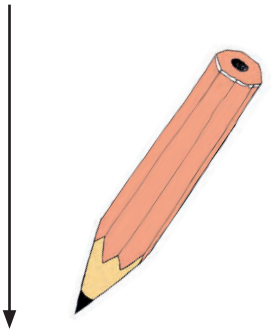
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα πολύ παλιά χρόνια οι άνθρωποι δεν ήξεραν να γράφουν. Γι' αυτό δεν άφησαν κανένα γραπτό που να μας δίνει πληροφορίες για τη ζωή τους. Μας άφησαν όμως τα **εργαλεία** τους και τα όπλα τους. Από αυτά μαθαίνουμε για τον τρόπο που ζούσαν.

Επειδή τα πρώτα εργαλεία τους ήταν από πέτρα (λίθο), την πρώτη αυτή εποχή την ονομάζουμε **εποχή του λίθου**. Αργότερα, όταν έφτιαξαν εργαλεία από μέταλλα (χαλκό), άρχισε μια νέα εποχή, η εποχή του χαλκού. Οι εποχές του λίθου και του χαλκού μαζί αποτελούν την προϊστορική εποχή ή **Προϊστορία**. Η **Ιστορία** αρχίζει από τότε που οι άνθρωποι ανακάλυψαν τη **γραφή**.

Γραφή

Προϊστορία		Ιστορία
Εποχή του λίθου	**Εποχή του χαλκού**	
Παλαιολιθική / **Νεολιθική**		

1. Παλαιολιθική εποχή

Α. Όταν ο άνθρωπος ήταν τροφοσυλλέκτης

Πριν από πολλά εκατομμύρια χρόνια, η γη ήταν σκεπασμένη ολόκληρη με νερό. Ήταν μια απέραντη θάλασσα. Σιγά σιγά η στεριά με τα βουνά, τους λόφους, τις πεδιάδες άρχισε να προβάλλει μέσα από το νερό.

Με το πέρασμα των χρόνων η στεριά σκεπάστηκε από πυκνά δάση. Μέσα σ' αυτά ζούσαν αμέτρητα ζώα. Πολλά απ' αυτά ήταν τεράστια, όπως οι δεινόσαυροι. Αργότερα οι **δεινόσαυροι** εξαφανίστηκαν κι άλλα μικρότερα ζώα εμφανίστηκαν.

Μέσα στο περιβάλλον αυτό η ζωή των πρωτόγονων ανθρώπων ήταν πολύ δύσκολη. Για να βρούνε τροφή, τριγυρνούσαν εδώ κι εκεί μαζεύοντας σπόρους και καρπούς από τα δέντρα και ψάχνοντας στο χώμα για βολβούς και ρίζες. Επειδή ζούσαν συλλέγοντας την τροφή τους, όπως την έβρισκαν στη φύση, τους ονόμασαν **τροφοσυλλέκτες**.

Τα **πρώτα εργαλεία** που χρησιμοποίησαν οι άνθρωποι ήταν **οι πέτρες**. Μ' αυτές έσκαβαν το χώμα για να βρίσκουν τροφή και χτυπούσαν τα άγρια θηρία που ορμούσαν εναντίον τους. Σιγά σιγά έμαθαν να χτυπούν τις πέτρες μεταξύ τους, να τις σπάνε και να τους δίνουν το σχήμα που ήθελαν.

1. Χειροπέλεκυς, το πρώτο εργαλείο του ανθρώπου.

2. Τροφές των πρώτων ανθρώπων.

Β. Όταν ο άνθρωπος έγινε κυνηγός

Κάποτε η θερμοκρασία της γης άρχισε να πέφτει. Χιόνια και πάγοι σκέπασαν το μεγαλύτερο μέρος της. Το κρύο ήταν τσουχτερό! Πολλά ζώα δεν άντεξαν το κρύο και πέθαναν.

Οι άνθρωποι όμως κατάφεραν να ζήσουν με τη δύναμη του μυαλού τους. Μετακινήθηκαν στα πιο ζεστά μέρη της γης, κατοίκησαν σε σπηλιές και ανακάλυψαν τρόπους για ν' ανάβουν **φωτιά**, χτυπώντας μεταξύ τους πέτρες που έβγαζαν σπίθες. Γύρω από τη φωτιά, που μαζεύονταν, άρχισαν να λένε τις πρώτες λέξεις και σιγά σιγά έμαθαν να μιλούν.

Με το πέρασμα του χρόνου έφτιαξαν κι άλλα εργαλεία, όπως το πρώτο πέτρινο τσεκούρι με ξύλινη λαβή, τόξα, μαχαίρια από πέτρα ή κόκαλα ζώων και έγιναν **κυνηγοί**. Από τα ζώα που κυνηγούσαν έπαιρναν δέρματα για να ντύνονται και κρέας για να τρώνε. Έφτιαχναν και αγκίστρια, για να ψαρεύουν στα ποτάμια και στη θάλασσα. Πολλοί **ζωγράφιζαν** στους τοίχους της σπηλιάς τους τα ζώα που ήθελαν να κυνηγήσουν.

Η εποχή που οι άνθρωποι ήταν τροφοσυλλέκτες και κυνηγοί λέγεται **παλαιολιθική**. Εργαλεία και κόκαλα ανθρώπων αυτής της εποχής έχουν βρει οι αρχαιολόγοι και στην Ελλάδα, όπως στο **σπήλαιο των Πετραλώνων** της Χαλκιδικής.

3. Πέλεκυς (τσεκούρι με ξύλινη λαβή), κοκάλινα αγκίστρια, αιχμή από πέτρινο βέλος.

4. Η φωτιά

Ήταν αδύνατο να φανταστούν (οι άνθρωποι των σπηλαίων) τη ζωή χωρίς τη φωτιά. Αυτή τους ζέσταινε, τους φώτιζε, τους χάριζε τη θαλπωρή της. Αυτή τους τάιζε, αυτή σκλήραινε τα όπλα τους, αυτή έκανε αδιάβροχες τις γούνες που τους έντυναν. Αυτή έδιωχνε τα άγρια θηρία τις χειμωνιάτικες νύχτες. Η φυλή δε θα μπορούσε να επιζήσει χωρίς αυτή.

Κ. Σίνου, *Στη χώρα των μαμούθ*, σελ. 38

5. Βραχογραφίες

Αλλά όταν κατάφεραν ν' απομακρύνουν τα χώματα και να μπουν στη σπηλιά, είδαν στο φως των πυρσών πως οι τοίχοι ήταν σκεπασμένοι με παραστάσεις ζώων σε κόκκινα, κίτρινα, μαύρα και καφέ χρώματα. Είδαν ζωγραφισμένα, με μεγάλη τέχνη, ένα ολόκληρο κοπάδι από τάραντες (ταράνδους), ένα μαμούθ, πελώριο κι άγαρμπο, μια αρκούδα των σπηλαίων να δρασκελίζει ένα βράχο, ένα λύκο να παραμονεύει στη γωνιά και το πιο καταπληκτικό απ' όλα, έναν αρσενικό βίσονα, τόσο ζωντανό, και με τέτοια ακρίβεια, και λεπτομέρεια ζωγραφισμένο, που σου έκοβε την ανάσα.
Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι είναι έργα ανθρώπων που ήταν σύγχρονοι μ' αυτά τα ζώα, που τα παρατηρούσαν από κοντά και ήξεραν τις συνήθειές τους.

Κ. Σίνου, *Στο σκοτάδι της σπηλιάς, σελ. 21 και 28*

Βίσονας, μαμούθ και άλογα από βραχογραφίες σπηλαίων της Ευρώπης.

6. «Οι σπηλιές έχουνε γίνει σαν ένα βιβλίο»

Κόκαλα προϊστορικών ανθρώπων έχουν βρεθεί μέσα σε σπήλαια. Αν τώρα κοντά στα κόκαλα των ανθρώπων βρεθούν και κόκαλα από ζώα, μπορούμε να είμαστε βέβαιοι πως εκείνοι οι άνθρωποι και αυτά τα ζώα ζούσανε την ίδια εποχή. Και αν κοντά στα κόκαλα βρεθούνε και τίποτα εργαλεία ή απομεινάρια από κανένα τζάκι, ένα μέρος από τη ζωή αυτής της εποχής γίνεται γνωστό. Έτσι οι σπηλιές έχουνε γίνει σαν ένα βιβλίο, που μέσα του διαβάζουμε την ιστορία των περασμένων καιρών.

Wells G., *Ο Προϊστορικός άνθρωπος και η ζωή του, μτφ. Ε. Πανέτσου, σελ. 18-19 (με αλλαγές)*

7. Το σπήλαιο των Πετραλώνων και το ανθρώπινο κρανίο που βρέθηκε εκεί.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Διαβάζω το κείμενο 4 και απαντώ. Τι πρόσφερε η φωτιά στον άνθρωπο; Θυμάμαι έναν μύθο με τον οποίο οι αρχαίοι θέλησαν να εξηγήσουν την ανακάλυψη της φωτιάς.**
2. **Διαβάζουμε το κείμενο 6 και συζητάμε στην τάξη γιατί ο συγγραφέας θεωρεί τα σπήλαια σαν ένα βιβλίο.**

2. Νεολιθική εποχή

Όταν ο άνθρωπος έγινε γεωργός και κτηνοτρόφος

Αργότερα έπεσαν πολύ δυνατές βροχές και οι πάγοι έλιωσαν. Η θερμοκρασία ανέβηκε. Η γη ζεστάθηκε και γέμισε φυτά. Οι άνθρωποι, παρατηρώντας τη φύση, έμαθαν πότε φύτρωναν τα φυτά και πότε έκαναν τους καρπούς τους. Άρχισαν να καλλιεργούν οι ίδιοι διάφορα φυτά, δημητριακά και όσπρια, κοντά σε μέρη που υπήρχε νερό, κι έγιναν **γεωργοί**.

Εξημέρωσαν και μερικά ζώα, όπως τον σκύλο, που τους βοηθούσε στο κυνήγι, το πρόβατο, την κατσίκα και το βόδι, που τους έδιναν το γάλα, το μαλλί, το κρέας και το δέρμα τους. Έτσι έγιναν **κτηνοτρόφοι**.

Δε χρειαζόταν πια να τριγυρνούν από τόπο σε τόπο για να βρουν την τροφή τους. Την παρήγαγαν μόνοι τους. Κοντά στα χωράφια τους έφτιαξαν τα σπίτια τους, με δέρματα ζώων και κλαδιά στην αρχή και, αργότερα, με κορμούς μικρών δέντρων. Πολλοί μαζί ένιωθαν μεγαλύτερη ασφάλεια. Γι' αυτό έφτιαξαν τα σπίτια τους το ένα κοντά στο άλλο, έχτισαν γύρω γύρω τείχη και τον πιο γενναίο τον έκαναν αρχηγό τους. Έτσι, σχηματίστηκαν τα πρώτα χωριά, **οι πρώτοι οικισμοί**, και άρχισε μια καινούργια εποχή, που ονομάζεται **νεολιθική**.

Αυτή την εποχή οι άνθρωποι καλυτέρευσαν πολύ τη ζωή τους. Έφτιαξαν πιο τέλεια εργαλεία και όπλα, όπως δρεπάνια, βελόνες, αγκίστρια, μαχαίρια και δόρατα. Έμαθαν να πλάθουν τον **πηλό** με τα χέρια τους και να φτιάχνουν αγγεία, για να αποθηκεύουν τα προϊόντα τους, να μαγειρεύουν, να τρώνε και να πίνουν. Έμαθαν να γνέθουν το μαλλί των προβάτων, να το κάνουν νήμα, να το υφαίνουν και να φτιάχνουν ρούχα. Έτσι, σιγά σιγά, έγιναν **τεχνίτες**.

Προόδευσαν και στις **τέχνες**. Τους άρεσαν τα στολίδια κι έφτιαχναν κοσμήματα με χρωματιστές πέτρες και κοχύλια. Τα αγγεία τους ήθελαν να είναι όμορφα, γι' αυτό τους έδιναν ωραία σχήματα και τα ζωγράφιζαν με διάφορα σχέδια. Έφτιαχναν και μικρά αγαλματάκια από πηλό και πέτρα, τα **ειδώλια**. Αυτά συχνά παριστάνουν μια γυναίκα που εγκυμονεί. Είναι η πρώτη **θεότητα** που λάτρεψαν, η θεά της γονιμότητας.

1. Σφονδύλι σε αδράχτι (αναπαράσταση).

2. Βελόνες από κόκαλο.

3. Βέλος, λεπίδες, δρεπάνι.

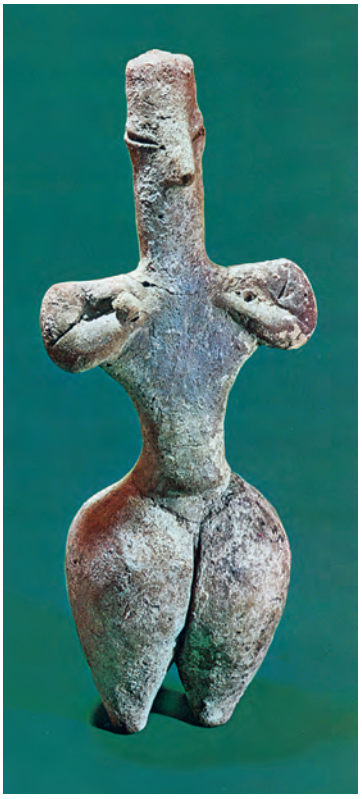

4. Αγγεία της νεολιθικής εποχής σε διάφορα σχήματα και σχέδια.

5. Η Μεγάλη Μητέρα

Ένας άνθρωπος της νεολιθικής εποχής διηγείται:
«Ξεχωριστή θέση ανάμεσά μας είχαν οι γυναίκες. Θαυμάζαμε τη δύναμη που έκρυβαν μέσα τους και μπορούσαν να φέρνουν στον κόσμο παιδιά! Μας θύμιζαν τη γη που γεννά κάθε χρόνο ένα σωρό νέα φυτά. Γι' αυτό λατρέψαμε μαζί τη γυναίκα και τη γη, σαν μάνα θεά! Χωρίς να καταλαβαίνουμε πολύ καλά γιατί, πήραμε πηλό και φτιάξαμε μικρά ανθρωπάκια. Είχαν γυναικεία μορφή με χοντρούλα κοιλιά, όπως είναι οι μάνες, όταν πρόκειται να γεννήσουν παιδιά.
Φτιάξαμε ακόμα και τη μορφή της μάνας που κρατά στην αγκαλιά το μικρό παιδί της».

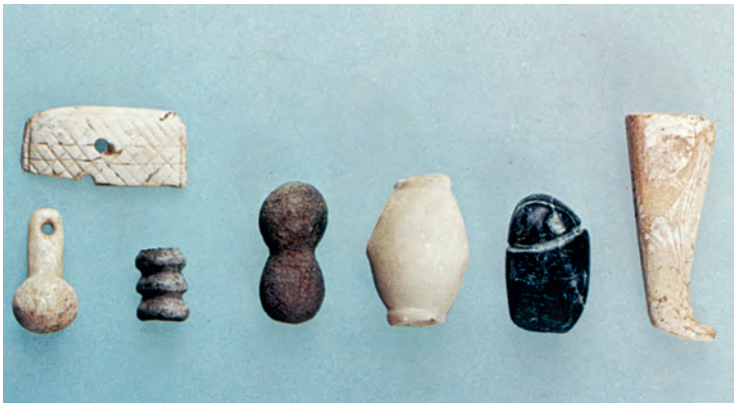
Νάκου Ειρ., ***Ταξίδια στην προϊστορική Ελλάδα, σελ. 20***

6. Γυναικείο ειδώλιο.

7. Ειδώλιο γυναίκας με μωρό στην αγκαλιά.

8. Κοσμήματα της νεολιθικής εποχής.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια ήταν η μεγάλη αλλαγή που έγινε στη ζωή του ανθρώπου κατά τη νεολιθική εποχή;
2. Διαβάζω το κείμενο 5 και απαντώ. Τι ήταν τα ειδώλια; Γιατί πολλά ειδώλια παρίσταναν έγκυες γυναίκες;
3. Γιατί οι άνθρωποι από τα παλιά χρόνια φορούσαν κοσμήματα;

3. Η Νεολιθική εποχή στην Ελλάδα

Οι **αρχαιολόγοι** ανακάλυψαν με τις **ανασκαφές** τους πολλούς νεολιθικούς οικισμούς στην Ελλάδα. Αφού μελέτησαν αυτά που βρήκαν, έμαθαν πολλά για τη ζωή και την ιστορία αυτών των ανθρώπων.

Οι πιο σπουδαίοι οικισμοί είναι το **Σέσκλο** και το **Διμήνι** στη Θεσσαλία, κοντά στον Βόλο, και η **Χοιροκοιτία** στην Κύπρο.

Το Σέσκλο ήταν χτισμένο πάνω σε λόφο, ανάμεσα σε δυο χειμάρρους, και είχε πενήντα σπίτια. Το Διμήνι χτίστηκε πάνω σ' έναν χαμηλό λόφο κοντά στη θάλασσα. Γύρω του απλωνόταν μια μεγάλη πεδιάδα που την πότιζε ένα ποτάμι με άφθονο νερό. Πιο πέρα ήταν το βουνό Πήλιο με τα δάση του.

Και οι δυο οικισμοί είχαν τείχη γύρω γύρω, για να προφυλάσσονται οι κάτοικοι. Οι κάτοικοι των οικισμών αυτών δημιούργησαν έναν σημαντικό πολιτισμό που ανήκε στη **νεολιθική εποχή**.

1. Στο πλαίσιο είναι η περιοχή της σημερινής Μαγνησίας, όπου αναπτύχθηκαν οι πιο σημαντικοί νεολιθικοί οικισμοί στην Ελλάδα: το Σέσκλο και το Διμήνι.

2. Το χωριό μου, το Διμήνι

Ένα παιδί από το νεολιθικό Διμήνι μάς διηγείται πώς κυλούσε η ζωή στο χωριό του.

«Ο ήλιος έχει ανέβει πολύ ψηλά στον ουρανό. Βρίσκομαι εδώ, στη στέγη του μεγάρου, από την ώρα που άρχισε ν' ανατέλλει. Σήμερα είναι η σειρά μου να φυλάω το χωριό. Προσέχω μήπως κάποιοι ξένοι πλησιάσουν, για να τρέξω να το πω αμέσως στον αρχηγό, που κατοικεί μέσα στο μέγαρο.

Γεννήθηκα εδώ στο Διμήνι και είμαι εννιά χρονών. Από εδώ ψηλά βλέπω όλο το χωριό μέσα κι έξω από τα τείχη. Οι πόρτες είναι όλες ανοιχτές αυτή την ώρα. Πολλές γυναίκες δουλεύουν στα γύρω χωράφια. Να η μητέρα μου. Σκάβει το χώμα για να σπείρει σιτάρι. Ο πατέρας μου έφυγε πολύ πρωί. Πάει για κυνήγι. Ο αδερφός μου βόσκει σήμερα μόνος του τις κατσίκες μας. Να το σπιτάκι μας! Οι τοίχοι του είναι από πέτρα και πλίθες και η σκεπή από καλάμια. Μέσα έχει ένα μόνο δωμάτιο και το πάτωμα είναι από χώμα που το έχουμε πατήσει πολύ καλά. Η αδερφή μου προσπαθεί ν' ανάψει φωτιά στην εστία, χτυπώντας μεταξύ τους δυο γυαλιστερές πέτρες. Πάντα έχουμε τέτοιες πέτρες στο σπίτι μας. Τις χτυπάς μεταξύ τους και σπιθίζουν. Θα ψήσει το κυνήγι που θα φέρει ο πατέρας.

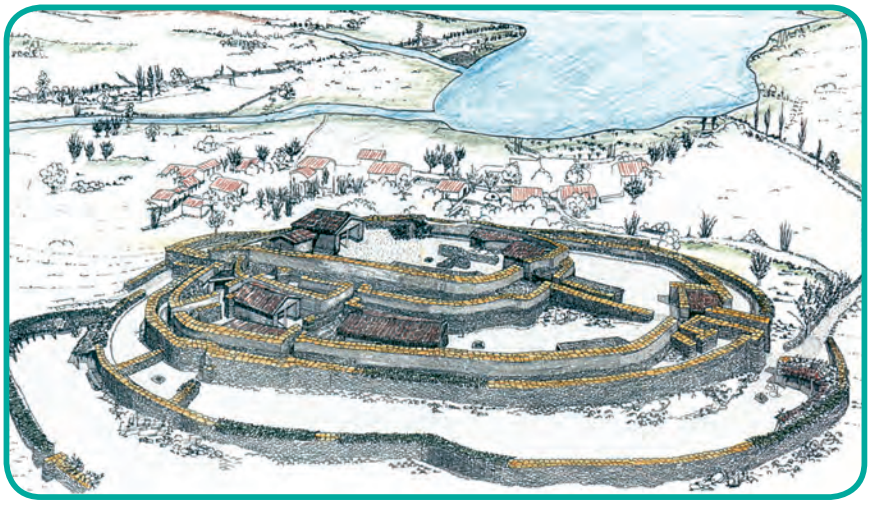
Μπροστά σε ένα άλλο σπιτάκι μια άλλη γυναίκα αλέθει με τις μυλόπετρες τους σπόρους του σιταριού. Θα τους κάνει αλεύρι και μ' αυτό θα ζυμώσει ψωμί. Πάνω στους τοίχους στεγνώνουν δέρματα ζώων πλυμένα και τεντωμένα καλά.

Ακούω καθαρά τα χτυπήματα του τεχνίτη που φτιάχνει πέτρινα εργαλεία. Μπαμ! Μπαμ!, χτυπά τη μια πέτρα πάνω στην άλλη. Φτιάχνει τσεκούρια, μαχαίρια, λόγχες, λεκάνες, όλα από πέτρα.

Να ο πατέρας! Έρχεται κουβαλώντας στους ώμους του ένα σκοτωμένο ελάφι. Η μητέρα θα έρθει το σούρουπο. Πάντα φέρνει μαζί της φρούτα και σπόρους για να φάμε κι ένα μεγάλο δεμάτι ξύλα για τη φωτιά.

Τον τελευταίο καιρό στο χωριό μας κάποιος ζυμώνει χώμα με νερό. Με τον πηλό αυτό πλάθει αγγεία. Τα ψήνει πολλές ώρες μέσα σε δυνατή φωτιά. Αφού ψηθούν και κρυώσουν, τα ζωγραφίζει με μαύρη μπογιά, που τη φτιάχνει ανακατεύοντας τριμμένο κάρβουνο και λίπος. Όλοι ενδιαφέρονται για τα αγγεία που κατασκευάζει. Όταν μεγαλώσω, θα μάθω κι εγώ αυτή την τέχνη και θα φτιάξω πολλά αγγεία.

Όταν ο ήλιος θα κρυφτεί πίσω από το βουνό, ο αδερφός μου θα γυρίσει απ' τη βοσκή με τα ζώα μας. Εγώ θα αρμέξω τις κατσίκες μας. Τότε οι πόρτες του τείχους γύρω απ' το χωριό μας θα κλείσουν. Θα φάμε και μετά θα ξαπλώσουμε στα αχυρένια μας στρώματα να κοιμηθούμε».

3. Αναπαράσταση του Διμηνίου.

4. Τα ερείπια του Διμηνίου.

5. Τα ερείπια του Σέσκλου.

6. Σπίτια από τον οικισμό της Χοιροκοιτίας στην Κύπρο.

7. Αναπαράσταση σπιτιού από τον νεολιθικό οικισμό του Δισπηλιού στη λίμνη της Καστοριάς.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πού έχτισαν τον οικισμό τους οι κάτοικοι του Διμηνίου και γιατί;
2. Παρατηρώ τις εικόνες 4 και 5. Γιατί σώθηκε μόνο η βάση των σπιτιών; Από τι υλικό ήταν φτιαγμένη; Γιατί δε σώθηκαν και οι τοίχοι;
   Με βοηθάει το κείμενο 2.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι άνθρωποι από τα παλιά χρόνια μέχρι σήμερα εργάζονται και δημιουργούν. Όλα αυτά τα δημιουργήματα, που κάνουν τη ζωή των ανθρώπων καλύτερη και ομορφότερη, λέγονται με μια λέξη **πολιτισμός**.

Πριν από πέντε χιλιάδες χρόνια, λοιπόν, οι άνθρωποι ανακάλυψαν τον χαλκό κι άρχισαν να φτιάχνουν χάλκινα εργαλεία. Ξεκίνησε τότε μια νέα εποχή, που ονομάστηκε **εποχή του χαλκού**. Την εποχή αυτή στην Ελλάδα δημιουργήθηκαν τρεις μεγάλοι πολιτισμοί:

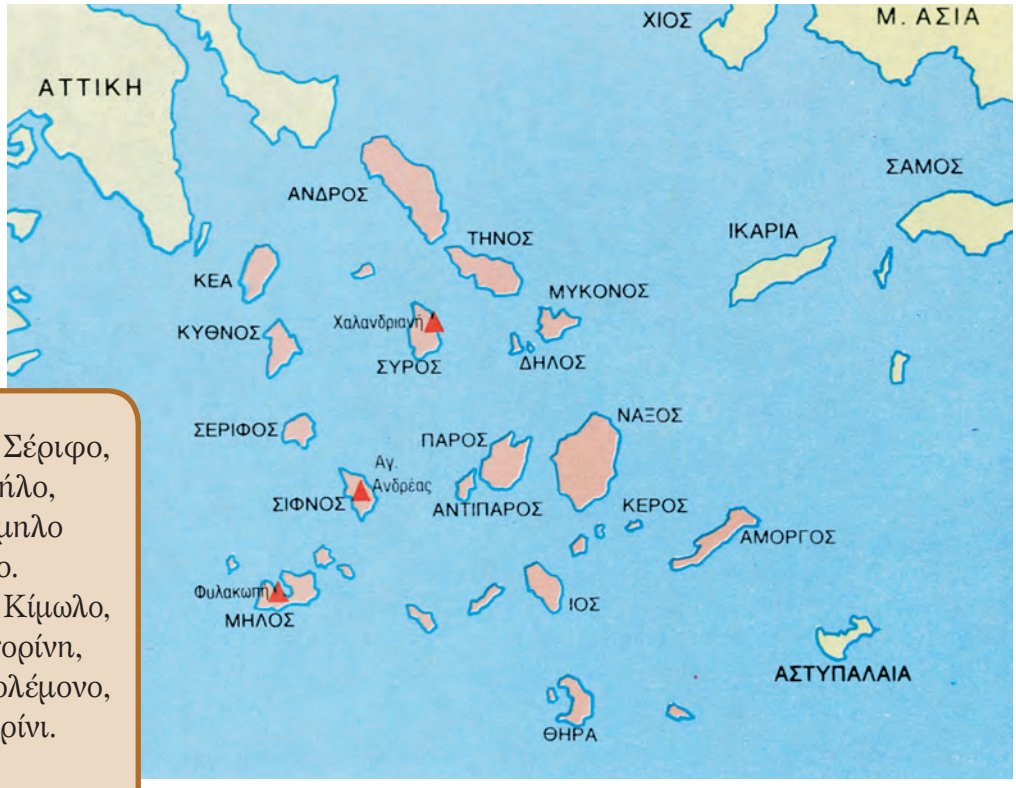
Α) **Ο Κυκλαδικός** στις Κυκλάδες. Οι Κυκλάδες είναι τα νησιά του Αιγαίου, που σχηματίζουν κύκλο γύρω από το ιερό νησί Δήλο.

Β) **Ο Μινωικός** στην Κρήτη, που βασίλευε ο Μίνωας.

Γ) **Ο Μυκηναϊκός** στις Μυκήνες και σε άλλες πόλεις της Πελοποννήσου και της υπόλοιπης Ελλάδας.

Οι **αρχαιολόγοι**, με τις **ανασκαφές** που έκαναν, ανακάλυψαν στα μέρη αυτά **ευρήματα** που δείχνουν πόσο σπουδαίοι ήταν αυτοί οι πολιτισμοί.

Α. Ο ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Στη Μύκονο, στη Σέριφο,
στη Σίκινο, στη Μήλο,
πετάς κυπαρισσόμηλο
κι εγώ πετάω μήλο.
Στην Αμοργό, στην Κίμωλο,
στη Νιο, στη Σαντορίνη,
μου στέλνεις κιτρολέμονο,
σου στέλνω μανταρίνι.

Στίχοι Ν. Γκάτσου

1. Η ζωή των Κυκλαδιτών

Πριν από πέντε χιλιάδες χρόνια, ένας σπουδαίος πολιτισμός αναπτύχθηκε στα νησιά του κεντρικού Αιγαίου που λέγονται **Κυκλάδες**.

Οι κάτοικοι των νησιών αυτών ήταν δεμένοι με τη θάλασσα, γι' αυτό έγιναν σπουδαίοι **ναυτικοί**, **έμποροι** και ψαράδες. Με τα μικρά τους **πλοία** ταξίδευαν στο Αιγαίο, αντάλλασσαν τα προϊόντα τους και γνώριζαν κι άλλους πολιτισμούς. Ήταν όμως και κτηνοτρόφοι, κυνηγοί και γεωργοί. Καλλιεργούσαν σιτάρι, ελιές και αμπέλια που τους έδιναν πολύ λάδι και κρασί.

Κατοικούσαν σε μικρές πόλεις κοντά στη θάλασσα ή στις πλαγιές μικρών λόφων. Πολλές φορές έκτιζαν γύρω από τις πόλεις τους τείχη, γιατί φοβούνταν τους πειρατές. Τα **σπίτια** τους, φτιαγμένα από πέτρες και λάσπη, βρίσκονταν πολύ κοντά το ένα στο άλλο. Είχαν ένα ή δυο δωμάτια και το πάτωμα το έστρωναν με χώμα ή μικρές πλάκες.

Έτρωγαν πολλά ψάρια και θαλασσινά, όσπρια, λαχανικά και κρέας κι έπιναν γάλα και κρασί. Ήταν άνθρωποι **χαρούμενοι** και ειρηνικοί. Διασκέδαζαν τραγουδώντας, παίζοντας μουσική και κάνοντας αθλήματα.

Όταν κάποιος πέθαινε, τον έθαβαν έξω από την πόλη και τοποθετούσαν κοντά του διάφορα αντικείμενα, που πίστευαν ότι θα του χρειάζονταν στην άλλη ζωή. Τα αντικείμενα αυτά οι αρχαιολόγοι τα ονομάζουν **κτερίσματα**.

Δεν ήξεραν να γράφουν. Για τη ζωή τους μαθαίνουμε από τα αγγεία, τα όπλα, τα εργαλεία και τα μικρά αγάλματα, που βρίσκουν οι αρχαιολόγοι στις ανασκαφές που κάνουν σε σπίτια και κυρίως σε τάφους.

1. **Πήλινο τηγανόσχημο αγγείο, που πάνω του έχουν χαράξει ένα καράβι που πλέει στη θάλασσα.**

Το τρελοβάπορο

Χρόνους μας ταξιδεύει δε βουλιάξαμε
χίλιους καπεταναίους τους αλλάξαμε.

Κατακλυσμούς ποτέ δε λογαριάσαμε
μπήκαμε μεσ' στα όλα και περάσαμε.

Οδυσσέας Ελύτης,
Το τρελοβάπορο

2. Ο ψαράς και οι πυγμάχοι, δυο τοιχογραφίες από τη Θήρα.

3. Οι μικροί πυγμάχοι

Στον τοίχο (του σπιτιού) ήταν ζωγραφισμένα δυο παιδιά. Δυο αγόρια που πάλευαν με τις γροθιές σφιγμένες. Το ένα έμοιαζε μεγαλύτερο κι ήταν στολισμένο με σκουλαρίκι κι άλλα κοσμήματα. Στο χέρι φορούσε χοντρό, μαύρο γάντι. Το άλλο, μικροκαμωμένο και χωρίς στολίδια, ήταν σαν αδερφάκι του πρώτου. Δε φορούσε γάντι, παρά πάλευε με τις γυμνές, μικρές γροθιές του πεισματικά σφιγμένες.

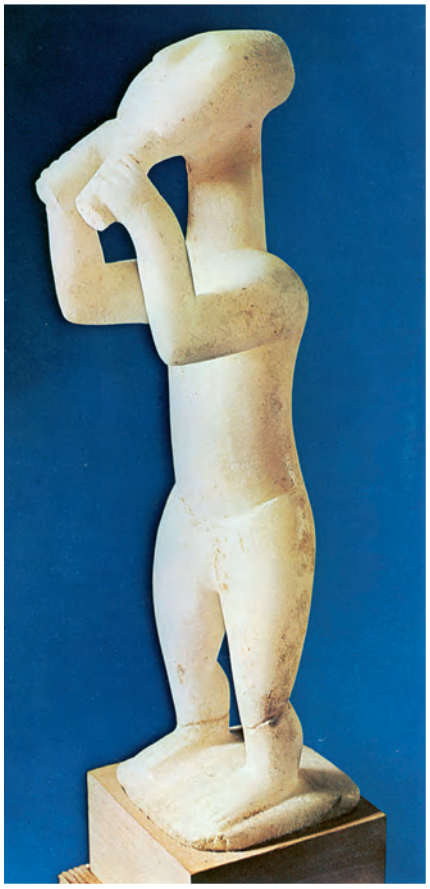
Ν. Τζώρτζογλου, *Όταν οργίζεται η γη, σελ. 93*

4. Ο Γλεντζές

Στην υγειά σας, στην κοιλιά σας!
Είμαι ο Γλεντζές.
Καθισμένος στο σκαμνάκι, εξαλίστηκα λιγάκι.
Ειδώλιο Πρωτοκυκλαδικό
3.000 χρόνια πριν απ' το Χριστό.

Σ. Γιαλουράκη,
Τα κυκλαδικά ειδώλια ζωντανεύουν, σελ. 17

5. Ο αυλητής

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Παρατηρώ την εικόνα 1 και απαντώ. Ποια ήταν η πιο βασική ασχολία των Κυκλαδιτών και γιατί; Οι σημερινοί Έλληνες ασχολούνται με το ίδιο επάγγελμα;**
2. **Διαβάζω το κείμενο 3 και προσπαθώ κι εγώ να περιγράψω την τοιχογραφία του ψαρά.**
3. **Ποιες εικόνες του βιβλίου σου δείχνουν ότι οι Κυκλαδίτες ήταν χαρούμενοι άνθρωποι;**

2. Η τέχνη των Κυκλαδιτών

Οι Κυκλαδίτες ήταν σπουδαίοι **τεχνίτες**. Κατασκεύαζαν μυτερές λεπίδες και άλλα εργαλεία από οψιανό. Ο **οψιανός** είναι μια μαύρη, πολύ σκληρή πέτρα που έβγαινε στη Μήλο. Αργότερα, όταν έμαθαν να χρησιμοποιούν τον χαλκό, έφτιαξαν καλύτερα εργαλεία, όπως μαχαίρια και πριόνια, σφυριά και σμίλες. Μ' αυτά κατασκεύαζαν αγγεία σε διάφορα σχήματα από λευκό **μάρμαρο** που έβγαινε στη Νάξο και την Πάρο.

Ήταν όμως και σπουδαίοι **καλλιτέχνες**. Τα πήλινα αγγεία τους τα διακοσμούσαν απ' έξω με πολύ ωραία σχέδια. Πολλά από αυτά είχαν σχήματα ζώων. Άλλα είχαν σχήμα τηγανιού και γι' αυτό ονομάζονται **τηγανόσχημα**.

Έφτιαχναν επίσης ωραία **κοσμήματα**, καρφίτσες, βραχιόλια, δαχτυλίδια από ασήμι και χαλκό και πολύ ωραία περιδέραια από κοχύλια και πολύχρωμες πέτρινες χάντρες.

Τα σπουδαιότερα έργα τους όμως ήταν τα **ειδώλια**. Αυτά ήταν μικρά αγάλματα φτιαγμένα από λευκό μάρμαρο. Τα περισσότερα παρίσταναν γυναίκες, θεές ή νύμφες, με τα χέρια τους διπλωμένα στο στήθος. Έφτιαχναν και ανδρικά ειδώλια που παρίσταναν κυνηγούς, μουσικούς και ανθρώπους που γλεντούσαν. Οι Κυκλαδίτες έμποροι πουλούσαν αυτά που έφτιαχναν σε όλο το Αιγαίο και κυρίως στην Κρήτη.

1. Εργαλεία των Κυκλαδιτών: λεπίδες από οψιανό (πάνω) και σμίλες από μέταλλο (κάτω).

Στην Κρήτη γνώρισαν την τέχνη των Μινωιτών και επειδή τους άρεσε πολύ, την έφεραν στα νησιά τους. Έτσι, στην πόλη του **Ακρωτηρίου της Θήρας (Σαντορίνης)**, έχτισαν ωραία σπίτια με θαυμάσιες **τοιχογραφίες**, που παριστάνουν πουλιά, ζώα, λουλούδια κι ανθρώπους εκείνης της εποχής.

Όλα αυτά τα έργα τέχνης, που έφεραν στο φως οι αρχαιολόγοι, βρίσκονται τώρα σε διάφορα μουσεία.

2. Αγγείο με μορφή ζώου.

3. Τα κυκλαδικά ειδώλια «μιλούν»

Έχετε ξαναδεί πιο κομψό γυναικείο ειδώλιο; Δεν φαντάζομαι. Ας αρχίσουμε απ' το κεφάλι μου. Ενώ είναι τριγωνικό, πάνω-πάνω στο μέτωπο κυρτώνει ελαφρά. Η μύτη μου λεπτή, μου δίνει μια παράξενη σοβαρότητα. Μυτερό είναι το πιγούνι μου, μυτεροί και οι ώμοι μου. Κι έπειτα από τις τόσες γωνίες έρχεται η αντίθεση. Η παχουλή κοιλιά μου. Ναι, καλά το καταλάβατε. Περιμένω μωρό. Ακουμπώ τα χέρια πάνω της, σαν να θέλω να τα βάλω για προσκεφάλι του. Νομίζω πως είμαι η πιο κομψή έγκυος γυναίκα που έχετε δει. Η μισή, από τη μέση και πάνω, είμαι σουβλερή και η άλλη μισή, από τη μέση και κάτω, είμαι όλο απαλές καμπύλες. Να το μυστικό του καλλιτέχνη. Να γιατί είμαι πασίγνωστη σ' όλο τον κόσμο.

Σ. Γιαλουράκη,
Τα κυκλαδικά ειδώλια ζωντανεύουν, σελ. 21

4. Ο αρπιστής από την Κέρο

Είμαι από τους πρώτους μουσικούς του ελληνικού κόσμου. Είναι σίγουρο πως ο καλλιτέχνης που με έφτιαξε αγαπούσε τη ζωή. Κάθομαι αναπαυτικά σε μια θαυμάσια καρέκλα που μοιάζει με θρόνο. Με το κεφάλι γερμένο ελαφρά πίσω αποπνέω ζωντάνια και κέφι. Φαντάζεστε πόση προσπάθεια θα χρειαζόταν από τον καλλιτέχνη να φτιάξει εμένα, την τριγωνική άρπα μου και το θρόνο μου με τόση μαστοριά και ευαισθησία! Σκεφθείτε μόνο τα εργαλεία της εποχής και θα καταλάβετε.

Σ. Γιαλουράκη, ***Τα κυκλαδικά ειδώλια ζωντανεύουν, σελ. 25***

5. Η τοιχογραφία της άνοιξης από το Ακρωτήρι της Θήρας

Σε άσπρο βάθος μαύροι, πρασινωποί και κίτρινοι βράχοι φάνταζαν κατάσπαρτοι από κόκκινους κρίνους. Σε μπουκέτα τρεις τρεις μαζί, ήταν άλλοι ολάνοιχτοι, άλλοι μισάνοιχτοι ακόμα κι οι πιότεροι σε μπουμπούκια που λες λικνιζόντανε στο αεράκι, πάνω στα χρυσά τους κοτσάνια. Τρεις στήμονες κι ένας ύπερος που τους ξεπερνούσε, φύτρωναν από το κάθε λουλούδι. Ανάμεσά τους μαυρογάλαζα χελιδόνια πετάριζαν ζευγαρωτά ή ξεμοναχιασμένα, σπαθίζοντας το λευκό βάθος με τα λιγνά τους κορμάκια. Ήτανε τόσο όμορφα [...] που θαρρούσες ότι η ίδια η άνοιξη γλίστρησε απ' την πορτούλα να φουντώσει στους τοίχους.

Ν. Τζώρτζογλου, *Όταν οργίζεται η γη, σελ. 69*

6. Διώροφο σπίτι στο Ακρωτήρι της Θήρας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποια πετρώματα υπήρχαν άφθονα στις Κυκλάδες και τι έφτιαχναν μ' αυτά οι Κυκλαδίτες;**
2. **Παρατηρώ το γυναικείο ειδώλιο και το περιγράφω. Προσπαθώ να μιμηθώ τη στάση του.**

Β. Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

1. Η Μινωική Κρήτη

Την εποχή που ο Κυκλαδικός πολιτισμός βρισκόταν σε μεγάλη ανάπτυξη, ένας άλλος λαμπρότερος πολιτισμός γεννήθηκε στην Κρήτη. Ονομάστηκε Μινωικός από τον μυθικό βασιλιά **Μίνωα**, τον γιο της Ευρώπης και του Δία. Στην πραγματικότητα Μίνωες λέγονταν όλοι οι βασιλιάδες της Κρήτης για πολλούς αιώνες.

Η Κρήτη, που βρίσκεται στη μέση της Μεσογείου, λόγω της θέσης της έγινε γρήγορα μεγάλη ναυτική και εμπορική δύναμη. Πολλά λιμάνια υπήρχαν στο νησί κι αμέτρητα κρητικά καράβια διέσχιζαν το Αιγαίο. Ταξίδευαν σε όλες τις Κυκλάδες κι έφταναν μέχρι την Ανατολή, την Αίγυπτο, την Τροία και την Κύπρο. **Οι Κρήτες ή Μινωίτες** πουλούσαν εκεί τα προϊόντα τους, λάδι, μέλι και κρασί, αγγεία, κοσμήματα και σφραγίδες, κι έφερναν στην Κρήτη χαλκό, ασήμι, χρυσάφι, ελεφαντόδοντο και πολύτιμες πέτρες.

Την εποχή εκείνη λοιπόν δημιουργήθηκε η **«μινωική θαλασσοκρατία»** και οι Κρήτες έγιναν **«θαλασσοκράτορες»**. Οι πόλεις της Κρήτης δεν είχαν τείχη. Ήταν τόσο μεγάλη η ναυτική της δύναμη, που κανείς εχθρός δεν τολμούσε να την απειλήσει. Στο νησί βασίλευε ειρήνη.

Ο Άγγλος αρχαιολόγος **Έβανς** ήταν ο πρώτος που έκανε ανασκαφές και ανακάλυψε την Κνωσό.

2. Ο Άγγλος αρχαιολόγος Αρθούρος Έβανς (1851-1941)

1. Η Κρήτη

Στη μέση του αστραφτερού γιαλού ένα νησί είναι, η Κρήτη,
όμορφη και πολύκαρπη και θαλασσοζωσμένη.
Κατοίκους έχει αρίθμητους και πόλεις ενενήντα. [...].
Πόλη μεγάλη είναι η Κνωσός και βασιλιάς της
ο Μίνωας, που κάθε εννιά χρόνια συνομιλούσε με τον Δία.

Όμηρος, *Οδύσσεια τ 171-178, μετάφραση*

3. Ο μυθικός Μίνωας

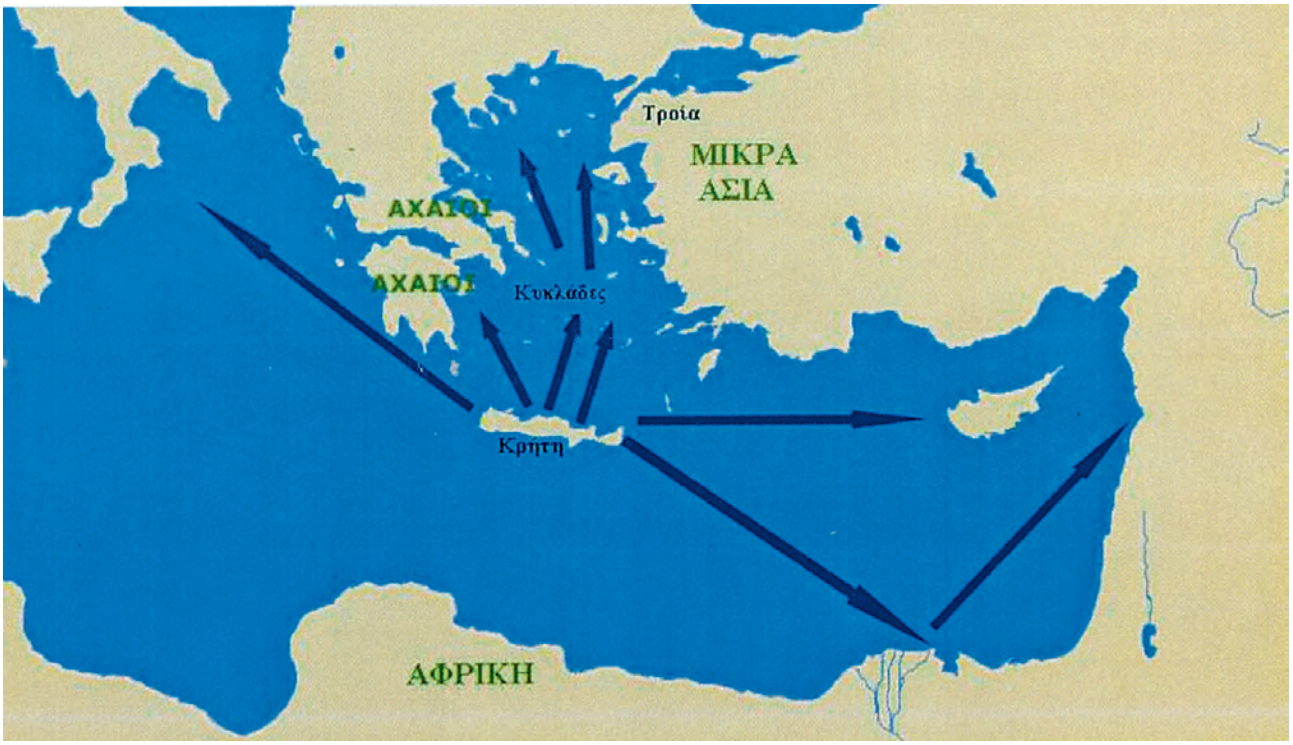
4. Η μινωική θαλασσοκρατία

Ο Μίνωας είναι ο παλαιότερος από όσους έχουμε ακουστά που απόχτησε ναυτική δύναμη και κυριάρχησε στις περισσότερες απ' όσες λέμε τώρα ελληνικές θάλασσες κι έγινε άρχοντας στις Κυκλάδες κι εγκατέστησε αποικίες στις περισσότερές τους... κι έβαλε άρχοντες τους γιους του. Κι όπως ήταν φυσικό, ξεκαθάρισε από τη θάλασσά τους ληστές και πειρατές, για να έρχονται τα εισοδήματα από τα νησιά σε αυτόν τον ίδιο.

Θουκυδίδης, *Ιστορία, Α, 4,*
μτφ. Ε. Λαμπρίδη

5. Αναπαράσταση μινωικού καραβιού.

6. Οι εμπορικές σχέσεις των Μινωιτών.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Θυμάμαι από προηγούμενα μαθήματα κάποιους μύθους που έχουν σχέση με την Κρήτη και τους παρουσιάζω στην τάξη.
2. Τι βοήθησε την Κρήτη να γίνει μεγάλη ναυτική δύναμη;
3. Τι φανερώνει το γεγονός ότι οι πόλεις της Κρήτης δεν είχαν τείχη;

2. Το ανάκτορο της Κνωσού

Στη μινωική Κρήτη υπήρχαν πολλές πόλεις. Οι μεγαλύτερες ήταν η **Κνωσός**, η **Φαιστός**, τα **Μάλια** και η **Ζάκρος**. Σε όλες αυτές τις πόλεις υπήρχαν μεγάλα **ανάκτορα**. Όμως, το μεγαλύτερο και πιο λαμπρό ανάκτορο ήταν της Κνωσού.

Σύμφωνα με την παράδοση ήταν έργο του μυθικού Αθηναίου αρχιτέκτονα Δαίδαλου. Έμοιαζε με μικρή πολιτεία. Ήταν τεράστιο και κτισμένο γύρω από μια πολύ μεγάλη **αυλή**. Είχε πολλά κτίρια με τέσσερις και πέντε ορόφους και χίλια πεντακόσια δωμάτια. Είχε απέραντους διαδρόμους, σκάλες, μεγάλες αποθήκες κι αμέτρητα εργαστήρια. Ήταν πολύπλοκο, πραγματικός **λαβύρινθος**. Στο ανάκτορο υπήρχαν και πολλά ιερά, στολισμένα με πέτρινα κέρατα ταύρου και διπλούς πελέκεις, που ήταν τα σύμβολα της μινωικής Κρήτης. Υπήρχε υδραγωγείο, που έφερνε νερό στα ανάκτορα από μακριά, και σύστημα αποχέτευσης.

Τα δωμάτια είχαν βεράντες και οι τοίχοι τους ήταν στολισμένοι με θαυμάσιες τοιχογραφίες, που απεικόνιζαν λουλούδια και πουλιά, ψάρια, δελφίνια, πρίγκιπες και αρχόντισσες. Ένα από τα ομορφότερα δωμάτια του ανακτόρου ήταν η **αίθουσα του θρόνου**.

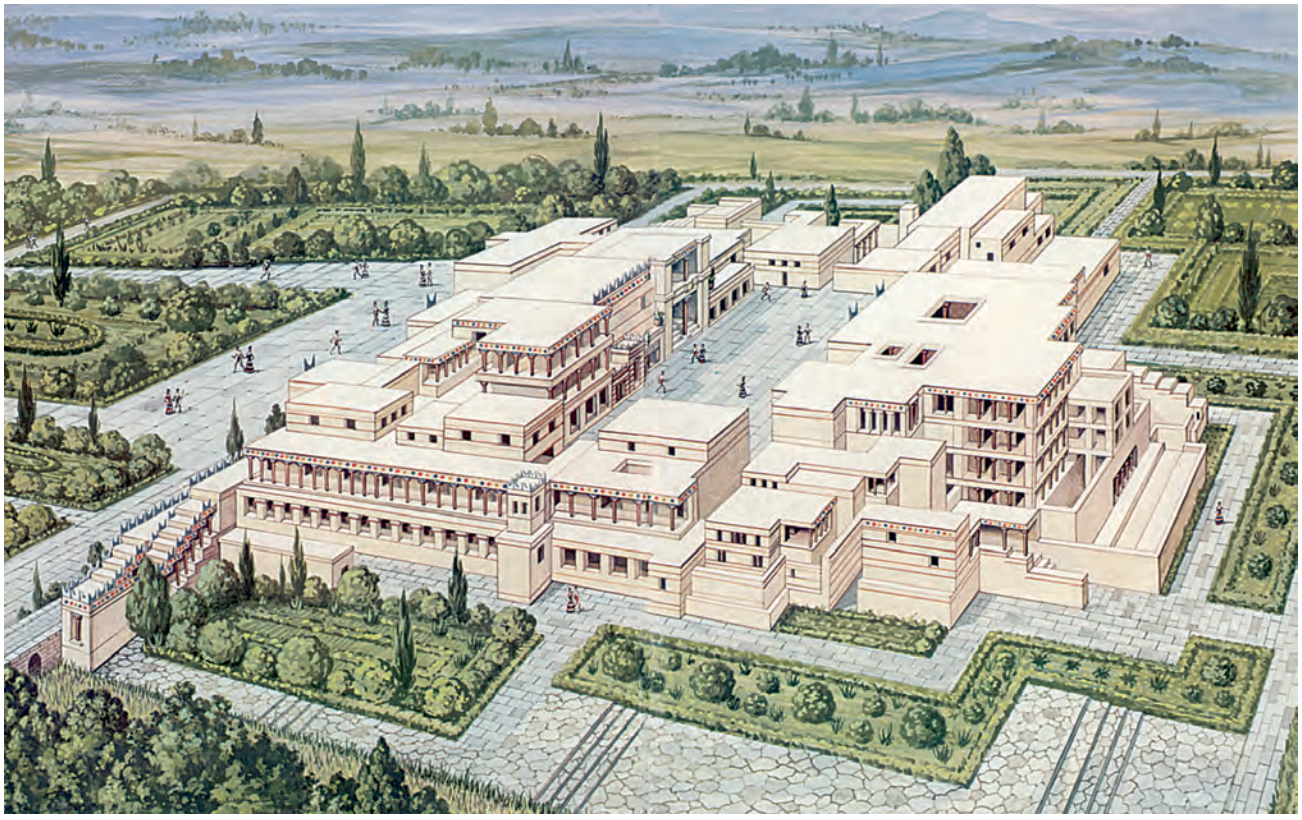
Στο ανάκτορο ζούσε ο βασιλιάς με την οικογένειά του κι άλλα πεντακόσια άτομα: ιερείς, υπηρέτες, αποθηκάριοι, καλλιτέχνες και τεχνίτες.

Στις τεράστιες **αποθήκες** του ανακτόρου, μέσα σε ψηλά αγγεία, αποθήκευαν δημητριακά, μέλι, λάδι, κρασί, όσπρια και άλλα γεωργικά προϊόντα. Στα εργαστήρια αμέτρητοι τεχνίτες εργάζονταν καθημερινά κι έφτιαχναν αγγεία, κοσμήματα, υφάσματα, εργαλεία.

Όλων αυτών αρχηγός ήταν ο **βασιλιάς**. Αυτός κανόνιζε ποια προϊόντα έπρεπε να πουληθούν και τι θα έφερναν τα εμπορικά καράβια από τις άλλες χώρες.

1. Τα σπουδαιότερα κέντρα του Μινωικού πολιτισμού.

2. Αναπαράσταση του ανακτόρου της Κνωσού.

3. Τμήμα του ανακτόρου, όπως είναι σήμερα.

4. Η αίθουσα του θρόνου.

5. Ένας Μινωίτης έμπορος μιλάει για τη δουλειά του

Το εμπόριο δεν το κάνουμε για τον εαυτό μας, μα για τα ανάκτορα. Ο βασιλιάς και η κυβέρνηση αποφασίζουν τι θα παράγει η Κνωσός, πού θα τα στείλει και τι θα πάρει σε αντάλλαγμα. Εμείς οι έμποροι είμαστε ταγμένοι στην υπηρεσία του κράτους... Δουλειά μας είναι να μεσολαβούμε για να κινηθούν τα προϊόντα. Ταξιδεύουμε μεταφέροντάς τα ως την άκρη του κόσμου και κάνουμε όλες τις απαραίτητες συνεννοήσεις και συναλλαγές. Δεν λέω πως δεν έχουμε, παρ' όλα αυτά, τα κέρδη μας. Κάποιο μερίδιο αντιστοιχεί και σε εμάς.

Έλλη Έμκε, *Είδα κι άκουσα στην Κνωσό, σελ. 106*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Περιγράφω ένα μινωικό ανάκτορο (εικόνα 2). Δικαιολογείται η φράση «ήταν πραγματικός λαβύρινθος»;
2. Ποιοι ζούσαν στο ανάκτορο;
3. Παρατηρώ την τελευταία εικόνα. Ποια προϊόντα θα μπορούσαν να αποθηκεύουν στα πελώρια αυτά πιθάρια οι Μινωίτες;

3. Η καθημερινή ζωή των Μινωιτών

Οι Μινωίτες ήταν άνθρωποι **χαρούμενοι**. Χαίρονταν τη ζωή και αγαπούσαν τη φύση και τις διασκεδάσεις. Ζούσαν σε καλοφτιαγμένα πέτρινα σπίτια, που είχαν έναν ή δύο ορόφους, μεγάλα παράθυρα και αποθήκες.

Πολλοί από τους άνδρες ήταν **έμποροι και ναυτικοί**. Άλλοι ήταν τεχνίτες ή καλλιτέχνες. Άλλοι ασχολούνταν με το ψάρεμα, τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Η καρπερή γη της Κρήτης έδινε άφθονο σιτάρι, κριθάρι, ελιές, και σταφύλια. Ήταν επίσης πολύ ανεπτυγμένη και η μελισσοκομία. Ένα μέρος από τα προϊόντα τους το έφερναν στο παλάτι και το αποθήκευαν στις τεράστιες **αποθήκες**. Αυτό ήταν φόρος που πλήρωναν υποχρεωτικά στον Μίνωα.

Όλοι οι άνδρες ντύνονταν απλά. Φορούσαν ένα μόνο μικρό ύφασμα τυλιγμένο γύρω από τη μέση τους, που λέγεται ζώμα.

Αντίθετα, **τα ρούχα των γυναικών ήταν κομψά και πολυτελή**. Φορούσαν φανταχτερές μακριές φούστες, κοντές ποδιές, λεπτά πουκάμισα, πανωφόρια κι εσάρπες. Βάφονταν και χτενίζονταν με φροντίδα, όπως και οι σημερινές γυναίκες. Στο κεφάλι φορούσαν καπέλα, κορδέλες και κοσμήματα. Ασχολούνταν με τις δουλειές του σπιτιού και με την υφαντική. Σε όλα σχεδόν τα σπίτια υπήρχαν αργαλειοί. Ύφαιναν υφάσματα μάλλινα και λινά, αλλά και υφάσματα πολύ λεπτά και διάφανα με ωραία σχέδια. Είχαν τις ίδιες ελευθερίες και τα ίδια δικαιώματα με τους άνδρες. Έπαιρναν κι αυτές μέρος σε γιορτές, σε αγωνίσματα και στο κυνήγι.

Τα παιδιά των Μινωιτών γυμνάζονταν από μικρά. Έπαιζαν, όπως και τα σημερινά παιδιά, κυνηγητό και πάλη αλλά και παιχνίδια επιτραπέζια, όπως το **ζατρίκιο**, που μοιάζει με το σημερινό σκάκι, πεσσούς και αστραγάλους.

1. Μινωίτισσες που χορεύουν.

2. Στο αγγείο αυτό βλέπουμε έναν μουσικό να παίζει τη λύρα του.

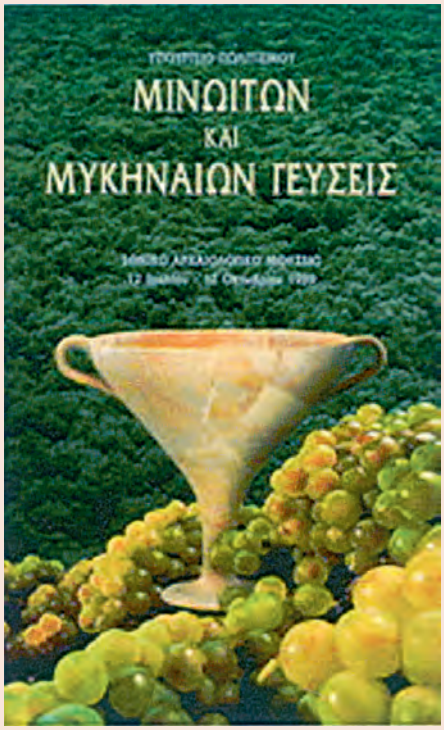
3. Ο τρύγος

Στον τρύγο γίνεται μεγάλη γιορτή, με χορό και ξεφάντωμα. Κόβουμε τα τσαμπιά και τα βάζουμε στα πανέρια. Ύστερα, τα πατάμε με τα πόδια, για να βγει ο μούστος και να τρέξει μέσα σε ξύλινους κάδους με χερούλια, που έχουν τοποθετηθεί χαμηλότερα! Όλο το μούστο τον χύνουμε έπειτα σε μεγάλα πήλινα πιθάρια και πενήντα μέρες αργότερα βγαίνει το κρασί.
Το κρασί είναι για μας πολύτιμο υγρό. Συχνά το προσφέρουμε στη θεά, τα δε ανάκτορα το εξάγουν σε μεγάλες ποσότητες μέσα σε πιθάρια.

Πατητήρι σταφυλιών της μινωικής εποχής.

Έλλη Έμκε, *Είδα κι άκουσα στην Κνωσό, σελ. 21*

4. Γεύσεις Μινωιτών

Οι επιστήμονες, αφού μελέτησαν τα υπολείμματα των τροφών που ανακάλυψαν σε αγγεία και μαγειρικά σκεύη της εποχής, βρήκαν τι έτρωγαν και τι έπιναν οι Μινωίτες. Η διατροφή τους, λοιπόν, περιλάμβανε λάδι, ξηρούς καρπούς, σύκα, ρόδια, μπαχαρικά, όσπρια, κρέας, ψάρι, γάλα και κρασί και μάλιστα ρετσίνα.
Οι αρχαιολόγοι, για να κάνουν γνωστά στον πολύ κόσμο τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, οργάνωσαν μια αρχαιολογική έκθεση με τίτλο «Μινωιτών και Μυκηναίων γεύσεις», που περιόδευσε σε πολλές πόλεις του εξωτερικού.

6. **Η Παριζιάνα** (τοιχογραφία).

5. Οι Μινωίτισσες καλλωπίζονταν

Μέσα σε αχηβαδούλες ανακάτεψε (η Οινόη) καλά τα χρώματά της και με ψιλό πινέλο ζωγράφισε μαύρη γραμμή κάτω από τα μάτια της Πριήνης. Με πράσινη μπογιά τής πέρασε τα βλέφαρα. Μετά κοιτώντας στο χάλκινο, καλογυαλισμένο καθρέφτη, έφτιαξε και τα δικά της.

– Όμορφα δεν είναι; έκανε περήφανη για την τέχνη της. Η Οινόη είχε τελειώσει την ετοιμασία του κόκκινου και βουτώντας το πινέλο της πέρασε τα χείλη της φίλης της με παχύ, γυαλιστερό στρώμα.

– Να φτιάσω και τα δικά μου και φύγαμε! Εξήγησε κάνοντας το καλογραμμένο στόμα της να μοιάζει με μισάνοιχτη παπαρούνα.

Ν. Τζώρτζογλου, ***Όταν οργίζεται η γη, σελ. 112***

7. **Ο πρίγκιπας με τα κρίνα** (τοιχογραφία).

8. **Γυναικεία θεότητα με πλούσια ενδυμασία.**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια επαγγέλματα έκαναν οι Μινωίτες;
2. Ποια ήταν η θέση της γυναίκας στη μινωική Κρήτη;
3. Με ποια παιχνίδια έπαιζαν τα παιδιά των Μινωιτών; Εσύ με ποια παιχνίδια παίζεις;

4. Η θρησκεία και η γραφή των Μινωιτών

Στη μινωική Κρήτη οι άνθρωποι λάτρευαν τη Μεγάλη Θεά. Την έλεγαν και **Μεγάλη Μητέρα** και ήταν η θεά της φύσης. Αυτή έκανε τη γη να βλαστάνει κι έδινε τη ζωή στα φυτά, στα ζώα και στους ανθρώπους. Αυτή πίστευαν ότι έφερνε τη βροχή, τον αέρα, το φως και το σκοτάδι.

Τη λάτρευαν σε μικρά ιερά μέσα στα ανάκτορα αλλά και σε σπήλαια και σε κορφές βουνών ή λόφων. Της πρόσφεραν μικρά αγαλματάκια ανθρώπων ή ζώων, διπλούς πελέκεις και καρπούς της γης, για να την ευχαριστήσουν που έκανε τη γη να καρπίσει.

Την παρίσταναν σαν γυναίκα να κρατά στα χέρια της φίδια, στους ώμους της περιστέρια και να κάθεται ανάμεσα σε ζώα.

Για χάρη της έκαναν γιορτές, όπου χόρευαν κι έκαναν αθλήματα. Την άνοιξη γιόρταζαν τη μεγαλύτερη γιορτή τους, **τα ταυροκαθάψια**. Σ' αυτή τη γιορτή νέοι και νέες έκαναν ακροβατικές ασκήσεις πάνω σε αγριεμένους ταύρους. Οι Μινωίτες λάτρευαν τους ταύρους, γιατί συμβόλιζαν την ορμή και τη δύναμη της ζωής. Σύμβολα της θρησκείας τους ήταν τα ιερά **κέρατα του ταύρου** και ο **διπλός πέλεκυς**.

Οι Μινωίτες ήταν οι πρώτοι από τους κατοίκους της Ελλάδας που χρησιμοποίησαν τη γραφή. Για να γράψουν μια λέξη σχεδίαζαν εικόνες ζώων, φυτών, πλοίων, αγγείων κτλ. Η πρώτη αυτή γραφή λέγεται ιερογλυφική. Στη Φαιστό οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν έναν δίσκο γραμμένο με **ιερογλυφική γραφή**. Κανείς μέχρι τώρα δεν κατάφερε να τον διαβάσει. Λένε ότι πάνω του είναι γραμμένος ένας θρησκευτικός ύμνος. Στον **δίσκο της Φαιστού** τα σχήματα έχουν γραφτεί με σφραγίδες. Είναι το πιο παλιό δείγμα τυπογραφίας.

Αργότερα οι Μινωίτες ανακάλυψαν μια πιο απλή γραφή, που ονομάστηκε Γραμμική Α΄.

1. Χρυσοί διπλοί πελέκεις.

2. Αγγείο σε σχήμα κεφαλής ταύρου.

3. Η μεγάλη γιορτή της θεάς

Η μεγάλη γιορτή της άνοιξης και της Μητέρας Γης θα γινότανε στο Ιερό Άντρο. Ιερείς και ιέρειες, με στεφάνια από φρέσκα αμπελοβλάσταρα, στολισμένοι μ' ολοκαίνουριους γαλάζιους χιτώνες, είχαν τυλίξει την ιερή στήλη με πρασινάδες. Αυτό το ιερό σύμβολο με το ζευγάρι τ' ανθοστολισμένα κέρατα, έμοιαζε με μπουμπουκιασμένο δέντρο που είχε φυτρώσει από το χώμα. Δίπλα της ήταν αραδιασμένα τα πήλινα αφιερώματα των πιστών. Ταύροι, κατσίκια, πρόβατα, πουλιά, ακόμα και νωπά φρούτα σε κομψές καρποδόχες. Στα ράφια λυχνάρια και ανθοδοχεία με πολύχρωμα λουλούδια δίνανε την πρεπούμενη γιορταστική όψη στη σπηλιά.

Τέσσερις ταύροι θα θυσιαζόντανε στους θεούς, ένας για κάθε εποχή. Τα παλικάρια τους είχαν τυλίξει το σώμα με χοντρά δίχτυα και τους είχαν περάσει λουλουδένια στεφάνια στα κέρατα και στους λαιμούς.

Ν. Τζώρτζογλου,
Όταν οργίζεται η γη,
σελ. 124-125
(με μικρές αλλαγές)

4. Η θεά με τα φίδια.

5. Ταυροκαθάψια

Σε λίγο μια πομπή από μελαμψά παλικάρια και ασπριδερά κορίτσια προχώρησε στο κέντρο της αυλής οδηγώντας ένα δυνατό ταύρο. Καθένας πήρε τη θέση του για το αγώνισμα. Ένας ένας περίμενε τον ταύρο που ορμούσε και τον άρπαζε από τα κέρατα. Το ζώο τίναζε το κεφάλι προς τα πάνω κι ο ακροβάτης μ' ένα πήδημα βρισκόταν όρθιος πίσω του. Τα νέα αυτά παιδιά νικούσαν το φόβο και τη δύναμη του ταύρου, κι όλος ο κόσμος τούς ζητωκραύγαζε.

Ειρ. Νάκου, ***Ταξίδια στην προϊστορική Ελλάδα, σελ. 48***

6. Προσφορές στη θεά

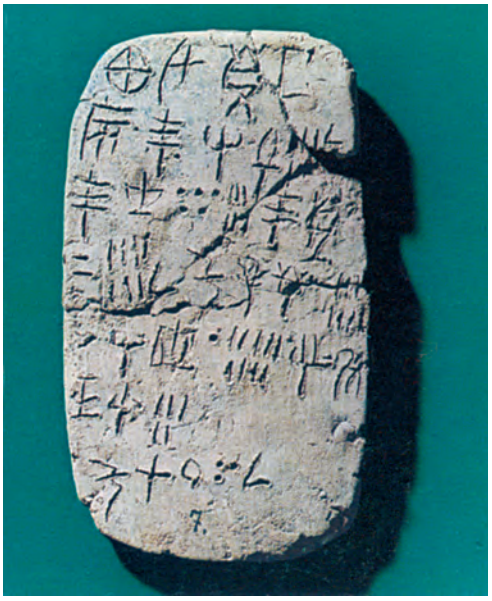
Τα πρώτα προϊόντα της γης τους οι Μινωίτες τα πρόσφεραν στη θεά-Μητέρα για να την ευχαριστήσουν και να την παρακαλέσουν να έχουν πλούσια συγκομιδή. Τα προϊόντα αυτά τα πρόσφεραν μέσα σε ειδικά σκεύη που ονομάζονται «κέρνοι» [...].
Ανάλογα έθιμα υπάρχουν και σήμερα στην Κρήτη. Κάθε εποχή, οι χριστιανοί φέρνουν στην εκκλησία τους πρώτους καρπούς της γης για να τους ευλογήσει ο ιερέας. Στις μεγάλες γιορτές φέρνουν ψωμί, κρασί, λάδι και σιτάρι. Και ο ιερέας λέει: «Κύριε, ευλόγησον τους άρτους τούτους, τον σίτον, τον οίνον και το έλαιον και πλήθυνον αυτά...». Και ύστερα μοιράζονται αυτά στον νοικοκύρη, όσους βρίσκονται μπροστά και στον ιερέα.

Λ. Κροντηρά, *Πρώτη γνωριμία με την Κρήτη του Μίνωα, σελ. 106*

7. Ο δίσκος της Φαιστού με τα ιερογλυφικά

8. Πινακίδα με Γραμμική Α΄

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια θεότητα λάτρευαν οι Μινωίτες και πού; Θυμάσαι ποιοι άλλοι άνθρωποι λάτρευαν την ίδια θεότητα;
2. Τι ήταν τα ταυροκαθάψια;
3. Ποια είδη γραφής χρησιμοποίησαν οι Μινωίτες;

5. Η τέχνη των Μινωιτών

Οι Μινωίτες ήταν σπουδαίοι αγγειοπλάστες. Με τη βοήθεια του τροχού κατασκεύαζαν πήλινα **αγγεία** σε πολλά σχήματα και μεγέθη και τα διακοσμούσαν με πολλά σχέδια και χρώματα. Ζωγράφιζαν σχέδια παρμένα από τη φύση, όπως: λουλούδια, φύλλα, ζώα, ψάρια, κοχύλια, αστερίες κ.ά.

Στη μινωική Κρήτη αναπτύχθηκε και η τέχνη των σφραγίδων. Οι Μινωίτες έμποροι, όταν έκλειναν μια συμφωνία, χρησιμοποιούσαν **σφραγίδες** για να υπογράφουν. Οι τεχνίτες που τις έφτιαχναν γυάλιζαν πολύτιμες πέτρες και πάνω τους χάραζαν διάφορα σχήματα. Καμιά σφραγίδα δεν ήταν ίδια με την άλλη. Πολλοί Μινωίτες φορούσαν τις σφραγίδες τους σαν δαχτυλίδια.

Υπήρχαν επίσης εργαστήρια χρυσοχοΐας, όπου οι χρυσοχόοι κατασκεύαζαν χρυσές σφραγίδες και υπέροχα **κοσμήματα**, όπως βραχιόλια, δαχτυλίδια, σκουλαρίκια κ.ά.

Οι Μινωίτες όμως ήταν και σπουδαίοι ζωγράφοι. Ζωγράφιζαν θαυμάσιες **τοιχογραφίες** στους τοίχους των σπιτιών τους. Οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν στο ανάκτορο της Κνωσού, αλλά και σε άλλα αρχοντικά, τοιχογραφίες πολύ μεγάλης τέχνης. Τα **θέματα** των τοιχογραφιών οι Μινωίτες τα έπαιρναν **από τη φύση και από τις θρησκευτικές τελετές**. Ζωγράφιζαν κρίνα, πουλιά, ζώα, δελφίνια, πρίγκιπες και αρχόντισσες, αλλά και ιέρειες, ταύρους, ακροβάτες κτλ.

Ο χαρούμενος πολιτισμός των Μινωιτών κράτησε πάνω από 1.500 χρόνια. Έγινε όμως η έκρηξη του **ηφαιστείου της Θήρας** και τα τεράστια κύματα που σηκώθηκαν έφτασαν ως τις ακτές της Κρήτης και κατέστρεψαν τα πλούσια ανάκτορα. Έτσι, η δύναμη της Κρήτης μειώθηκε και την κατέλαβαν οι Μυκηναίοι.

1. **Πήλινα αγγεία διακοσμημένα με θέματα από τη φύση: το ένα με λουλούδια και το άλλο με παράσταση χταποδιού.**

2. Ένας Μινωίτης αγγειοπλάστης μιλάει για τα αγγεία του

Όπως βλέπετε γύρω σας, είναι αμέτρητα τα σχήματα που δίνουμε στον πηλό και το κάθε αντικείμενο που φτιάχνουμε προορίζεται για κάποια ιδιαίτερη χρήση. Έχουμε αμφορείς για το κρασί, στενόμακρα ρυτά για τις θρησκευτικές τελετές, πιθάρια για να φυλάγονται οι ελιές, τα σιτηρά και το λάδι, κύπελλα και κανάτες για διάφορες οικιακές χρήσεις, κουτάκια για τα φάρμακα και τ' αρώματα. Από παλιά συνηθιζόταν να σχεδιάζουμε πάνω τους φύλλα, λουλούδια, μισοφέγγαρα, κοχλίες, γραμμές ίσιες, καμπύλες και κυματιστές. Τώρα τελευταία, ωστόσο, έχουν γίνει πολύ της μόδας και οι διάφορες παραστάσεις από τη θαλασσινή ζωή. Όλο και συχνότερα βλέπεις ζωγραφισμένα πάνω σε αγγεία χταπόδια, αστερίες, ψάρια, κοχύλια, θαλάσσιες ανεμώνες, κοράλλια.

Έλλη Έμκε, ***Είδα κι άκουσα στην Κνωσό, σελ. 95-96***

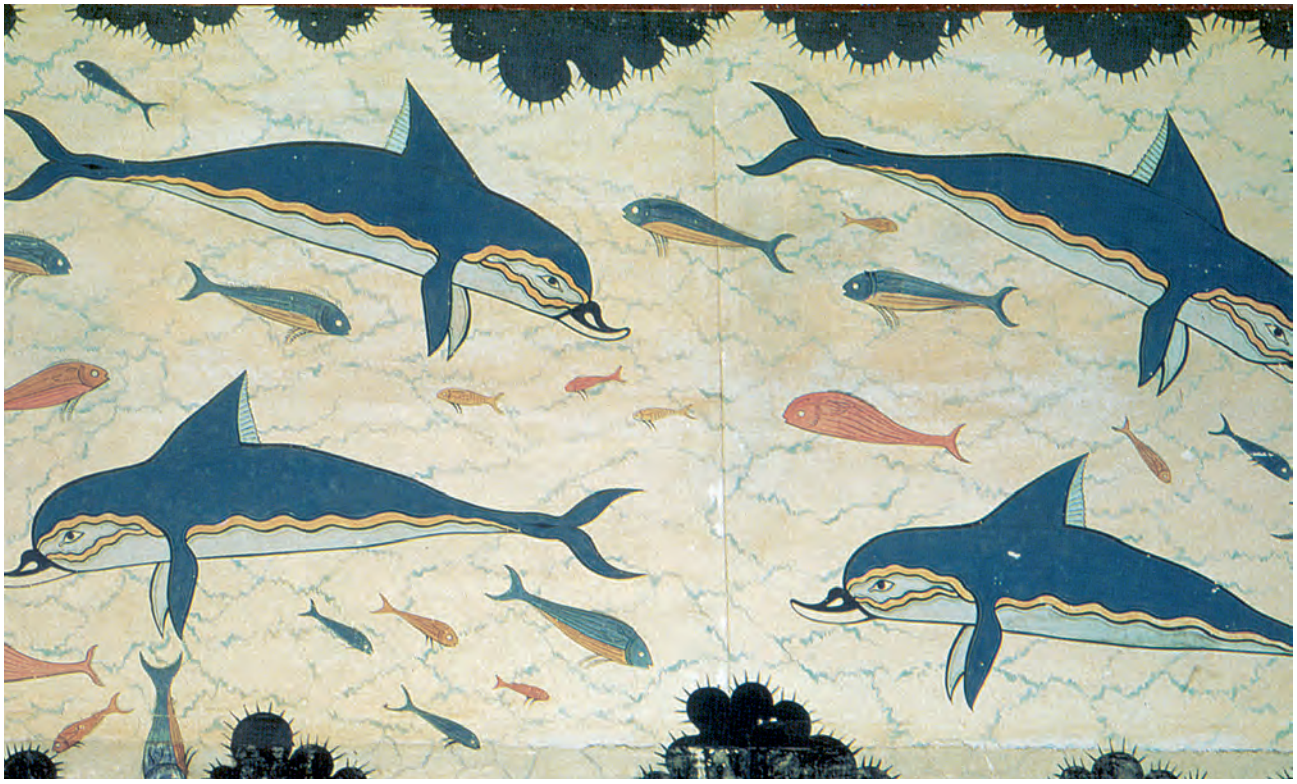
3. Αγγείο (ρυτό) από κρύσταλλο.

4. Σφραγίδα με παράσταση ταύρων.

5. Χρυσό κόσμημα με παράσταση μελισσών.

6. Η τοιχογραφία των δελφινιών από το δωμάτιο της βασίλισσας (αναπαράσταση).

7. Το γαλάξιο πουλί.

8. Μινωίτης που κρατάει ρυτό (=είδος αγγείου).

9. Η έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας

Άρχισε νύχτα. Τινάχτηκαν όλοι από τα στρωσίδια λαχανιασμένοι. Ούτε σκάλες δεν πρόλαβαν να κατρακυλήσουν, ούτε από τα σπίτια να βγουν. Με βαρύ μουγκανητό η Γη βάλθηκε να σειέται. Αυτό δεν ήταν παίξε γέλασε. Ήταν αληθινός χαλασμός. Η νύχτα έγινε μέρα κοκκινωπή και τρομαχτική, φωτισμένη από τις φλόγες που τουλίπες τουλίπες ανάδινε ο κρατήρας. Τα λαμπερά δάχτυλα της λάβας, κυλώντας αργά από τα χείλη του τον έσφιγγαν στην πυρωμένη χούφτα τους, σαν να 'θελαν να πουν πως ήτανε δικός τους, στην κατοχή και στην εξουσία τους.

Μαζί με τη φωτιά κι από τη δύναμή της, τιναζόντανε πέτρες κι ελαφρόπετρες σε τόση απόσταση που φτάνανε ως τα δώματα της πολιτείας και τα χτυπούσαν σα χαλαζοθύελλα. Ο αγέρας βρωμούσε θειάφι κι η τέφρα έμπαινε στα ρουθούνια κι έκανε τα μάτια να τσούζουν και να τρέχουν σα βρύσες.

Η γης δεν έλεγε να σταματήσει. Άλλοτε δυνατότερα κι άλλοτε μόλις που την ένιωθες να σαλεύει, έτρεμε συνέχεια. Τρομαγμένα ξεφωνητά αντηχούσαν παντού.

Ν. Τζώρτζογλου,
Όταν οργίζεται η γη,
σελ. 99-100

Το ηφαίστειο της Θήρας

10. Οι Μυκηναίοι στην Κρήτη

Άνδρες διαφόρων εθνοτήτων αλλά κυρίως Έλληνες ήρθαν να εγκατασταθούν στην Κρήτη, αφού αυτή ερημώθηκε. ... Έπειτα, στην τρίτη γενιά μετά τον θάνατο του Μίνωα, ξέσπασε ο Τρωικός πόλεμος, στον οποίο οι Κρήτες αποδείχτηκαν από τους καλύτερους πολεμιστές που είχε στη διάθεσή του ο Μενέλαος.

Ηρόδοτος, ***Ιστορίαι 8, 171, μτφ. φιλολογική ομάδα Κάκτου***

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποιες τέχνες καλλιέργησαν οι Μινωίτες;**
2. **Τι ήταν οι σφραγίδες; Σήμερα χρησιμοποιούμε σφραγίδες και για ποιο σκοπό;**
3. **Διαβάζω το κείμενο 9 και παρουσιάζω στην τάξη τον λόγο που καταστράφηκε ο Μινωικός πολιτισμός. Στην εποχή μας γίνονται καταστροφές από τους ίδιους λόγους;**
4. **Θυμάσαι κάποιο σπουδαίο βασιλιά της Κρήτης που πήρε μέρος στον Τρωικό πόλεμο;**

Γ. Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

1. Αχαιοί, οι πρώτοι Έλληνες

Όταν ο Κυκλαδικός και ο Μινωικός πολιτισμός βρίσκονταν στην ακμή τους, ένας νέος λαός, **οι Αχαιοί**, ήρθαν από τον Βορρά κι εγκαταστάθηκαν στην κεντρική και τη νότια Ελλάδα. Αυτοί είναι οι πρώτοι Έλληνες.

Οι Αχαιοί γνώρισαν τον Κυκλαδικό και τον Μινωικό πολιτισμό και εντυπωσιάστηκαν. Έμαθαν πολλά πράγματα από τους Κυκλαδίτες και τους Μινωίτες και δημιούργησαν τον δικό τους πολιτισμό που ονομάζεται **Μυκηναϊκός**. Πήρε το όνομά του από τις **Μυκήνες**, που βρίσκονται στην Πελοπόννησο και ήταν το μεγαλύτερο κέντρο του πολιτισμού αυτού. Άλλα μυκηναϊκά κέντρα ήταν **η Θήβα**, **ο Ορχομενός**, **η Αθήνα**, **η Ιωλκός**, **η Πύλος**, **η Σπάρτη**, **η Τίρυνθα**.

Οι Μυκηναίοι ή Αχαιοί, έχοντας σαν παράδειγμα τους Μινωίτες, έγιναν κι αυτοί έμποροι. Με τα πλοία τους ταξίδευαν σε όλη τη Μεσόγειο κι έφταναν μέχρι την Αίγυπτο, την Παλαιστίνη και την Κύπρο. Κατέλαβαν και την Κρήτη που, μετά από την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας και την καταστροφή των πόλεών της, είχε χάσει τη μεγάλη της δύναμη.

Αργότερα, οι Αχαιοί έκαμαν εκστρατεία εναντίον της Τροίας. Η θέση που βρισκόταν η **Τροία** ήταν πολύ σημαντική για το εμπόριο. Γι' αυτό οι Αχαιοί ήθελαν να την κατακτήσουν και να δημιουργήσουν εκεί δικό τους εμπορικό σταθμό. Ο Τρωικός πόλεμος, όπως έχουμε μάθει, κράτησε δέκα χρόνια. Οι Αχαιοί κατέκτησαν την Τροία, μετά όμως άρχισαν να χάνουν σιγά σιγά τη δύναμή τους.

Ο Γερμανός ερευνητής Ερρίκος **Σλήμαν** ήταν ο πρώτος που έκανε ανασκαφές και ανακάλυψε τις Μυκήνες.

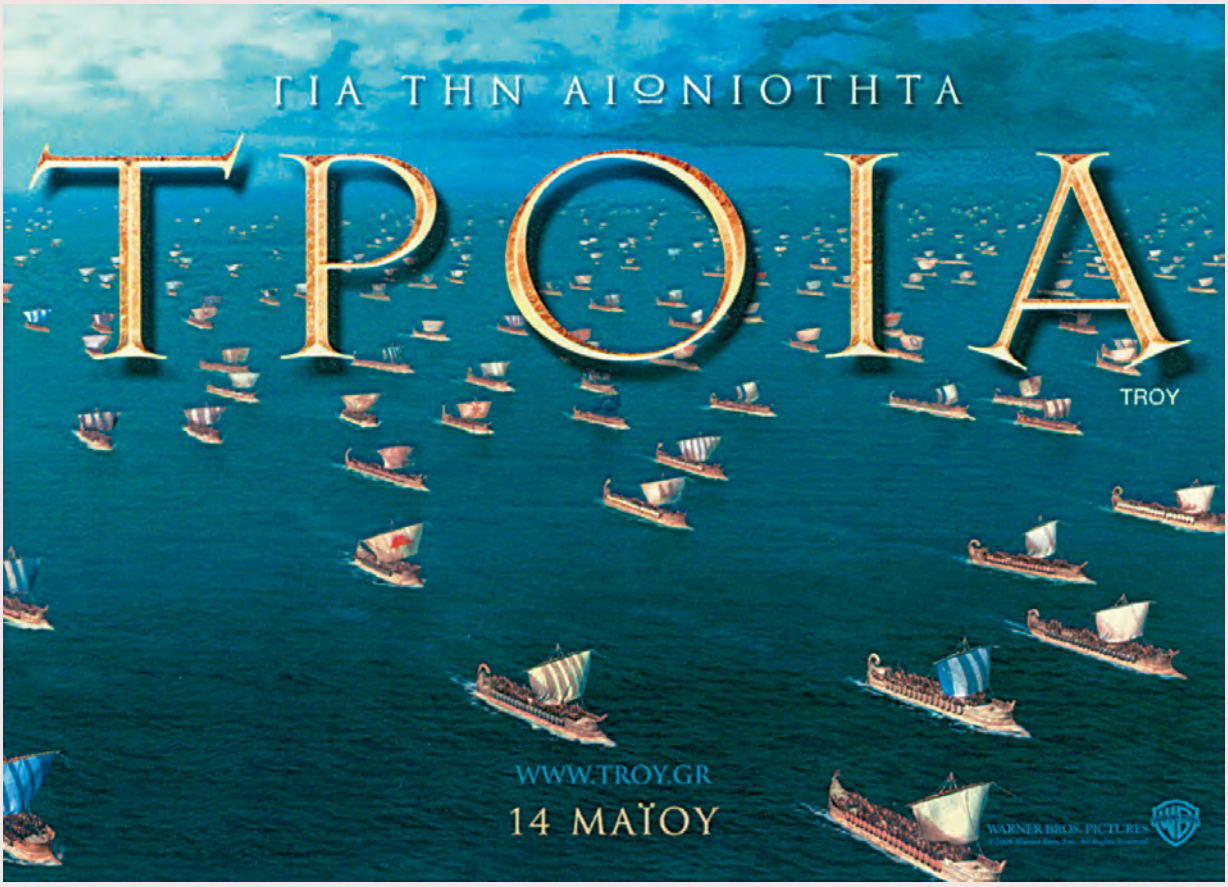

1. Τα σπουδαιότερα κέντρα του Μυκηναϊκού πολιτισμού.

2. Ο βασιλιάς των Μυκηνών αρχιστράτηγος του Τρωικού πολέμου

Όσοι προέρχονταν από την καλά οχυρωμένη πόλη των Μυκηνών [...] είχαν αρχηγό τον Αγαμέμνονα Ατρείδη με εκατό καράβια. Οι άνδρες του ήταν οι περισσότεροι και οι καλύτεροι όλων, ενώ αυτός ανάμεσά τους ήταν χαλκοφορεμένος και υπερήφανος, γιατί σαν καλύτερος οδηγούσε και τους πιο πολλούς άνδρες.

Όμηρος, ***Ιλιάδα Β 509-576, μτφ. Γ. Γιοβάνη***

3. Τα καράβια των Μυκηναίων ξεκινούν για την Τροία.
Από κινηματογραφική ταινία της εποχής μας.

4. Ο Ερρίκος Σλήμαν (1822-1890) παντρεύτηκε Ελληνίδα και έκτισε στην Αθήνα το «Ιλίου Μέλαθρον», όπου σήμερα στεγάζεται το Νομισματικό Μουσείο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Από πού πήρε το όνομά του ο Μυκηναϊκός πολιτισμός;
2. Ποια ήταν η αιτία του Τρωικού πολέμου; Θυμάσαι ποιος ήταν αρχιστράτηγος;
3. Ποιος ερευνητής ανακάλυψε τις Μυκήνες;

2. Οι Αχαιοί πήγαν και στην Κύπρο

Για πολλά χρόνια οι Μυκηναίοι έμποροι ταξίδευαν στην **Κύπρο** κι έπαιρναν από εκεί **χαλκό**. Το πολύτιμο αυτό μέταλλο υπήρχε άφθονο στο νησί.

Αργότερα πολλοί από αυτούς εγκαταστάθηκαν μόνιμα εκεί. Ίδρυσαν αρκετές πόλεις και γύρω τους έχτισαν ψηλά τείχη. Οι πιο σπουδαίες πόλεις ήταν η **Έγκωμη** και το **Κίτιο**. Πολλοί Μυκηναίοι τεχνίτες, αγγειοπλάστες και χαλκουργοί, πήγαν στην Κύπρο, έφτιαξαν εργαστήρια και εργάζονταν εκεί. Μαζί με τις οικογένειές τους έφεραν στην Κύπρο και τη θρησκεία τους και τις συνήθειες της ζωής τους. Από αυτούς έμαθαν οι Κύπριοι και την ελληνική γλώσσα που τη μιλούν μέχρι σήμερα.

Οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν στην Κύπρο τα ερείπια πολλών μυκηναϊκών πόλεων και πολλούς θολωτούς τάφους με χρυσά κτερίσματα, σαν αυτούς που βρήκαν και στις Μυκήνες.

1. Η ναυτική δράση των Μυκηναίων φτάνει και στην Κύπρο.

2. Ο βασιλιάς της Κύπρου χαρίζει θώρακα στον Αγαμέμνονα

Ο Όμηρος μας πληροφορεί ότι οι κάτοικοι της Κύπρου δεν πήραν μέρος στον Τρωικό πόλεμο. Όταν όμως έφτασε στην Κύπρο η είδηση για τη μεγάλη εκστρατεία των Αχαιών, ο Κύπριος βασιλιάς Κινύρας έστειλε στον Αγαμέμνονα δώρο έναν χάλκινο θώρακα, να τον φορεί στη μάχη.

Ο μύθος λέει ότι Αχαιοί πολεμιστές, γυρνώντας απ' την Τροία, έφτασαν στην Κύπρο σπρωγμένοι από τα κύματα. Εκεί έμειναν κι ίδρυσαν πόλεις, όπως την Πάφο, που την ίδρυσε ο Αγαπήνορας. Κι ο Τεύκρος, ο αδερφός του Αίαντα και γιος του Τελαμώνα από τη Σαλαμίνα, έκτισε τη Σαλαμίνα της Κύπρου. Άλλοι Αχαιοί πολεμιστές έκτισαν κι άλλες πόλεις κι εγκαταστάθηκαν εκεί.

Όμηρος, ***Ιλιάδα Λ 20-25 (διασκευή)***

3. Εμπορικές σχέσεις Κυπρίων και Μυκηναίων

Η Κύπρος έβγαζε τον καλύτερο χαλκό σε όλη τη Μεσόγειο. Οι Κύπριοι έπαιρναν το μετάλλευμα από τη γη και, αφού το έλιωναν, το έχυναν σε καλούπια και έφτιαχναν μεγάλες πλάκες βάρους 15-17 κιλών, που μπορούσαν να τις μεταφέρουν στον ώμο τους δυνατοί άντρες. Ο Μυκηναίος βασιλιάς, που ήταν υπεύθυνος για το εμπόριο και για όλη την παραγωγή, είχε έλθει σε συνεννόηση με τον φίλο του βασιλιά της Κύπρου και έκανε από κει εισαγωγή χαλκού. Τον χαλκό τον διέθετε έπειτα στους τεχνίτες του, για να κατασκευάσουν με τα σφυριά και τα αμόνια χάλκινα όπλα για τον στρατό (ξίφη, κράνη, ασπίδες, δόρατα και βέλη), αλλά και πολλά άλλα αντικείμενα από μέταλλο, που είτε τα χρησιμοποιούσαν εκεί, είτε τα εξήγαν και πάλι σε άλλες περιοχές.

Επειδή την εποχή εκείνη δεν είχε ακόμα ανακαλυφθεί το νόμισμα, και το εμπόριο γινόταν με ανταλλαγές προϊόντων, για τον χαλκό που έπαιρναν οι Μυκηναίοι πρόσφεραν αρωματικά λάδια στους Κύπριους. Το αρωματικό λάδι, σαν τις σημερινές κολόνιες, το παρασκεύαζαν οι Μυκηναίοι αναμειγνύοντας λάδι ελιάς με ακριβά αρώματα που έφερναν από την Ανατολή.

Π. Βαλαβάνης, ***Ο λόφος με τα κρυμμένα μυστικά, σελ. 21 (με αλλαγές)***

4. Παράσταση από μυκηναϊκό αγγείο που βρέθηκε στην Έγκωμη της Κύπρου.

5. Βωμός από ιερό της Κύπρου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποιες ήταν οι σχέσεις των Μυκηναίων με την Κύπρο;**
2. **Στην εικόνα 4 υπάρχει ένα μυκηναϊκό αγγείο που βρέθηκε στην Κύπρο. Μπορείς να εξηγήσεις πώς βρέθηκε εκεί;**
3. **Διαβάζω το κείμενο 2 και βρίσκω δυο σημαντικές πόλεις της Κύπρου.**

3. Η ακρόπολη των Μυκηνών

Στην Πελοπόννησο, στη βόρεια πλευρά του κάμπου του Άργους, βρίσκονται οι **Μυκήνες**. Σήμερα εκεί υπάρχουν μόνο ερείπια. Όμως, πριν από πολλά χρόνια, υπήρχε εκεί μια σπουδαία πόλη, που ήταν το μεγαλύτερο κέντρο του Μυκηναϊκού πολιτισμού.

Η ακρόπολη των Μυκηνών χτίστηκε πάνω σε έναν λόφο και ήταν περιτριγυρισμένη από γερά τείχη. Ήταν τόσο μεγάλες οι πέτρες αυτών των τειχών, που οι άνθρωποι πίστευαν ότι θα τα έφτιαξαν κύκλωπες. Γι' αυτό τα λένε μέχρι σήμερα **κυκλώπεια τείχη**. Τη μεγάλη πύλη του τείχους στόλιζαν δυο πέτρινα λιοντάρια, που παραμένουν στη θέση τους μέχρι σήμερα. Αυτή είναι η περίφημη **πύλη των λεόντων**.

Μέσα στην ακρόπολη βρισκόταν το **ανάκτορο**, όπου κατοικούσε ο βασιλιάς με την οικογένειά του. Στο ισόγειο του ανακτόρου υπήρχε μια μεγάλη αίθουσα, το **μέγαρο**. Εκεί ήταν ο θρόνος του βασιλιά. Στο κέντρο της βρισκόταν μια στρογγυλή **εστία**, όπου έκαιγε η φωτιά. Εκεί ο βασιλιάς έκανε συμπόσια και διασκέδαζε με τους φίλους του. Δίπλα από το μέγαρο υπήρχαν πολλά δωμάτια και λουτρά για τη βασιλική οικογένεια. Οι τοίχοι του ανακτόρου ήταν στολισμένοι με όμορφες τοιχογραφίες που παρίσταναν πολεμικές σκηνές και σκηνές κυνηγιού.

Μέσα στην ακρόπολη υπήρχαν και αποθήκες, εργαστήρια, θησαυροφυλάκια, σπίτια για τους φρουρούς, τους αξιωματούχους, τους τεχνίτες και τους δούλους, υπόγειες δεξαμενές νερού, καθώς και το ιερό των θεών.

Η πόλη των Μυκηνών, όπου ζούσε ο **λαός**, ήταν χτισμένη γύρω από την ακρόπολη. Οι κάτοικοι όμως, όταν πλησίαζαν εχθροί, έμπαιναν όλοι μέσα στην ακρόπολη για προστασία.

1. **Η ακρόπολη των Μυκηνών χτισμένη στην κορυφή του λόφου. Κάτω απλώνεται η πεδιάδα του Άργους.**

2. Τι λένε οι μύθοι για τις Μυκήνες

Σύμφωνα με την παράδοση, ο μυθικός Περσέας, γιος του Δία και της Δανάης, αφού σκότωσε την τρομερή Μέδουσα, που πέτρωνε όποιον την αντίκριζε, έψαχνε μέρος να εγκατασταθεί. Κάποτε έφτασε και στις Μυκήνες. Είδε έναν λόφο που στα πόδια του απλωνόταν η πεδιάδα του Άργους και στο βάθος φαινόταν η θάλασσα. Του άρεσε το μέρος κι αποφάσισε να εγκατασταθεί εκεί. Άρχισε λοιπόν να κτίζει τις Μυκήνες. Κάλεσε και τους Κύκλωπες που έφτιαξαν τα τείχη. Παντρεύτηκε την Ανδρομέδα και απέκτησε πολλά παιδιά και εγγόνια. Το τελευταίο εγγόνι του ήταν ο Ευρυσθέας.
Αργότερα, βασιλιάς των Μυκηνών έγινε ο Ατρέας και μετά ο γιος του, ο Αγαμέμνονας, που πολέμησε στην Τροία.

Απολλόδωρος, ***Βιβλιοθήκη Β 4, 2-4 (διασκευή)***

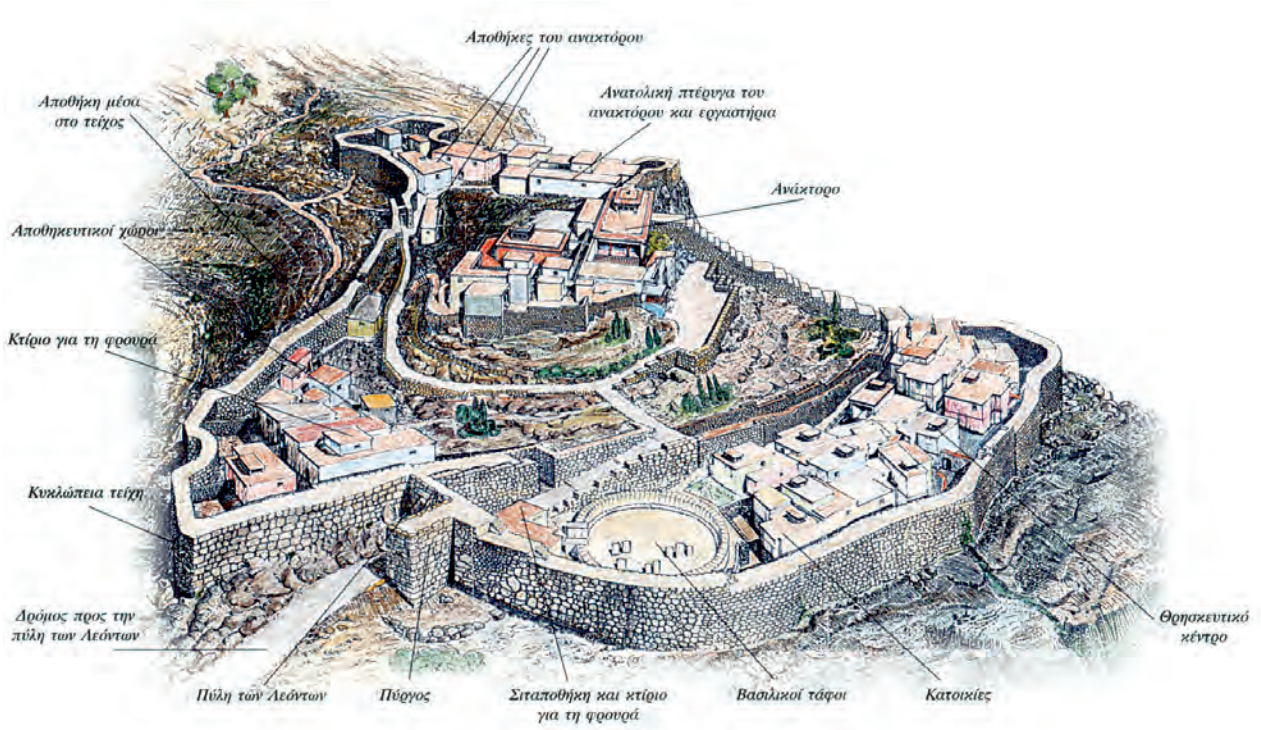

3. Η πύλη των λεόντων

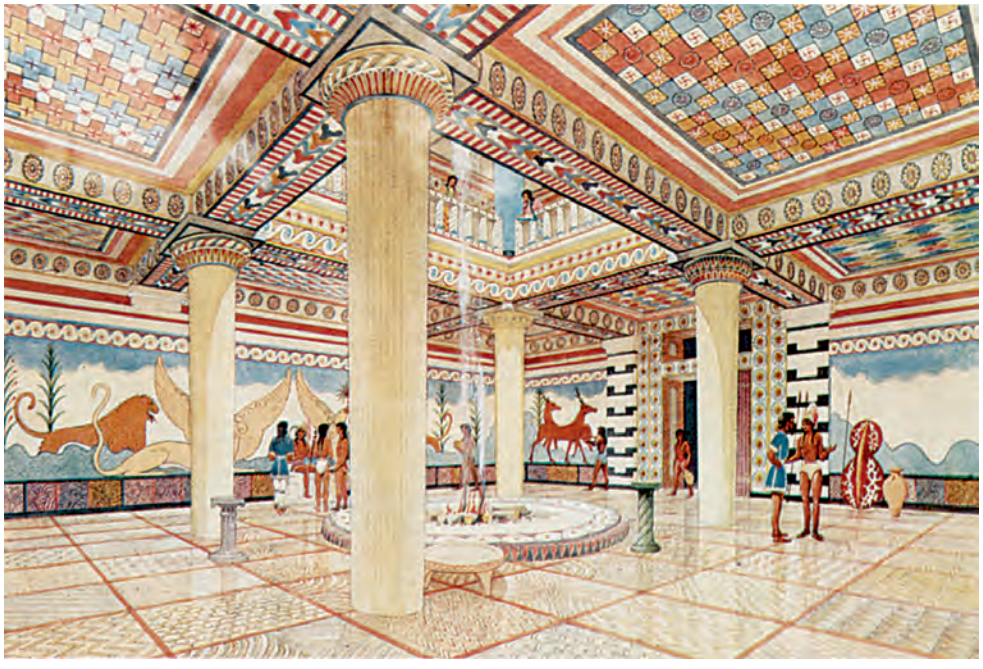
4. Τα κυκλώπεια τείχη

Τα τείχη έπρεπε τώρα να χτιστούν τόσο ψηλά και γερά, ώστε να προξενούν φόβο στους εχθρούς, αλλά και να αντέχουν σε μια πιθανή πολιορκία. Οι πέτρες έπρεπε να μεταφερθούν από μακριά και μερικές ήτανε πάρα πολύ μεγάλες. Όμως, οι Μυκηναίοι είχαν αναπτύξει πολύ τις τεχνικές γνώσεις τους, έχοντας αντιγράψει αρκετά από τους προχωρημένους σε τεχνικά έργα λαούς της εποχής, τους Αιγύπτιους και τους Χετταίους.
Για να ανεβάσουν ψηλά στο τείχος τους μεγάλους ογκόλιθους, δημιουργούσαν πλαγιαστές ράμπες από σάκους με άμμο. Πάνω σ' αυτές τοποθετούσαν ξύλινα μαδέρια στα οποία έσερναν τις πέτρες. Όσο υψηλότερα ανέβαινε το τείχος, τόσο περισσότερη άμμο πρόσθεταν. Μόλις τελείωναν το χτίσιμο, έβγαζαν τους σάκους και όλα ήταν έτοιμα.

Π. Βαλαβάνης, ***Ο λόφος με τα κρυμμένα μυστικά, σελ. 20 (με μικρές αλλαγές)***

5. Αναπαράσταση της ακρόπολης των Μυκηνών. Στην κορυφή είναι το ανάκτορο.

6. Αναπαράσταση του μεγάρου στο ανάκτορο της Πύλου. Στο κέντρο φαίνεται η εστία και στον αριστερό τοίχο με τις πολύχρωμες τοιχογραφίες βρίσκεται ο βασιλικός θρόνος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σε ποια θέση χτίστηκε η ακρόπολη των Μυκηνών; Γιατί οι Μυκηναίοι διάλεξαν αυτή τη θέση;
2. Παρατηρώ την εικόνα 6 και την περιγράφω.

4. Η καθημερινή ζωή των Μυκηναίων

Οι Μυκηναίοι ασχολήθηκαν πολύ με το **εμπόριο**. Τα μυκηναϊκά καράβια ταξίδευαν σε όλη τη Μεσόγειο. Μετέφεραν σε άλλες χώρες αγγεία, λάδι, κρασί, όπλα και κοσμήματα κι έφερναν στις Μυκήνες χρυσό, ασήμι, χαλκό, ελεφαντόδοντο και πολύτιμες πέτρες. Ήταν τόσο το χρυσάφι που απέκτησαν οι Μυκηναίοι, ώστε δίκαια ο Όμηρος ονόμασε τις Μυκήνες **πολύχρυσες**.

Εκτός από καλοί έμποροι, ήταν και σπουδαίοι **πολεμιστές**. Είχαν πολλούς εχθρούς, γι' αυτό έχτιζαν τείχη γύρω από τις ακροπόλεις τους και γυμνάζονταν, για να είναι πάντα έτοιμοι για πόλεμο. Είχαν χάλκινες πανοπλίες, με θώρακα, περικνημίδες, ασπίδα και κράνη από χαλκό ή από δόντια αγριόχοιρου. Ήταν σπουδαίοι ιππείς και πολεμούσαν πάνω σε άρματα που τα έσερναν άλογα. Έκαναν και πολλές γιορτές. Διασκέδαζαν τρώγοντας, πίνοντας και κάνοντας αγώνες. Αγαπούσαν πολύ τη μουσική και από τις γιορτές τους δεν έλειπε ποτέ **ο αοιδός**, που έπαιζε τη λύρα και τραγουδούσε ηρωικά τραγούδια.

Οι **Μυκηναίες φορούσαν** μακριές πολύχρωμες φούστες και μπλούζες με μακριά μανίκια. Χτενίζονταν όμορφα, έφτιαχναν πολλές μπούκλες, βάφονταν και στολίζονταν με πολλά κοσμήματα. Οι άντρες φορούσαν χιτώνες, κούρευαν τα μαλλιά τους κι άφηναν γενειάδα και μουστάκι. Άντρες και γυναίκες φρόντιζαν πολύ το σώμα τους. Έκαναν λουτρά και αλείφονταν με αρωματικά λάδια.

Κάθε πόλη είχε τον **βασιλιά** της, που έμενε στο ανάκτορο και είχε μεγάλη εξουσία. Όταν ήθελε να ανακοινώσει κάτι, καλούσε τον λαό στην **αγορά**. Κανείς, όμως, δεν τολμούσε να μην υπακούσει στις αποφάσεις του.

1. **Ασπίδα** (τοιχογραφία).

2. **Λαβές από ξίφη στολισμένες με χρυσό.**

3. Ο πολεμιστής

Είμαι νέο παλικάρι, με βλέπεις άλλωστε, αμούστακο ακόμα, φτιαγμένο από ελεφαντόδοντο. Αυτό το σπάνιο υλικό το φέρναμε εμείς οι Μυκηναίοι από την Ανατολή. Ήταν βέβαια ακριβό πολύ, αλλά το ότι ήμαστε πλούσιος λαός δεν το κρύψαμε ποτέ!

Το κράνος μου το πρόσεξες; Δεν μοιάζει καθόλου μ' αυτό που βάζετε όταν οδηγείτε τις μοτοσικλέτες σας. Το δικό μου είναι φτιαγμένο από δέρμα και σκεπασμένο με δόντια αγριογούρουνου.

Η στρατιωτική μου μαθητεία άρχισε από τότε που ήμουν ακόμα μικρός και θα κρατήσει ώσπου να γεράσω. Έτσι ήμασταν εμείς οι Μυκηναίοι. Πολεμιστές από την κούνια μας, που λέει ο λόγος.

Σ. Γιαλουράκη, *Χρυσές Μυκήνες, σελ. 77-78*

4. Μυκηναίοι πολεμιστές ξεκινούν για τη μάχη.

5. Η «Μυκηναία»

Είμαι η «Μυκηναία». Ζωγραφίστηκα πριν από 3.300 χρόνια. Σου λέω τη χρονολογία για να καταλάβεις τη μεγάλη αξία μου. Η ομορφιά μου πέρασε ακόμα και τις Μινωίτισσες. Δεν βρίσκεις πως είμαι πιο όμορφη από την «Παριζιάνα», τη γνωστή μινωική τοιχογραφία; Ζωγραφίστηκα πάνω σε γαλάζιο φόντο κι έτσι αναδεικνύεται η ομορφιά μου. Είμαι γεροδεμένη, έχω πλούσια μαλλιά, που περνούν μπροστά από τ᾽ αυτιά, στολισμένα με μια κορδέλα, λοξά μάτια, καμαρωτά φρύδια, φορώ όμορφα ρούχα και λεπτά κοσμήματα. Έχω γυρίσει το στήθος μπροστά για να καμαρώσεις και τα κοσμήματά μου! Μόνο το κεφάλι μου είναι στο πλάι. Το έκανα επίτηδες για να θαυμάσεις την αρχοντιά μου. Έτσι που γέρνω το κεφάλι είναι σαν να μην ξέρω ποιο περιδέραιο να διαλέξω.

Σ. Γιαλουράκη, ***Χρυσές Μυκήνες, σελ. 122-124 (με μικρές αλλαγές)***

6. Χρυσά κοσμήματα

7. Ο αοιδός

Σε λίγο αγέρωχοι οι μνηστήρες μπήκαν κι αυτοί στην αίθουσα,
πήραν με τη σειρά τους θέση σε θρόνους κι αναπαυτικά καθίσματα.
Τότε τους έχυναν νερό στα χέρια τους οι κήρυκες,
δούλες γεμίζαν με ψωμί πλεχτά πανέρια,
έφηβοι τους κρατήρες με πιοτό ξεχείλιζαν,
κι αυτοί τα χέρια τους απλώνουν στο έτοιμο τραπέζι.
Και μόνο όταν χόρτασαν τον πόθο τους με το φαΐ και το πιοτό,
τραβούσε άλλα πια η ψυχή τους: τραγούδι, μουσική, χορό,
συμπλήρωμα απαραίτητο σ' ένα καλό τραπέζι.
Τότε κι ο κήρυκας φέρνει και δίνει την πανέμορφη κιθάρα
στου Φήμιου τα χέρια, που τραγουδούσε στους μνηστήρες...
Τους τραγουδούσε ο φημισμένος αοιδός, κι εκείνοι
καθισμένοι τον ακούν με τη σιωπή τους.
Των Αχαιών τον νόστο τραγουδούσε, πικρόν,
όπως τον όρισε τον γυρισμό τους από την Τροία η Αθηνά η Παλλάδα.

Όμηρος, ***Οδύσσεια α 162-172 και 362-364, μτφ. Δ. Ν. Μαρωνίτης (με μικρές αλλαγές)***

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Διαβάζω το κείμενο 3 και απαντώ. Ποιες ήταν οι δυο βασικές ασχολίες των Μυκηναίων;**
2. **Γιατί ο Όμηρος ονόμασε τις Μυκήνες πολύχρυσες; Ποιες εικόνες του βιβλίου σου το αποδεικνύουν;**

5. Η θρησκεία και η γραφή των Μυκηναίων

Οι Μυκηναίοι λάτρευαν **τη Μεγάλη Θεά**, που ήταν θεά της βλάστησης, της άγριας φύσης και των άγριων ζώων, αλλά κυρίως πολλούς από **τους θεούς του Ολύμπου**, όπως τον Δία, την Ήρα, την Αθηνά, τον Ποσειδώνα και άλλους.

Δεν έκτιζαν μεγάλους ναούς για τους θεούς τους. Τους λάτρευαν σε μικρά ιερά και σε ιερά άλση. Τους πρόσφεραν φρούτα, σπόρους, γάλα και μέλι και πολλές φορές στον βωμό τους θυσίαζαν ζώα.

Πίστευαν ότι οι νεκροί ζουν μετά τον θάνατό τους. Γι' αυτό έσκαβαν στις πλαγιές των λόφων και έφτιαχναν μεγαλοπρεπείς τάφους με θολωτή οροφή. Εκεί τοποθετούσαν τους βασιλικούς νεκρούς. Μερικές φορές σκέπαζαν το πρόσωπό τους με χρυσές **προσωπίδες**. Κοντά τους έβαζαν τα προσωπικά τους αντικείμενα: κοσμήματα, κύπελλα, αγγεία, όπλα. Όλα αυτά ονομάζονται **κτερίσματα**.

Στους περίφημους **θολωτούς τάφους**, που βρίσκονται κοντά στην ακρόπολη των Μυκηνών, οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν πολλά κτερίσματα χρυσά, ασημένια, χάλκινα και πήλινα. Όλα αυτά βρίσκονται σήμερα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας.

Οι Μυκηναίοι μιλούσαν ελληνικά και επηρεασμένοι από τη γραφή των Μινωιτών ανακάλυψαν ένα άλλο είδος γραφής που ονομάζεται **Γραμμική Β΄**. Έγραφαν με ένα μυτερό ξυλαράκι πάνω σε πλάκες φτιαγμένες από μαλακό πηλό. Οι αρχαιολόγοι βρήκαν πολλές τέτοιες πλάκες σε ανασκαφές που έκαναν στην Πύλο, στην Κνωσό κι αλλού. Οι επιστήμονες κατάφεραν να διαβάσουν τα γράμματα της Γραμμικής Β΄ κι έμαθαν πολλά πράγματα για τη ζωή των Μυκηναίων. Η Γραμμική Β΄ είναι **η πρώτη ελληνική γραφή**.

1. Μικρά αγάλματα που παριστάνουν τη γυναικεία θεότητα.

2. Η προσωπίδα του Αγαμέμνονα

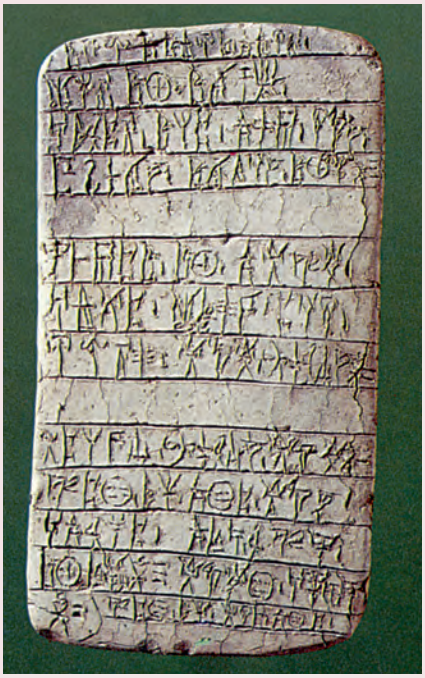
Είμαι ένα προσωπείο, μια μάσκα δηλαδή, που σκέπαζα το πρόσωπο κάποιου νεκρού βασιλιά. Είμαι σοβαρός και μυστηριώδης. Η ίσια μύτη μου είναι καθαρά ελληνική. Έχω γένια και μουστάκι, όπως έχουν και πολλοί σημερινοί Έλληνες. Τα μάτια μου είναι πολύ περίεργα, ανοιχτά και κλειστά συγχρόνως. Τα σφιγμένα μου χείλη και το δυνατό μου πιγούνι φανερώνουν τη θέληση του χαρακτήρα μου. Πριν με βάλουν στον τάφο, έντυσαν τον άγνωστο για σας βασιλιά με ένα πολύτιμο φόρεμα και με τοποθέτησαν πάνω στο πρόσωπό του. Μεγάλη τιμή για μένα δεν νομίζεις;

Ο αρχαιολόγος Ερρίκος Σλήμαν, που με ανακάλυψε, μόλις με είδε ψιθύρισε ευτυχισμένος στη γυναίκα του: «Σοφία, ο Αγαμέμνονας!». Δεν είμαι βέβαια ο Αγαμέμνονας, γιατί ανήκω σε βασιλιά που έζησε πολλά χρόνια πριν από τον Τρωικό πόλεμο. Κολακεύομαι όμως να με φωνάζουν έτσι, γιατί ο Αγαμέμνονας ήταν πολύ σπουδαίος βασιλιάς.

Σ. Γιαλουράκη, *Χρυσές Μυκήνες, σελ. 63-64 (με μικρές αλλαγές)*

3. Θολωτός τάφος

4. Η Γραμμική Β΄

Όταν οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν τις πήλινες πινακίδες της Γραμμικής γραφής Β΄, έμειναν σιωπηλοί μπροστά στην άγνωστη γραφή που έβλεπαν. Όταν όμως μπόρεσαν και τη διάβασαν, ανακάλυψαν ότι στις πινακίδες αυτές υπήρχαν λέξεις μιας πολύ αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Πολλές από τις λέξεις αυτές τις χρησιμοποιούμε ακόμη και σήμερα: *οίνος και έλαιον, χρυσός και χαλκός, θάλασσα, άνεμος, αγρός* και πλήθος άλλες.

Από τις πινακίδες αυτές οι επιστήμονες μπόρεσαν να μάθουν πολλά πράγματα για την εποχή των Μυκηναίων. Έμαθαν λοιπόν για τη ζωή τους, για τους θεούς και για τους άρχοντές τους, για τα προϊόντα που εμπορεύονταν, για τα κτήματα και τα ζώα τους, για τα επαγγέλματά τους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. **Ποιους θεούς λάτρευαν οι Μυκηναίοι;**
2. **Στην Κνωσό της Κρήτης βρέθηκαν πινακίδες με Γραμμική Β΄ που έγραφαν οι Μυκηναίοι. Συζητάμε στην τάξη πώς βρέθηκαν εκεί, αφού η Κρήτη βρίσκεται τόσο μακριά από τις Μυκήνες.**

6. Η τέχνη των Μυκηναίων

Οι Μυκηναίοι εντυπωσιάστηκαν από την τέχνη των Μινωιτών και πήραν πολλά από αυτούς. Θαύμασαν τις τοιχογραφίες της Κνωσού και άρχισαν κι αυτοί να στολίζουν τα ανάκτορα και τα σπίτια τους με **τοιχογραφίες**. Ενώ όμως οι Μινωίτες ζωγράφιζαν συνήθως ειρηνικές σκηνές από τη φύση, οι Μυκηναίοι ζωγράφιζαν με πολύ μεγάλη τέχνη **σκηνές πολεμικές**, σκηνές από κυνήγι και από ιερές τελετές.

Οι Μυκηναίοι αγγειοπλάστες κατασκεύαζαν πολλών ειδών **αγγεία**, που τα ζωγράφιζαν όμορφα και τα πουλούσαν σε όλες τις χώρες της Μεσογείου. Έφτιαχναν αγγεία και από κρύσταλλο.

Με ιδιαίτερη τέχνη οι μεταλλοτεχνίτες δούλευαν τα **μέταλλα** κι έφτιαχναν χάλκινα αγγεία και σκεύη, πανοπλίες, μεγάλα ξίφη με στολισμένες λαβές και μικρότερα μαχαίρια στολισμένα με χρυσά λουλούδια, πουλιά και σκηνές κυνηγιού. Έφτιαχναν χρυσές προσωπίδες για τους νεκρούς, χρυσά κύπελλα και πλήθος κοσμήματα, που τα θαυμάζουμε ακόμα και σήμερα.

Οι γλύπτες έφτιαχναν αγαλματάκια από πηλό και **ελεφαντόδοντο**, αλλά και μεγαλύτερα γλυπτά από **πέτρα**, όπως το πέτρινο ανάγλυφο των δύο λιονταριών που στολίζει την είσοδο της ακρόπολης των Μυκηνών.

Οι Μυκηναίοι ή Αχαιοί απέκτησαν μεγάλη δύναμη και πλούτη. Μετά τον Τρωικό πόλεμο, όμως, άρχισαν να χάνουν σιγά σιγά τη δύναμή τους. Όμως, η λάμψη του πολιτισμού τους μένει για πάντα άσβεστη και προκαλεί και σήμερα τον θαυμασμό μας.

1. Τοιχογραφία με σκηνή κυνηγιού.

2. Αγγείο από κρύσταλλο που έχει τη μορφή πάπιας.

3. Το Μουσείο

Αν θέλεις να δεις από κοντά τα έργα τέχνης των Μυκηναίων, κάνε μια επίσκεψη στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας.

Αν δεν είσαι βιαστικός και τους δείξεις ενδιαφέρον, είναι σίγουρο ότι τα αντικείμενα αυτά θα σου «μιλήσουν». Αν αφήσεις τη φαντασία σου ελεύθερη, μπορεί να ζωντανέψουν και να σου πουν την ιστορία τους. Αν σταθείς και τα παρατηρήσεις με προσοχή, θα ανακαλύψεις μερικά από τα κρυμμένα μυστικά τους.

4. Χρυσό δαχτυλίδι με παράσταση μάχης.

5. Μικρό μαχαίρι με σκηνή κυνηγιού.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Συζητάμε στην τάξη την άποψη ότι πολλά στοιχεία της τέχνης τους τα πήραν οι Μυκηναίοι από τους Μινωίτες.
2. Τι μπορεί να σημαίνει το γεγονός ότι στην Αίγυπτο βρέθηκαν πολλά μυκηναϊκά αγγεία;

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

άγαλμα: έργο τέχνης σκαλισμένο σε μάρμαρο, μέταλλο, ξύλο ή άλλο υλικό
αγγείο: δοχείο, συνήθως πήλινο ή πέτρινο
αγγειοπλάστης: αυτός που κατασκευάζει αγγεία
αγγελιοφόρος: αυτός που μεταφέρει μηνύματα, ο ταχυδρόμος
Άδης: ο τόπος που κατοικούσαν οι νεκροί
άθλος: μεγάλο κατόρθωμα
αιχμή: κοφτερή άκρη ή μύτη
ακόντιο: κοντάρι ξύλινο με σιδερένια αιχμή
ακρόπολη: το ψηλότερο σημείο της πόλης
άλσος: μικρό δάσος
αμβροσία: η τροφή των θεών
ανάκτορο: κατοικία του άνακτα (βασιλιά)
αναπαράσταση: η εικόνα ενός πράγματος ή ενός κτιρίου, όπως ήταν στην αρχή
ανασκαφή: το προσεκτικό σκάψιμο από τους αρχαιολόγους, για να βρουν αρχαία αντικείμενα
ανάγλυφο: παράσταση σκαλισμένη σε πλάκα
αοιδός: αρχαίος τραγουδιστής
αποικία: πόλη που κτίζεται σε ξένη χώρα
αργαλειός: το εργαλείο με το οποίο υφαίνουν
άρμα: κάρο με δυο τροχούς που το έσερναν άλογα
αρχαιολόγος: ο επιστήμονας που μελετά αρχαία ευρήματα
ασπίδα: αρχαίο όπλο που προστάτευε το σώμα των πολεμιστών
αυλός: αρχαίο μουσικό όργανο
βραχογραφία: εικόνα ζωγραφισμένη σε βράχο
βωμός: πέτρινο κτίσμα, σαν τραπέζι, που πάνω του οι αρχαίοι έκαναν θυσίες
γαλαξίας: σειρά από αμέτρητα αστέρια
γλύπτης: καλλιτέχνης που φτιάχνει γλυπτά (αγάλματα)
γλυπτό: το έργο του γλύπτη
δαυλός: ξύλο που καίγεται και φέγγει
διακοσμώ: στολίζω
δόρυ: ξύλινο κοντάρι με σιδερένια μύτη (ακόντιο)
δέρας: δέρμα ζώου
ειδώλιο: μικρό πέτρινο ή πήλινο άγαλμα
ερείπια: ό,τι έχει απομείνει από ένα παλιό κτίριο

επιτάφιοι αγώνες: αγώνες που γίνονταν για να τιμήσουν κάποιο νεκρό

εστία: το μέρος του σπιτιού που άναβαν τη φωτιά

ζατρίκιο: επιτραπέζιο παιχνίδι, που έμοιαζε με το σκάκι

ημίθεος: ήρωας που ο ένας γονιός του ήταν θεός

ήρωας: αυτός που κάνει μεγάλα κατορθώματα

θαλασσοκρατία: η κυριαρχία στη θάλασσα

θησαυροφυλάκιο: το μέρος που φυλάνε τους θησαυρούς

θολωτός τάφος: τάφος με στέγη σε σχήμα τρούλου

θώρακας: δερμάτινο ή μεταλλικό κάλυμμα που προστάτευε το στήθος και την πλάτη των πολεμιστών

ιέρεια: γυναίκα που υπηρετούσε τον ναό

ιερό: αρχαίος ναός

ικέτης: αυτός που παρακαλεί για βοήθεια

ιμάτιο: ρούχο που φοριόταν πάνω από τον χιτώνα

κάπρος: αγριογούρουνο

κένταυρος: ον, από τη μέση και πάνω άνθρωπος και από τη μέση και κάτω άλογο

κήρυκας: αυτός που διαλαλεί

κηρύκειο: το ραβδί του Ερμή

κιβωτός: πολύ μεγάλο ξύλινο κιβώτιο και τεράστιο πλοίο

κράνος: κάλυμμα που προστάτευε το κεφάλι των πολεμιστών

κτερίσματα: αγαπημένα αντικείμενα του νεκρού, που τοποθετούνταν μαζί του στον τάφο

λαβύρινθος: πολύπλοκο κτίριο, στο οποίο κάποιος εύκολα χάνεται

λάφυρα: πράγματα που έπαιρναν οι νικητές από τους νικημένους μετά τη μάχη

λεοντή: το δέρμα του λιονταριού

λύρα: μουσικό όργανο με χορδές

λάβα: καυτό υλικό που βγαίνει από τα ηφαίστεια

λίθος: πέτρα

μαντείο: ναός ή ιερός χώρος, όπου οι άνθρωποι πήγαιναν για να μάθουν το μέλλον

μάντης: ο ιερέας που έλεγε το μέλλον

μέγαρο: το μεγαλύτερο δωμάτιο των μυκηναϊκών ανακτόρων

μουσείο: κτίριο όπου φυλάσσονται και παρουσιάζονται ευρήματα από τα αρχαία χρόνια

μίτος: κλωστή, νήμα

μύθος: φανταστική διήγηση που εξηγεί ένα γεγονός

μυθολογία: βιβλίο που περιέχει τους μύθους ενός λαού, αλλά και η επιστήμη που μελετά τους μύθους

νέκταρ: γλυκός χυμός, το ποτό των θεών του Ολύμπου

οικισμός: μικρό χωριό

οψιανός: γυαλιστερή, σκληρή, μαύρη πέτρα

πανοπλία: όλα μαζί τα όπλα των αρχαίων πολεμιστών

πεσσοί: αρχαίο παιχνίδι παρόμοιο με την ντάμα

πέλεκυς: τσεκούρι

περικεφαλαία: το κράνος των αρχαίων πολεμιστών

περικνημίδα: κάλυμμα από δέρμα ή μέταλλο που προστάτευε τα πόδια (τις κνήμες) των αρχαίων πολεμιστών

πιθάρι: μεγάλο πήλινο αγγείο

πλίθες: είδος τούβλων φτιαγμένων με λάσπη και άχυρα και ξεραμένων στον ήλιο

πολιτισμός: τα δημιουργήματα του ανθρώπου που κάνουν τη ζωή του καλύτερη και ομορφότερη

πρεσβεία: αποστολή αντιπροσώπων

προσωπίδα: μάσκα

πολυμήχανος: αυτός που μηχανεύεται πολλά τεχνάσματα

Πυθία: ιέρεια του Απόλλωνα στο μαντείο των Δελφών

πυρσός: δαυλός που φωτίζει

προϊστορία: η περίοδος της ζωής του ανθρώπου πριν από την ιστορία

ρόπαλο: ξύλινο χονδρό ραβδί λεπτότερο στη λαβή

σανδάλι: αρχαίο πέδιλο

σκήπτρο: ραβδί στολισμένο με πολύτιμα υλικά, σύμβολο εξουσίας αρχηγών και μάντεων

σμίλη: εργαλείο που χρησιμοποιείται για το σκάλισμα της πέτρας

συμπόσιο: συγκέντρωση για φαγητό και ποτό

σχεδία: πλοίο κατασκευασμένο πρόχειρα από κορμούς δέντρων

ταυροκαθάψια: θρησκευτική τελετή στη μινωική Κρήτη

τοιχογραφία: ζωγραφιά σε τοίχο

τροφοσυλλέκτης: αυτός που συλλέγει την τροφή του όπως τη βρίσκει στη φύση

τροχός: εργαλείο που χρησιμοποιεί ο αγγειοπλάστης

χαλκοφορεμένος: αυτός που φορούσε χάλκινη πανοπλία

χειροπέλεκυς: το πρώτο εργαλείο του ανθρώπου (πέτρα σε σχήμα αμύγδαλου)

χιτώνας: ρούχο που φορούσαν οι αρχαίοι Έλληνες

χλαμύδα: κοντό ρούχο που φορούσαν οι ιππείς

χρησμός: η προφητεία που έδινε στους ανθρώπους ο μάντης

χοιροβοσκός: ο βοσκός των γουρουνιών

φιλονικία: τσακωμός, καβγάς

Βιβλιογραφία

Η Βιβλιογραφία παρατίθεται κατά ενότητα στο Βιβλίο του Δασκάλου.

Πηγές εικόνων και χαρτών

Ι. ΒΙΒΛΙΑ

Αγών, Μικρός Οδηγός Έκθεσης, ΥΠΠΟ, 2004.
Ανακαλύπτω την τέχνη, Αναγέννηση, Δεληθανάσης, 1994.
Αρμενίζοντας στο χρόνο. Το πλοίο στην ελληνική τέχνη, Καπόν, Αθήνα 1995.
Αρχαία ελληνικά νομίσματα, Εκδ. Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1996.
Βαλαβάνης Π. κ.ά., *Ηρακλής ήρως μέγιστος,* οδηγός της ομώνυμης έκθεσης, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας-Κέντρο Γαία και Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων-ΥΠΠΟ, Αθήνα 2004.
Γαβριλάκη Ε.- Κάντα Α., *Αρχαιολ. Μουσείο Ρεθύμνου,* ΥΠΠΟ.
Ελλάς, ΕΟΤ, 2000.
Ελληνική Μυθολογία, επιμ. Ι. Θ. Κακριδή, τόμοι 5, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1986.
Ελληνική Τέχνη, Αρχαία αγγεία, Εκδοτική Αθηνών, Εκδ. Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1996.
Ελληνική Τέχνη, Αρχαία γλυπτά, Εκδ. Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1995.
Ελληνική Τέχνη, Η αυγή της ελληνικής τέχνης, Εκδ. Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1995.
Ελληνικός πολιτισμός, ΟΕΔΒ, 2001.
Θεόφιλος, Εμπορική Τράπεζα, Αθήνα 1967.
Θεοχάρης, Δ., *Νεολιθική Ελλάς,* Εθνική Τράπεζα, Αθήνα 1973.
Ιακωβίδης, Σ. Ε., *Άργος, Τίρυνς, Ναύπλιον,* Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1999.
Ιστορία Τέχνης Larousse, τ. Α΄, Βιβλιόραμα, Αθήνα 1990.
Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμοι Α΄, Β΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1971.
Κροντηρά Λ., *Πρώτη γνωριμία με την Κρήτη του Μίνωα,* Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1987.
Κροντηρά Λ., *Γνωριμία με το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο,* Εκδ. Αθηνών, Αθήνα 1985.
Κοπιδάκης Μ., *Θάλαττα-θάλαττα,* Μικρός ναυτίλος, Ηράκλειο 2002.
Κωφού Α, *Κρήτη,* Εκδοτική Αθηνών, Α.Ε., Αθήνα 1990.
Mind and body, *Οδηγός ομώνυμης έκθεσης,* ΥΠΠΟ, 1989.
Μυθολογία, Larousse, μετ. Κ. Νίταρης, Μεταίχμιο, Αθήνα 2003.
Μυλωνάς Γ., *Πολύχρυσοι Μυκήναι,* Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1983.
Οι πρώτοι άνθρωποι, Δεληθανάσης, Αθήνα 1989.
Ομήρου Οδύσσεια, Α΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2003.
Παπαθανασόπουλος Γ., *Νεολιθικά-Κυκλαδικά,* Μέλισσα, Αθήνα 1981.
Περιοδικό *National Geographic,* τ. Αύγ. 2001.
Πίνη Ε., *Στην ακρόπολη των Μυκηνών,* ΥΠΠΟ.
Πλατή Μ., *Παίζοντας στην αρχαία Ελλάδα,* Ίδρυμα Ν. Π. Γουλανδρή, Αθήνα 1998.
Ρισπέν Ζαν, *Μυθολογία της αρχαίας Ελλάδος,* μετ. Κ. Ζαρούκα, Τριήρης.
Τα ελληνικά μουσεία, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1974.
Το Νεολιθικό χωριό στο Διμήνι, ΥΠΠΟ.
Τσοτάκου-Καρβέλη Αικ., *Εικονογραφημένο λεξικό της ελληνικής μυθολογίας για παιδιά,* Γνώση, Αθήνα 1992.
Φακίνου Ε., *Ελληνικό Πανόραμα,* Κέδρος, Αθήνα 1995.
Χατσηασλάνη Κ., *Των Αθήνηθεν Άθλων,* ΥΠΠΟ, Αθήνα 2003.
Ψαρράκη-Μπελεσιώτη Ν., *Αναζητώντας τα ίχνη του Ηρακλή,* εκπαιδευτικές προτάσεις, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας-Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων-ΥΠΠΟ, Αθήνα 2004.
Ψαρράκη-Μπελεσιώτη Ν., *Αναζητώντας τα ίχνη του Ηρακλή* μέσα από το μύθο, την τέχνη, τα κείμενα, εκπαιδευτικό υλικό για μαθητές Δημοτικού, Γυμνασίου, Λυκείου, για την έκθεση Ηρακλής ήρως μέγιστος, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας-Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων-ΥΠΠΟ, Αθήνα 2004.

ΙΙ. ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

-www.fhw.gr/chronos
-www.culture.gr/
-www.computerlab.kids.new.net/ monthly.htm
-www.spx.nsw.edu.au/.../heroescomprehension.html
-www.livingheritage.org/symplegades.htm
-www.bulfinch.org/fables
-www.nl.warnerbros.com/movies/troy

Πίνακας Περιεχομένων

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1:
Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ 7
1. Η Τιτανομαχία 8
2. Οι θεοί του Ολύμπου 11
3. Οι θεές του Ολύμπου 15
4. Ο Προμηθέας, η Πανδώρα, ο Δευκαλίωνας και η Πύρρα 19

ΕΝΟΤΗΤΑ 2:
Ο ΗΡΑΚΛΗΣ..... 21
1. Η γέννηση του Ηρακλή 23
2. Το λιοντάρι της Νεμέας 26
3. Η Λερναία Ύδρα και ο κάπρος του Ερύμανθου..... 28
4. Το ελάφι με τα χρυσά κέρατα, οι Στυμφαλίδες όρνιθες, οι στάβλοι του Αυγεία 30
5. Κι άλλοι άθλοι 33
6. Ο κέρβερος του Άδη και τα χρυσά μήλα των Εσπερίδων 36
7. Το τέλος του Ηρακλή 38

ΕΝΟΤΗΤΑ 3:
Ο ΘΗΣΕΑΣ 41
1. Ο Θησέας, το βασιλόπουλο της Τροιζήνας 43
2. Ο Θησέας σκοτώνει τον Μινώταυρο 45
3. Ο Θησέας επιστρέφει στην Αθήνα..... 47

ΕΝΟΤΗΤΑ 4:
Η ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ 49
1. Ο Φρίξος, η Έλλη και το χρυσόμαλλο δέρας 50
2. Πελίας και Ιάσονας 52
3. Η Αργοναυτική εκστρατεία..... 54

ΕΝΟΤΗΤΑ 5:
Ο ΤΡΩΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ 57
1. Το μήλο της Έριδας..... 58
2. Η θυσία της Ιφιγένειας..... 61
3. Οι Αχαιοί φτάνουν στην Τροία..... 64
4. Ο θυμός του Αχιλλέα 67
5. Ο θάνατος του Πάτροκλου..... 70
6. Ο Αχιλλέας σκοτώνει τον Έκτορα..... 73
7. Το τέλος του Αχιλλέα 76
8. Ο Δούρειος ίππος και η καταστροφή της Τροίας 78

ΕΝΟΤΗΤΑ 6:
ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ..... 81
1. Στους Κίκονες, στους Λωτοφάγους και στους Κύκλωπες..... 82
2. Στον Αίολο, στους Λαιστρυγόνες και στο νησί της Κίρκης 85
3. Στον Άδη, στις Σειρήνες, στη Σκύλλα και στη Χάρυβδη 87
4. Στο νησί του Ήλιου, στο νησί της Καλυψώς και στο νησί των Φαιάκων 89
5. Ο Οδυσσέας στην Ιθάκη..... 92
6. Ο Οδυσσέας σκοτώνει τους μνηστήρες 94

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 7:
Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΙΘΟΥ..... 97
1. Παλαιολιθική εποχή 98
2. Νεολιθική εποχή 101
3. Η Νεολιθική εποχή στην Ελλάδα 104

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΕΝΟΤΗΤΑ 8:
Ο ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ..... 107
1. Η ζωή των Κυκλαδιτών 108
2. Η τέχνη των Κυκλαδιτών 111

ΕΝΟΤΗΤΑ 9:
Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 115
1. Η Μινωική Κρήτη 115
2. Το ανάκτορο της Κνωσού 117
3. Η καθημερινή ζωή των Μινωιτών 120
4. Η θρησκεία και η γραφή των Μινωιτών..... 123
5. Η τέχνη των Μινωιτών..... 127

ΕΝΟΤΗΤΑ 10:
Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ..... 131
1. Αχαιοί, οι πρώτοι Έλληνες 131
2. Οι Αχαιοί πήγαν και στην Κύπρο..... 133
3. Η ακρόπολη των Μυκηνών..... 135
4. Η καθημερινή ζωή των Μυκηναίων 138
5. Η θρησκεία και η γραφή των Μυκηναίων..... 142
6. Η τέχνη των Μυκηναίων..... 145

Γλωσσάριο 147-149
Βιβλιογραφία - Πηγές εικόνων και χαρτών..... 150
Πίνακας Περιεχομένων 151

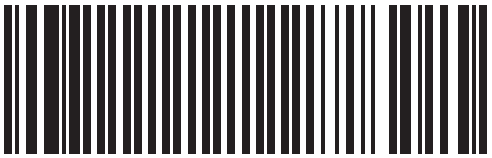
Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός Βιβλίου: 0-10-0056
ISBN 978-960-06-2515-8

ινστιτουτο
τεχνολογιας
υπολογιστων & εκδοσεων

(01) 000000 0 10 0056 6